

LUOKAN- JA LIKUNNANOPETTAJIKSI OPISKELEVIEN YLEISET ARVOT JA
KÄSITYKSET LIKUNNANOPETUKSEN ARVOISTA

Jaakko Ahokas

Aapo Autio

Liikuntapedagogiikan

pro gradu -tutkielma

Kevät 2012

Liikuntatieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Ahokas, J. & Autio, A. 2012. Luokan- ja liikunnanopettajiksi opiskelevien yleiset arvot ja käsitykset liikunnanopetuksen arvoista. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. 98s.

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, miltä opiskelijoiden yleinen sekä liikunnanopetuksen arvomaailma näyttää aineiston perusteella. Lisäksi selvitimme, löytyykö sukupuolten tai eri tiedekuntien opiskelijoiden väliltä eroja liikunnanopetuksen arvojen suhteen. Tutkimuksen kohteena oli Jyväskylän yliopiston ensimmäisen vuoden luokan- ja liikunnanopettajaopiskelijat (N = 147). Tutkimus esiteltiin opiskelijoille tiedekuntakohtaisilla kursseilla alkusyksystä 2010. Tämän jälkeen kyseisille opiskelijoille lähetettiin sähköposti, jossa oli suora linkki Internetissä täytettävään kyselyyn. Tutkimuksen aineisto muodostuu yleisten arvojen - sekä liikunnanopetuksen arvojen avoimista vastauksista, yleisten arvojen arvojärjestys -mittarin vastauksista sekä liikunnanopetuksen arvoihin liittyvistä strukturoiduista vastauksista. Näitä kaikkia hyödynnettiin pyrkimyksessä kuvata opiskelijoiden arvomaailmaa. Tiedekuntien sekä sukupuolten välisiä keskiarvoeroja liikunnanopetuksen strukturoiduissa vastauksissa tutkittiin riippumattomien otosten t-testin avulla ja tilastollisen merkitsevyyden mielekkyyttä ilmaistaan Cohenin d -kertoimella.

Tutkimustulosten perusteella opiskelijoiden tärkeimmät yleiset elämän arvot ovat terveys sekä läheiset ihmissuhteet, kun taas taloudelliset, kulutukselliset sekä rahaa koskevat arvot koetaan vähiten tärkeiksi. Liikunnanopetuksen arvoista opiskelijoille tärkeimpiä ovat hedonismi, moraaliset arvot sekä terveys. Vähäisimmälle arvostukselle jäivät sen sijaan turvallisuus ja kilpailu. Opiskelijaryhmien väliltä löytyi arvoeroja tasa-arvon, aktiivisuuteen kannustamisen sekä itseohjautuvuuden suhteen. Ero oli kaikissa edellä mainituissa samansuuntainen; liikunnanopettajaopiskelijat korostivat kyseisiä arvoja luokanopettajaopiskelijoita enemmän. Sukupuolten väliltä löytyi myös arvoeroja; naisopiskelijat korostivat miesopiskelijoita enemmän sosiaalisuutta, itseohjautuvuutta sekä turvallisuutta, kun taas miesopiskelijat painottivat naisopiskelijoita enemmän kilpailua.

Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan sanoa opiskelijoiden yleisten arvojen todentavan jälkimodernin hyvinvointivaltion arvopäämääriä, jossa painottuvat yhteisöllisyys, ihmissuhteet ja vastuullinen elämäntapa taloudellisten arvojen sijasta. Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvomaailma sen sijaan on pitkälti yhdensuuntainen Perusopetuksen opetussuunnitelman arvojen kanssa. Tiedekuntien välinen arvovertailu osoittaa, että luokanopettajiksi ja aineenopettajiksi suuntautuvien opiskelijoiden välillä on arvopäämäärien painotusero, joka on yhtenevä Perusopetuksen opetussuunnitelman eri luokka-asteilla painotettavien tavoitteiden kanssa. Sukupuolten välinen arvovertailu sen sijaan näyttää todentavan perinteisiä sukupuolirooleja ja niille ominaisia arvoja.

Avainsanat: liikunnanopetuksen arvot, yleiset arvot, luokanopettajaopiskelijat, liikunnanopettajaopiskelijat

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
1 JOHDANTO	5
2 ARVOKÄSITTEEN MÄÄRITELMIÄ.....	7
2.1 Filosofinen arvomääritelmä	7
2.2 Sosiologinen arvomääritelmä.....	10
2.3 Sosiaalipsykologinen arvomääritelmä	11
2.4 Kasvatuksellisia arvoja.....	14
3 YKSILÖN ARVOT	16
3.1 Moraaliarvot.....	16
3.2 Arvot yksilön toiminnan taustalla	17
4 ARVOT YHTEISKUNNASSA.....	20
5 URHEILUN JA LIIKUNNAN ARVOT.....	23
5.1 Liikunta ja urheilu kasvattajina.....	24
5.2 Urheilu ja yhteiskunta vuoropuhelussa	26
6 PERUSKOULUN ARVOPOHJA.....	29
6.1 Opetussuunnitelma-käsitteen määrittely	29
6.2 Peruskoulu-uudistus	30
6.3 Peruskoulun opetussuunnitelmien arvopohja.....	31
6.3.1 Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö 1970	31
6.3.2 Peruskoulun opetussuunnitelma 1985.....	32
6.3.3 Peruskoulun opetussuunnitelma 1994.....	34
6.3.4 Perusopetuksen opetussuunnitelma 2004.....	35
7 LIIKUNNANOPETUKSEN ARVOPOHJA	38
8 LIIKUNNANOPETUKSEN ARVOTUTKIMUSTEN TULOKSIA	41
8.1 Liikunnanopetuksen pohjoismainen malli	41

8.2 Liikunnanopettajien arvomaailma eri maissa.....	42
8.3 Opetussuunnitelmien toteutuminen koulumaailmassa.....	45
9 TUTKIMUSONGELMAT JA -MENETELMÄT	48
9.1 Osallistujat	49
9.2 Aineiston keruu	49
9.3 Tutkimusmenetelmät.....	50
9.4 Tutkimuksen luotettavuus	51
9.5 Laadullinen analyysi	54
9.6 Määrällinen analyysi	55
10 TULOKSET	56
10.1 Opiskelijoiden yleiset arvot	56
10.1.1 Yleiset arvot avointen vastausten perusteella	56
10.1.2 Yleiset arvot arvojärjestys -mittarin perusteella	60
10.2 Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvot.....	61
10.2.1 Liikunnanopetuksen arvot avointen vastausten perusteella	62
10.2.2 Liikunnanopetuksen arvot strukturoitujen vastausten perusteella	67
10.3 Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen vertailu.....	68
11 POHDINTA	71
11.1 Opiskelijoiden yleinen arvomaailma.....	71
11.2 Opiskelijoiden liikunnanopetuksellinen arvomaailma.....	74
11.3 Opiskelijaryhmien erot liikunnanopetuksen strukturoiduissa vastauksissa	78
11.4 Sukupuolten väliset erot liikunnanopetuksen strukturoiduissa vastauksissa	80
11.5 Tutkimuksen rajoitukset.....	82
11.6 Jatkotutkimusehdotuksia.....	83
LÄHTEET	85
LIITTEET	92
Liite 1. Tutkimuksessa käytetty kyselylomake.....	92

1 JOHDANTO

Kansalliset ja globaalit ongelmat leimaavat lasten ja nuorten kasvua, mikä on aktivoinut suomalaisen yhteiskunnan arvokeskustelua (Värri 2010, 42–56). Viimeaikaiset tapahtumat, kuten taloudellinen lama ja kouluampumiset, ovat herättäneet pohdintaa siitä, mitkä arvot ovat pohjimmiltaan tärkeitä. Erityisesti yhteisöllisyyttä on korostettu paljon niin mediassa kuin myös koulujen omassa toiminnassa. Kuitenkaan sitä tukevia tai edesauttavia toimia ei ole käytännössä juuri tehty, vaan yhteisöllisyyden arvo, tavoite ja kokeminen ovat vain sananhelinää ilman konkretisoitumista (Haapaniemi 2010, 75–84). Kouluinstituutiolle ja opettajille on kasattu paljolti vastuuta yhteisöllisyyden toteuttamisesta ja iskostamisesta kasvaviin nuoriin, mikä vaatisi koko kasvatusalan yhteisiä arvopäämääriä.

Kasvattaminen edellyttää opettajalta aina jonkinasteisia arvovalintoja, sillä hän on ammattinsa kautta vallankäyttäjän roolissa. Kasvatusideologia konkretisoituu tunneilla näkyvinä tavoitteina, normeina sekä taitoina ja kykyinä, mutta taustalla on oppilaille näkymättömät opettajan tekemät arvovalinnat, joita yhteiskunnan sekä koulun arvo-orientaatiot osaltaan ohjaavat. (Hytönen 2010, 171–180; Rovio & Saaranen-Kauppinen 2009, 59–85.) Kaikilla koulutasoilla opettajan tulee tietoisesti tarkastella omaa opetustaan, jotta sen taustalla vaikuttavat arvot tukisivat oppilaiden tasapainosta kasvua yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi. Näitä kasvua tukevia arvoja pohdittaessa joudutaan puntaroimaan jatkuvasti yksilön ja yhteisten arvojen suhdetta toisiinsa sekä kasvatuksen tavoitteisiin.

Suomessa opettajien arvoja ovat aiemmin tutkineet Ilmanen, Jaakkola sekä Matilainen (2010), jotka pyrkivät arvotutkimuksessaan selvittämään suomalaisen liikunnanopetuksen arvomaailmaa. Heidän tulostensa mukaan suomalaiset liikunnanopettajat painottavat opetuksessaan iloa, virkistystä, nautintoa, tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta, sosiaalisuutta sekä terveyttä ja hyvinvointia. Kansainvälisesti liikunnanopettajat sen sijaan painottavat opetuksessaan enimmäkseen fyysisiä arvoja kuten liikuntataitojen oppimista sekä hyvää kuntoa (Tsangaridou 2008; Liu & Silverman 2006; Behets & Vergauwen 2004; Xiang,

Lowy & McBride 2002; Behets 2001; Curtner-Smith & Meek 2000; Placek ym. 1995; Lambdin & Steinhardt 1991).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on rakentaa kuvaa opettajaksi opiskelevien arvomaailmasta sekä yleisen elämän että liikunnanopetuksen saralla. Lisäksi tutkimuksessa vertaillaan liikunnanopetuksen arvoja sukupuolen ja koulutusohjelman mukaan. Tutkimuksen kohdejoukkona toimivat Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitoksen sekä Liikuntatieteellisen tiedekunnan ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat (N = 147). Tutkimuksen viitekehys rakentuu eri tieteenalojen arvokäsitteen määrittelyistä, urheilun ja liikunnan arvoista sekä yhteiskunnan yleisistä arvoista, joita avaamme etenkin Perusopetuksen opetussuunnitelmien kautta.

Tutkimuksemme avaa uutta näköalaa suomalaisen kouluinstituution läpikäyneiden opiskelijoiden yleiseen ajatusmaailmaan ja arvo-orientaatioihin. Samalla tuloksemme kartoittavat liikuntaa tulevaisuudessa opettavien nuorten liikunnanopetuksellista arvomaailmaa, johon yliopiston koulutusohjelma ei vielä ole päässyt vaikuttamaan. Tutkimuksemme tuloksia voidaan lisäksi käyttää koulutussuunnittelussa, sillä ne tarjoavat tietoa uusien opiskelijoiden arvolähtökohdista. Tutkimuksemme piirtää näin ollen kuvan tulevaisuuden opettajien tämän hetkisistä arvoista ja siitä, miten ne ovat yhteydessä yhteiskunnan ihanteiden ja päämäärien kanssa.

2 ARVOKÄSITTEEN MÄÄRITELMIÄ

Käsitteenä arvoja on pyritty selvittämään ja määrittelemään lukuisissa teoksissa läpi historian. Niiden määrittely lähtee usein liikkeelle pyrkimyksestä avata käsite hyvä. Se kuitenkin muuttaa merkitystään suuresti eri ajatusmalleissa, eikä yhtä universaalia, yksiselitteistä ja oikeaa vastausta ole voitu osoittaa. Tässä luvussa pyrimme esittelemään joitakin käsitteelle arvo annettuja määritelmiä. Keskitymme avaamaan sitä filosofian, sosiologian, sosiaalipsykologian sekä kasvatustieteen näkökulmista, eli tarkastelemme mitä arvo tarkoittaa kyseessä olevien tieteenalojen piirissä. Edellä mainitsemiemme alojen valintaa teoriapohjaksi puoltaa niiden käyttökelpoisuus arvotutkimuksen alueella.

Lähdemme liikkeelle tekemällä eron käsitteiden arvo sekä normi välille. Arvo-käsitettä (engl. value) ei nimittäin voida rinnastaa suoraan sanaan normi (engl. norm), sillä niiden käyttöyhteydet eroavat hienokseltaan toisistaan. Normilla tarkoitetaan muun muassa käyttäytymissääntöä tai standardia, joka ohjaa ja normittaa oikeaa ja väärää toimintaa (Ilmanen, Jaakkola & Matilainen 2010). Erilaiset säännöt, ohjeet, kiellot ja käskyt siis ohjaavat käyttäytymistämme ja niillä pyritään saavuttamaan arvokkaiksi asettamiemme tavoitteita (Kotkavirta & Nyssönen 1996, 11–15). Tällöin normit ilmentävät yhteisöjen tai ryhmien sosiaalisia sääntöjä ja menettelytapoja, joita ylläpidetään sanktioiden avulla (Salonen 2000, 151). Toisin sanoen normit ovat yhteisön sääntöjä oikeasta ja väärästä, kun taas arvot ovat arvokkaiksi kokemiamme asioita tekojemme takana.

2.1 Filosofinen arvomääritelmä

Filosofisessa katsannossa arvon voidaan määritellä olevan ”välineiden käyttöä ohjaava periaate, tekojen viimeinen perustelu ja tausta” sekä ”ideaalia ilmaiseva, tavoiteltavana pidetty asia” (Salonen 2000, 62, 23). Tätä määritelmää tukee myös Kotkavirran ja Nyssösen (1996, 8) näkemys. Heidän mukaansa me koemme erilaisilla asioilla ja esineillä olevan arvoa, joka saa meidät tavoittelemaan niitä. Toimintaamme vaikuttavat tällöin

yksilölliset näkemyksemme ja kokemuksemme arvoista. Toisin sanoen arvostamme subjektiivisesti tiettyjä asioita ja teemme niistä itsellemme toiveiden, unelmien ja tarpeiden kohteita, mikä tarkoittaa arvojen ja arvostamisen liittyvän yhteen.

Vaikka tavoittelemme subjektiivisesti arvokkaiksi kokemiamme asioita, eivät ne kuitenkaan kaikki ole moraalisdonnaisia. Tutkimusta arvoista, moraalikäsitteistä ja tavoista edustaa etiikka eli moraalifilosofia, joka on käytännöllisen filosofian keskeisin alue (Salonen 2000, 62). Lähestymme arvojen moninaisuutta filosofi G.H. Wrightin (2001) kuudella arvon tai hyvän perustyyppillä, jotka hän julkaisi englanniksi alkuperäisteoksessaan *Varieties of Goodness* (1964).

Välillisesti hyvä on von Wrightin ensimmäinen hyvän merkitys. Urheilussa kuhunkin lajiin on omat välineensä helpottamaan ja mahdollistamaan hyvä suoritus. Esimerkiksi oikeanpainoinen keilapallo helpottaa keilaajaa suorittamaan oikean heiton ja tätä kautta pääsemään tavoitteeseensa, keilojen kaatoon. Toinen hyvän merkitys on *teknisesti hyvä*. Tällä tarkoitetaan urheilussa lajikohtaisia teknisiä taitoja. Keilaaja on siis motorisesti lahjakas ja on sisäistänyt keilailun teknisesti vaativan heiton. Kolmas eli *terveydellisesti/lääketieteellisesti hyvä* liittyy fyysiseen ja psyykkiseen terveytemme, joka on myös helposti havainnollistettavissa urheilun kautta. Pyrimmehän urheilun ja liikunnan avulla kehittämään tai ylläpitämään fyysistä ja psyykkistä terveyttämme. (Kotkavirta & Nyssönen 1996, 10–14; Ilmanen ym. 2010, 21–22; von Wright 2001,34–38.)

Neljäs hyvän merkitys on *utilitaarinen hyvä*, joka tarkoittaa mahdollisimman monelle jakautuvaa hyötyä. Tästä esimerkkinä toimii sosiaaliturvajärjestelmä, joka pyrkii toiminnallaan yleiseen hyvinvointiin turvaamalla kansalaisille terveyden ja perustoimentulon. Viides merkitys on *hedonistinen hyvä*, jossa keskiöön nousevat makuasiat. Joku kokee hyvän ruoan tuottamat nautinnot arvokkaiksi, kun taas toinen nauttii liikunnan antamasta tunteesta. Yhteistä molemmille on mielihyvän tunteen saavuttaminen. (Kotkavirta & Nyssönen 1996, 10–14; Ilmanen ym. 2010, 21–22; von Wright 2001,34–38.)

Viimeinen eli kuudes hyvän merkitys on *inhimillisesti hyvä*, joka erottuu muista hyvän lajeista ja on niistä monimuotoisin. Inhimillisesti hyvä on moraalista, ihmisen hyvää toimintaa, joka on hyvää sinänsä ja joka liittyy sekä ihmisen käyttäytymiseen että luonteeseen. Ihmisen teolla on tällöin moraalinen arvo, jonka kanssaeläjätkin voivat havaita vaikka he olisivat kuulleet tapahtumasta olematta kuitenkaan tapahtumahetkellä läsnä. (Kotkavirta & Nyysönen 1996, 10–14; Ilmanen ym. 2010, 21–22; von Wright 2001, 34–38.)

Tällä kuusiosaisella jaottelullaan von Wright pyrkii ryhmittelemään sanan hyvä eri muodot, jotka ovat aina sidoksissa kontekstiinsa. Ensimmäiset viisi pääotsikkoa koskevat ihmisten yleensä tavoittelemissa asioita, arvoja, mutta viimeinen eroaa taustalla olevan moraalisen arvon takia. (Kotkavirta & Nyysönen 1996.)

Airaksinen (1987, 28–35) lähestyy hyvän käsitettä eri tavalla, käyttäen hyväkseen Humeen giljotiinia. Hän tulkitsee sillä tarkoitettavan, ettei vain kuvaamalla tosiasioita voida loogisesti johtaa arvoväitteitä. Arvo eli hyvä on ei-luonnollinen ”maailmaan kuuluva omalaatuisensa asia”, jota emme voi määrittää, kun taas tosiasiat ovat todellisuuden asiantiloja. Tosiasiat ja arvot ovat siis eri asioita. Kyseistä mallia kutsutaan ”naturalistiseksi virhepäätelmäksi”. Sen mukaan arvot ovat enemmänkin normatiivisia. Se eroaa von Wrightin (2001) loogisen määritelmän kanssa, joka väittää arvojen olevan johdettavissa todellisuuden asiantiloista eli naturalistisista ominaisuuksista.

2.2 Sosiologinen arvomääritelmä

Edellä von Wrightin määritelmässä ”hyvän luonnetta” globaalissa kontekstissa siirrymme sosiologian alueelle tarkastelemaan yhteiskunnan ja erilaisten yhteisöjen merkitystä arvojen rakentumisessa. Sosiologia sanana on johdettu yhteiskuntaa (lat. *societas*) sekä yleistettyä tietoa (lat. *logos*) tarkoittavista sanoista, ja sen tehtävänä on tutkia yhteiskuntaa ja ihmisiä erilaisten ryhmien ja yhteisöjen jäseninä. Tämä tarkoittaa samalla perehtymistä ja keskustelua sosiaalisista arvoista, jotka Allardt (1983) määrittää merkittäviksi ihmisen symboliympäristön aineksiksi. Kyseinen arvoaines pitää sisällään ympäristöstä opittuja, yleisiä, pysyviä, tavoitteita koskevia valintataipumuksia, joita pyrimme esimerkiksi terveellisillä elämäntavoilla saavuttamaan. (Allardt 1983, 11–20, 51–55.)

Kankaan (1994, 63) mukaan joudumme yksilöinä jatkuvasti punnitsemaan valintojamme ja erilaisia vaihtoehtojamme. Sama pätee myös yhteiskuntaan, jonka on alituisesti puntaroitava eri asiantilojen etuja ja haittoja. Kangas (1993, 63) määrittelee sosiologian rationaalisen valinnan teorian keskeisen kysymyksen, ”mikä tekee valinnoista järkeviä?”. Tutkimuksemme kannalta keskeiset rationaalisen valinnan teorian lähestymistavat ovat itsekkyyteen perustuva rationaalisuus sekä yhteiseen hyvään pyrkivä, sosiaaliin normeihin ja moraaliin tukeutuva rationaalisuus. Yksilöllä nämä ääripäät voivat näkyä esimerkiksi omien saavutusten tai yhteisen hyvän arvostamisena.

Allardt (1983) määritelmä sosiaalisista arvoista on hyvin lähellä sosiologian yleisempää määritystä sanalle *value*, englanninkielinen vastine sanalle *arvo*, joka pitää sisällään ”yhteiskunnan ihanteet, tavat ja käytännöt joita kohtaan ihmisillä on voimakas tunteinen suhtautuminen. Nämä arvot voivat olla joko positiivisia tai negatiivisia.” (Webster’s *Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language* 1994).

Arvo on sosiologiassa siis yleismaailmallinen käsite hyvästä. Sillä on kulttuuriamme ylläpitävä ja yhdistävä voima. Se voi erottaa meidät muista yhteisöistä tai synnyttää kytköksiä erilaisiin kulttuureihin. Arvot ovat jatkuvassa vuoropuhelussa muiden

kulttuurien, erilaisten ideologioiden sekä yhteisöjen kanssa, jolloin ne muokkautuvat aina ajalleen tyypilliseen muotoon. Esimerkiksi liikuntaan liittyy sille tyypillisiä arvoja kuten terveys ja kilpailu, joita toteutetaan ja luodaan eri lajien ja joukkueiden muodostamissa yhteisöissä. Se ei kuitenkaan tarkoita kaikkien lajien ja joukkueiden toteuttavan täsmälleen samoja arvoja.

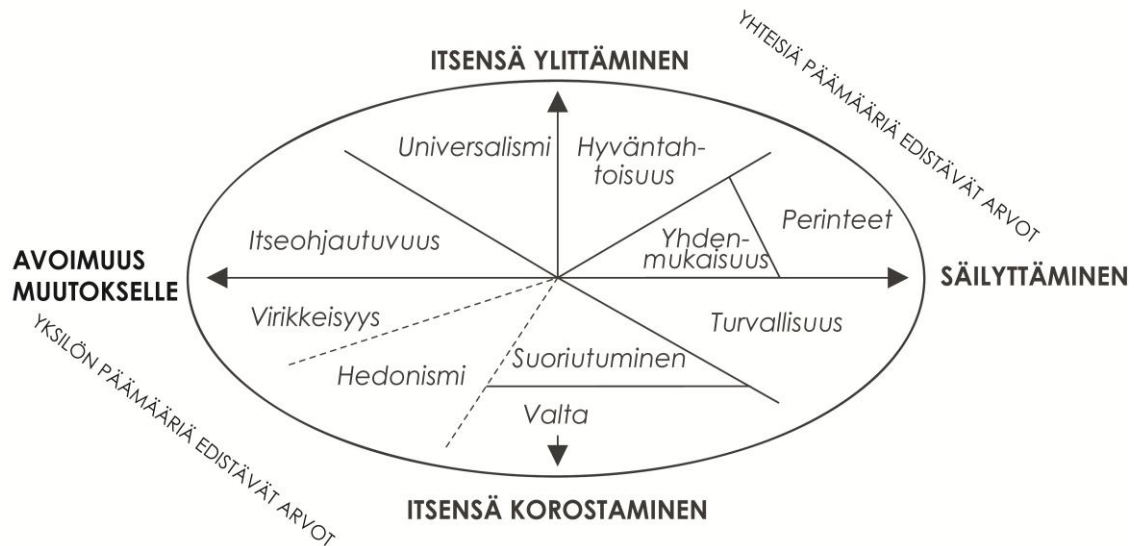
Sosiologia kulkee mukana läpi koko tutkimuksen, sillä sen yhteisö- ja yhteiskuntakeskeisyys liittyy läheisesti tutkimuksemme viitekehyksenä toimivaan liikunnanopetukseen. Seuraavaksi käsittelemme sosiaalipsykologian arvomääritelmää, joka sosiologisen määritelmän vastaisesti näkee arvot erittäin pysyvinä ja universaaleina. Näitä arvoja toteuttavat yksilöt ja tällöin kulttuurin ja yhteisöjen merkitys jää vähemmälle huomiolle.

2.3 Sosiaalipsykologinen arvomääritelmä

Sosiaalipsykologian näkökulmasta ihmisten arvot ajatellaan hyvin pysyviksi ominaisuuksiksi, ja heidän oletetaan määrittävän arvojaan yhtäläisesti kulttuurista riippumatta. Tämä päätelmä mahdollistaa niiden mittaamisen sekä vertailun. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 181.) Lähtökohtana sosiaalipsykologiassa ovat jokaisen yksilön omat arvot ja niiden arvojärjestys (Helkama 2009, 32–33).

Sosiaalipsykologiassa arvoja käsiteltäessä tukeudumme Shalom Schwartzin teoriaan, joka keskittyy perusarvoihin ja niiden rakenteisiin. Vallallaan olevan teorian mukaan arvotyypit voivat olla ristiriidassa tai yhteen sopivia keskenään. Samoin hän painottaa arvojen yleismaailmallisuutta. Esimerkiksi vapaus tarkoittaa lähes aina samaa asiaa eri ihmisille kansallisuuteen katsomatta. Opettajiin sekä opiskelijoihin perustuvilla tutkimuksilla Schwartz löysi 10 arvotyyppiä (arvoa) sekä neljäkymmentä arvoa (arvo-osiota), joiden hän totesi osoittautuvan universaaleiksi. Tämä perusolettamus arvojen universaaliudesta jättää kulttuurin vaikutuksen huomiotta. (Helkama 2009, 34.) Schwartzin löytämät kymmenen

arvotyyppejä voidaan jakaa neljän yläkäsitteen alle. Nämä neljä ovat itsensä korostaminen, itsensä ylittäminen, muutosvalmius sekä säilyttäminen (KUVIO1).

KUVIO 1. Schwartzin (1992, 45) universaalit arvotyypit (suom. Helkama 2009; Puohiniemi 2006).

Helkama (2009, 34–35) avaa Schwartzin teorian yläkäsitteiden alla olevia arvotyyppejä selkeästi. Hän määrittää vallan tässä tapauksessa käsittämään yhteiskunnallista asemaa ja arvostusta sekä ihmisten ja resurssien hallitsemista. Menestyminen henkilökohtaisella tasolla samalla osoittaen sosiaalisten mittapuiden mukaista pätevyyttä toimii taas määritelmänä suoriutumiselle. Mielihyvän eli hedonismin määrittely omakohtaisiksi aistinautunnoiksi selviää jo arvotyypistä itsestään. Edellä mainitut arvot kuuluvat Schwartzin määrittelyssä *itsensä korostamisen* yläkäsitteen alle, jotka tuntuvat olevan arvossaan nykyisessä kilpailukyky-yhteiskunnassa.

Itsensä ylittäminen on toinen yläkäsitteistä ja kuvastaa edellisen tapaan hyvin allaan olevia arvotyyppejä. Universalismi määritellään luonnon ja ihmisten hyvinvoinnin ymmärtämiseksi, arvostamiseksi sekä suvaitsemiseksi, samalla pitäen sisällään niiden

suojelemisen. Hyväntahtoisuus, niin ikään, keskittyy ihmisen hyvinvoinnin edistämiseen ja ylläpitämiseen. Sen kohteena ovat ne ihmiset, joiden kanssa olemme usein kontaktissa. (Helkama 2009, 34–35.)

Muutosvalmius kolmantena yläkäsitteenä pitää sisällään vaihtelunhalun ja itseohjautuvuuden. Vaihtelunhalu, josta Helkama (2009, 34–35) käyttää nimitystä virikkeisyys, on jännitystä sekä uusia ja haasteellisia tilanteita elämässä. Se on monipuolista ja uskaliasta elämää. Sen toteuttaminen vaatii mukaansa myös itseohjautuvuuden arvotyypin. Itseohjautuvuus on luovuutta, vapaata toimintaa, tavoitteidensa tiedostamista, uteliaisuutta. Näiden arvotyyppien määritelmät luovat selvän kuvan muutosvalmiista, uutuutta ja haasteita etsivästä ihmisestä. (Helkama 2009, 34–35.)

Viimeinen yläkäsite on *säilyttäminen*, joka on tavallaan edellisen yläkäsitteen vastakohta. Kulttuuristen - ja uskonnollisten tapojen sekä perinteiden kunnioittaminen, hyväksyminen ja niihin sitoutuminen määrittävät arvotyypin perinteet. Yhdenmukaisuus voidaan ajatella olevan perinteitä ylläpitävä arvotyyppi, jossa pyritään itsehillintään tavoitteena välttää rikkomasta sosiaalisia normeja ja odotuksia. Säilyttämisen viimeinen arvotyyppi on turvallisuus, joka sisältää yhteiskunnan, ihmissuhteiden ja oman turvallisuuden. (Helkama 2009, 34–36.)

Malli on toimiva, kun vertaamme ihmisten arvoja eri kulttuureissa. Siinä ovat edustettuina kaikille yhteiset kärkiarvot ja niistä suurimpana hyväntahtoisuus. Kuitenkin malli jättää liikkumavaraa erilaisten ihmistyyppien välille, joiden arvojen painotukset saattavat erota toisistaan. (Helkama 2009, 62–63.) Liikunnassa esimerkkinä tästä toimii joukkuelajien kapteenien toiminta ja vallankäyttö. Vallankäyttöön vaikuttaa aina sosiaalinen ympäristö, kyseessä oleva laji sekä yhteiskunnan tavat. Kapteeni on kuitenkin se yksilö ryhmässä, joka käyttää persoonallisella tavallaan hänelle joukkueessa annettua valtaa. Valta on siis käsitteenä yhtäläinen ja pysyvä, mutta sen toteutus on yksilösidonnainen.

2.4 Kasvatuksellisia arvoja

Edellä pyrimme määrittelemään arvoja tieteellisin perustein filosofian, sosiologian sekä sosiaalipsykologian avulla. Tältä teoriapohjalta siirrymme tutkimuksemme kannalta konkreettisempiin kasvatukseen liitettäviin arvoihin, joissa yhdistyvät niin universaalit, kulttuuriset sekä yksilölliset arvot.

Kasvatus, inhimillisenä toimintana, on kasvattajan ja kasvatettavan välistä vuorovaikutusta, jonka piirteet määräytyvät kunkin yhteiskunnan mukaisesti (Hirsjärvi 1992). Värri (2010, 42–56) lisää kasvatuksen arvonäkökulman olevan sidoksissa myös aikakauteen. Hänen mukaansa yhteiskunta- ja aikakaussidonnaisuus ei poista kasvatuksessa aina läsnä olevaa yhteiskunnallistumisen ja yksilöllistymisen välistä jännitettä.

Kasvattajan lasta ohjaaviin menettelytapoihin vaikuttavat kasvatuserätykset. Ne ovat yhteydessä arvostukseen, jotka ovat kasvattajan arvomaailmaan pohjautuvia näkemyksiä. (Hirsjärvi 1992.) Yleisten näkemysten luoma pohja sekä henkilökohtainen arvomaailma yhdessä ohjaavat kasvattajaa käytännön työssä. Vasta käytännön kokemus luo kasvattajalle henkilökohtaisen perustan ja menettelytavat, jotka hänen on hyvä säilyttää avoimina alati muuttuvalle yhteiskunnalle. Tällöin hän pysyy valppaana kasvattamaan lapsesta itsenäistä toimijaa, joka lopulta tekee kasvattajan tarpeettomaksi (Värri 2010, 42–56).

Yksilön autonomisen ajattelun kehittymistä on pidetty yhtenä kasvatuksen päämäärinä (Moisio & Suoranta 2009). Tällä on tavoiteltu yhteiskuntakelpoisia kansalaisia, jotta kasvatukselle asettamamme funktiot toteutuisivat. Teoksessa ”Arvot kasvatuksessa” Ojanen (2010, 12–15) esittää vastaavan asian käyttäen terminään sivistystä, jonka hän määrittää olevan kasvatuksen idea sekä kasvatuksellinen tosiasia. Hän toteaa sivistyksen monimuotoiseksi, uuden omaksujaksi ja samalla vanhan vaalijaksi. Ideaa voidaan pitää yleisesti tunnustettuna, koulutuksen tavoitteellisena arvona.

Perusopetuksella on kasvatus- sekä opetustehtävä ja sen on tarkoitus turvata jokaiselle peruskoulutus. Opetuksen perustana toimivat suomalaisuudelle ominaiset kulttuuriset piirteet, kuitenkin monikulttuurisuus huomioiden. Perusopetus on poliittisesti sitoutumatonta sekä uskonnollisesti tunnustuksetonta, jonka tavoitteena on yksilöiden sekä sukupuolten välisen tasa-arvon lisääminen, valmiuksien kasvattaminen silmälläpitäen yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia yhteiskuntamme eri rooleissa. (Opetushallitus 2004, 14.) Hirsjärvi (1992) näkee kasvatuksen yhteiskuntaa koossapitävänä ja säilyttävänä sekä yhteiskuntaa uudistavana instituutiona, jonka tarkoituksena on luoda puitteet yksilön monipuoliselle kasvulle ja kehitykselle. Käytännön kasvatuksen taustalla ovat teoriat, joihin kasvatustoiminta nojaa. Opetussuunnitelma on teorioiden ja eri näkemysten avulla luotu kasvatuksen ohjeistus. (Leino, A-L. & Leino, J. 1988, 28.) Perusopetuksen opetussuunnitelmiin pureudumme tarkemmin luvussa 5 Peruskoulun arvopohja.

Yhteenvedon voidaan todeta, että arvo on yleismaailmallinen käsite hyvästä. Sillä on kulttuuriamme ylläpitävä ja yhdistävä voima. Se voi erottaa meidät muista yhteisöistä tai synnyttää kytköksiä erilaisiin kulttuureihin. Arvot ovat jatkuvassa vuoropuhelussa muiden kulttuurien, erilaisten ideologioiden sekä yhteisöjen kanssa, jolloin ne muokkautuvat aina ajalleen tyypilliseen muotoon. Eri lähtökohdat arvon määrittelylle näyttävät myös sen, kuinka vaikeaa yksilön on tunnistaa vaikuttimia arvo-orientaatioiden taustalla. Tämä on myös tutkijan haasteena, mistä syystä on keskeistä avata arvoja tarkemmin yksilöllisellä tasolla.

3 YKSILÖN ARVOT

Edellä avaamamme Schwartzin arvotyyppien lähtökohtana ovat ihmisten universaalit perusarvot, jotka on johdettu sosiaalipsykologialle tyypilliseen tapaan yksilöiden omista arvoista. Tämän teorian rinnalla kulkee myös Helkaman pyrkimys määrittää universaaleja moraaliarvoja. Kuitenkin erona Schwartziin, Helkaman moraaliarvoja yhdistävänä tekijänä ja perimmäisenä tavoitteena ovat moraalin funktiot. Schwartz siis rakentaa tutkimuksensa kautta teoreettisen kuvan yksilön perusarvoista, kun taas Helkama pyrkii avaamaan yksilön toimintaan liittyvien arvojen ristiriitoja käytännön tasolla. Tästä johtuen onkin mielekästä käsitellä Helkaman universaaleja ja niin ikään keskenään ristiriidassa olevia moraaliarvoja erillisenä kokonaisuutena. Helkaman universaalien moraaliarvojen pohjalta käsittelemme vielä yksilön toimintaa ohjaavia arvoja. Samalla pyrimme kuvaamaan sitä, miten yksilöä ohjaavat arvot ovat alati muuttuvassa tilassa.

3.1 Moraaliarvot

”Siitä, että ihmisellä on erilaisia aineellisia ja henkisiä tarpeita, ei vielä seuraa, että niiden tyydyttäminen olisi moraalisesti hyvä asia. Siitä, että jonkin kulttuurin piirissä vallitsee jokin toimintaa ohjaava arvostusten järjestelmä, ei seuraa, että kyseiset arvot todella olisivat moraalisesti oikeita tai perusteltuja.” (Niiniluoto 1994, 56–60.) Ihmisen on punnittava tekonsa oman sisäisen moraalinsa sekä yhteiskunnan antamien arvojen ja normien pohjalta, tuntuvatpa ne dogmaattisilta tai eivät, sillä niiden perusteella ihmisten tekojen oikeutukset punnitaan. Helkama (2009) on pyrkinyt avaamaan näille yksilön teoille perusteluja tuomalla esille niiden funktioita.

Helkama (2009, 18) on päätenyt kolmeen universaaliin moraaliarvoon. Nämä kolme moraaliarvoa perustuvat moraalin funktioihin eli tarkoituksiin, joihin ne liittyvät: oikeudenmukaisuus (ristiriitojen ratkaisu), itsehillintä / itsekuri (pahan estäminen) sekä hyväntahtoisuus (hyvän edistäminen). Kyseiset moraaliarvot voivat joutua keskenään

ristiriitaan, eikä niitä voida asettaa lähtökohtaisesti arvojärjestykseen. Ristiriitatilanne on aina ratkaistava tapauskohtaisesti, jolloin oikeudenmukaisuus on tyypillisesti astunut esiin sen olemuksen takia.

Oikeudenmukaisuutta voidaankin ehkä pitää tärkeimpänä Helkaman (2009) määrittelemistä kolmesta moraaliarvosta, sillä oikeudenmukaisuuden periaatetta noudattaessaan ihminen samalla pyrkii tahtomattaan edistämään hyvää ja estämään pahaa. Kuitenkaan oikeudenmukaisuus moraaliarvona ei pidä sisällään kahden muun termin merkityksiä, vaikka niiden funktiot joissain tilanteissa saattaisivatkin täytyä.

Vailla itsehillintää oleva ihminen ei usein kykene toimimaan tunteiden kuohussa oikeudenmukaisesti, jolloin hän helposti toimii oman mielensä mukaan. Tällöin itsekurin funktio, eikä liioin oikeudenmukaisuudenkaan, pääse toteutumaan, jolloin perimmäiset tarkoitukset jäävät toteutumatta. Ihminen tarvitseekin rationaalisuutta päätöksentekonsa tueksi, tavoitellessaan asettamia arvoja.

3.2 Arvot yksilön toiminnan taustalla

Rationaalisuutta eli järjen käyttöä päätöksen teossa ohjaavat uskomusrationaalisuus sekä toiminnallinen rationaalisuus, joka voidaan jakaa vielä väline- sekä arvorationaalisuuksiksi. Tämä jako erottaa toisistaan arvot ja välineet, mikä vastaa käsitystä itseisarvojen ja välinearvojen erosta. Ihmisen toimiessa rationaalisesti hän tavoittelee silloin itseisarvoja tai välinearvoja. (Niiniluoto 1994, 40–46.) Tutkimuksessamme selvitämme yksilön yleisiä ja liikunnanopetuksen arvoja, jotka sisältävät sekä itseisarvoja että välinearvoja.

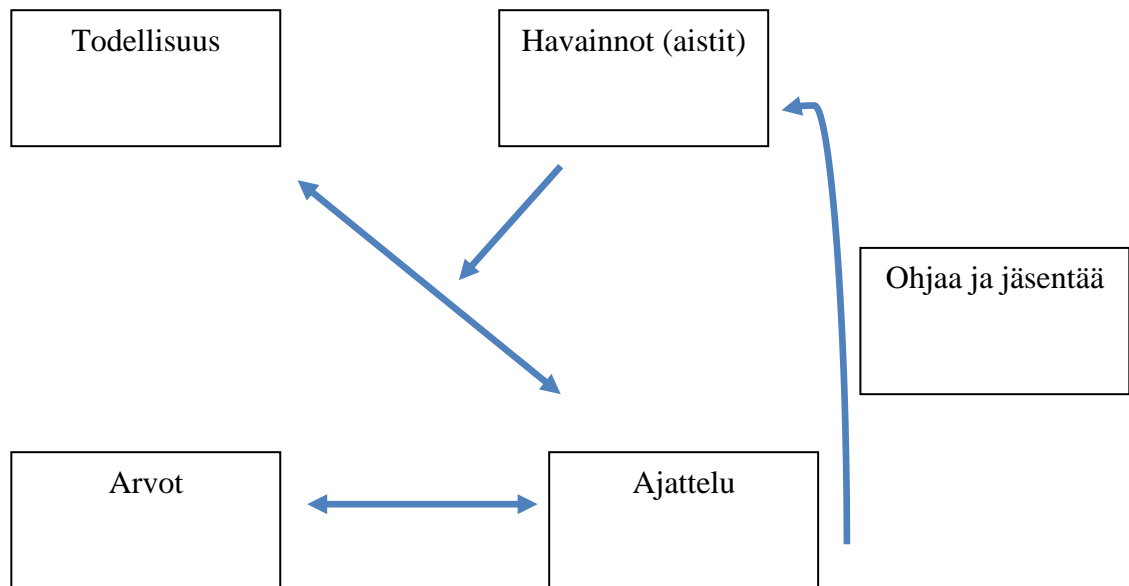
Itseisarvot eli päätearvot ovat toiminnan perimmäisiä tarkoituksia, kun taas välinearvot eli instrumentaaliset arvot päämäärien tavoittelemista varten olevia keinoja tai välitavoitteita (Niiniluoto 1994, 40–46; Hirsjärvi 1992, 16–17). Yksinkertaistettuna esimerkiksi ylipainoinen tulisi saada sisäistämään olevansa terveydelle vaarallisessa kunnossa (itseisarvo). Tällöin ylipainoinen opettelee jonkin lajin lajitaidon ja huomaakin samalla

kohentavansa terveyttä tai ottaa välitavoitteekseen viiden kilogramman laihduttamisen ensimmäisen kuukauden aikana (välinearvo).

Ajattelun ulkopuolista todellisuutta, eli sitä minkä me ajattelemme totuudeksi, todelliseksi tai luonnolliseksi, pyrimme jokainen jäsentämään omalla inhimillisellä ajattelullamme.

Tähän ajatteluprosessiin vaikuttavat myös omat aikaisemmat havaintomme, sillä kohteen tunnistaminen tapahtuu aikaisemmin opitun ja sisäistetyn mallin kautta. (Turunen 1992, 21–56.) Kuviolla 2 pyrimme havainnollistamaan yksilön arvojen rakentumista.

Ajatteluprosessin kautta työstetyllä tiedolla todellisuudesta yksilö rakentaa itselleen arvoja. Nämä arvot tulevat vaikuttamaan hänen seuraaviin ajatteluprosesseihinsa, mikä tarkoittaa sitä, että arvot ovat jatkuvassa muutoksessa ja käyvät dialogia yksilön ajatuksissa todellisuuden kanssa.

KUVIO 2. Yksilön arvojen muodostuminen Turusta (1992) mukaillen.

Samalla kun arvot muokkaavat ajattelua, tapahtuu yksilön havainnoinnissa muutoksia. Jo opittu ei vaikuta ”todellisuuteen” vaan siihen, miten yksilö jäsentää havaintojaan todellisuudesta. Toisin sanoen havainnointia, aistimuksia, ohjaa yksilön oma kokemus- ja todellisuuskuva. (Turunen 1992, 21–56.) Ihmistä voidaan siis pitää rationaalisena

toimijana, joka kykenee itse aktiivisesti prosessoimaan näkemäänsä ja kokemaansa. Hän tekee päätöksen toimistaan perustaen sen kriittiseen ajatteluun sekä aikaisempaan tietoon. (Niiniluoto 1994, 40.)

Niiniluoto (1994, 45–46) esittää etiikan ohjaavan arvoja, joiden pohjalta ihminen toimii. Toisin sanoen arvot ja maailmankuva ovat vuorovaikutuksessa keskenään eli luovat pohjan tapahtuvalle toiminnalle. Yksilö on tällöin aikakautensa sekä vallitsevan yhteiskunnan armoilla. Hänen on helppoa omaksua ajallensa ominainen arvopohja, mikä tarkoittaa, ettei hän ole ollut vapaa valitsemaan arvojaan ja kykenee kyseenalaistamaan ne vasta kasvaessaan tiedostavaksi yksilöksi.

Arvot ovat yksilöllisten tekojemme päämäärä. Yksilö perustelee ja oikeuttaa niillä toimintansa yhteisössä. Hänen arvonsa muodostuvat yhteisön yhteisistä sekä hänen omista arvoistaan, joiden painotus vaihtelee yksilöiden kesken. Yksilön kannalta keskeistä onkin huomata tekojensa takana olevat arvot eli tiedostaa oma arvomaailmansa. Tällöin hänellä on mahdollisuus vaikuttaa omaa toimintaansa ohjaaviin arvoihin. Tämä voi johtaa ristiriitaan yksilön omien ja yhteisön ajamiin arvojen välille.

4 ARVOT YHTEISKUNNASSA

Ristiriitatilanteet pakottavat yksilön punnitsemaan arvojaan. Se, ovatko ne todella arvokkaita yksilölle itselleen ja tarvitseeko yhteisö tällaisia arvoja, on keskeisiä kysymyksiä arvoja puntaroidessa. Tämä henkinen dialogi on osoitus siitä, etteivät arvot synny yhteisöön tyhjästä, vaan ne ovat yksilöiden muodostaman yhteisön yhdessä hyväksymiä. Näin yksilön arvot voivat muuttua vallitseviksi arvoiksi ja samalla muokata yhteisön normeja.

Edellä käsittelemämme eri tieteenalojen arvoteoriat pyrkivät määrittämään käsitettä. Tämän otsikon alla haluamme siirtyä käsitteiden tasolta käytäntöön, tuomalla erilaisia arvoja näkyville kulttuurin ja yhteiskunnan saralla. Liikumme samalla eri aikakausien arvoissa, pyrkimyksenämme luoda kuva niiden jatkuvasta muutoksesta.

Arvot ja niiden tärkeysjärjestys vaihtelevat eri aikakausina. Kyetäkseen vertailemaan eri yhteiskuntia keskenään, on perehdyttävä aikakaudella hallitseviin arvoihin. Näitä arvoja sekä elämäntapoja ymmärtääksemme meidän on puhuttava kulttuurista, joka käsitteenä pitää sisällään niistä molemmat. Kulttuuri kertoo siis jotain ihmisten yhteisöllisyydestä ja arvojen kollektiivisuudesta. (Kupiainen & Sevänen 1994, 7-8.) Saman toteaa myös Ahlman (1976, 18–30), joka painottaa arvojen ja arvojärjestelmien olemassaoloa kulttuuritodellisuuden takana. Jotta tavoittaisimme aikamme kulttuurin ”hengen” sekä kehityssuunnan on meidän selvitettävä sen arvosuuntaukset sekä arvojen keskinäinen hierarkia.

Allardt (1983, 51–57) arvostaman luokituksen kulttuurijaksoista, jotka pitävät sisällään kaikki arvot eri ajanjaksoissaan, on esittänyt Pitirim Sorokin vuonna 1952. Hänen mukaansa kulttuurijaksot voidaan jakaa kolmeen: tuonpuoleiseen, idealistiseen sekä aistiseen. Tämä kolmijakoinen määritelmä auttaa näkemään ja ymmärtämään syitä eri aikakausien toimintatavoille sekä yhteiskunnalliselle muutokselle.

Tuonpuoleinen kulttuuri korostaa tuonpuoleisia arvoja ja elämää. Se pitää korosteisessa asemassa Jumalan valtakuntaa eikä maanpäällistä elämää. Aistillinen kulttuuri on päinvastainen edelliseen nähden, sillä se korostaa maanpäällistä elämää ja aistillisia kokemuksia. Näiden ääripäiden välissä on idealistinen kulttuuri, jossa yhdistyy tuonpuoleinen sekä maallinen. Korosteiseen asemaan nousevat maalliset, aistittavissa olevat syvähenkiset ja pyhät ilmaukset. (Allardt 1983, 51–57.)

Traditionaalisten ja ei-traditionaalisten arvojen painotuksia ajassamme tutkinut Mikkola (2003, 303–310) näkee myös muutoksen tutkimusryhmänsä kautta. Uudenaikaisen postmaterialismia, individualismia ja autenttisuutta korostavan arvo-orientaation hän sanoo näkyvän selvästi uudessa keskiluokassa, kun taas uuden työväenluokan hän näkee todentavan edellistä useammin traditionaalisia arvoja. Mikkola (2003, 303–310) korostaakin sisäisen ohjautuvuuden olevan yksi arvo-orientaatioista, ”jollaisina uudenaikaisina pidettävät arvot nykyään käytännössä esiintyvät.” Ihmiset elävät individuaaleina toimijoina ja oikeuttavat sekä puntaroivat päätöksiään yhä vähemmän ulkoisten auktoriteettien kautta. Samalla jotkin vanhat arvot ovat vaihtaneet merkitystään ja ne liittyvätkin nykyisin modernin kapitalismin arvo-orientaation todentajiksi.

Tämänhetkistä länsimaista yhteiskuntaamme voidaan sanoa edellisten määritelmien mukaisesti aistilliseksi kulttuuriksi. Arvomme eivät enää pohjaa vahvasti uskonnollisiin, monen perinteiseksi kokemiin arvoihin, vaan korosteisessa asemassa ovat maalliset saavutukset ja elämän olot (Helkama 1997, 241–264). Edellä mainitut kolme kulttuurin muotoa kuitenkin kiertävät syklisesti seuraten toinen toistaan, jolloin seuraavaksi olisi edessämme paluu tuonpuoleisuutta korostavaan kulttuuriin. Tällöin arvopohja muuttuisi uskontolähtöiseksi. (Allardt 1983, 51–57.)

Vaikka kulttuurijaksojen vaihtuvuus tapahtuukin Allardt (1983) mukaan hitaasti, voidaan mallia soveltaa myös lyhyempien ajanjaksojen analysoimiseen. Yhteiskunnallisena esimerkkinä toimikoot jo virassa toimivat sekä vielä opiskelevat liikunnanopettajat, joiden arvopohja oli Behetsin (2001) mukaan yhtenevä uuden opetussuunnitelman kanssa. Eri arvomaailman pohjalta koulutetut, jo työssä pitkään olleet opettajat päivittivät arvojaan

ajanmukaisiksi. Tämä on yksi osoitus sen hetkisten yhteiskunnallisten arvo-orientaatioiden nopeasta omaksumisesta sekä välittymisestä jopa opetussuunnitelmiin, joista opettajat ne omaksuttuaan siirtävät uusiin kasvaviin yhteiskuntamme jäseniin.

Turusen (1993, 51–53) mukaan kulttuurinen ympäristö suuntaa yksilön arvoja ja luo pohjan niiden ymmärtämiselle ja omaksumiselle. Toisin sanoen yksilön on vaikea ymmärtää erilaisen kulttuurin arvo-orientaatioita, koska häntä sitoo oman kulttuurin muokkaamat arvot. Arvot eivät ole siis luonnostaan olemassa ja poimittavissa omaan subjektiiviseen tajuntaan, vaan ne elävät ja muotoutuvat kyseisen aikakauden ja yhteiskunnan kaltaisiksi. Yhteiskunnan muodon kuitenkin määräävät siinä elävät yksilöt suhteessa toisiinsa, historiaan sekä tulevaisuuteen. Tästä syntyvät myös arvot yhteiskuntaan jossa elämme, jolloin sinne tulevan uuden jäsenen arvo-orientaatiot muokkautuvat vallitsevien kaltaisiksi.

Näitä yhteiskunnan arvoja toteuttavat ihmiset eivät välttämättä tunnista toimintansa taustalla vaikuttavia tekijöitä. Lukion oppimäärässä pyritään ensimmäisen kerran johdonmukaisesti avaamaan jokaiselle tekojen ja valintojen perustuminen yksilön ja yhteiskunnan arvoihin sekä yleisesti sitä, mitä arvo-käsite pitää sisällään (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Edellä olemme määritelleet arvoja eri tieteenalojen pohjalta liittäen ne yksilöön ja yhteiskuntaan. Ne ovat vahvasti mukana vaikuttamassa kouluyhteisön, opettajien ja näin ollen myös opiskelijoiden arvoihin, joihin tutkimuksemme liittyy. Näiden lisäksi aiheeseemme linkittyy myös urheilun ja liikunnan arvot. Niiden vahva yhteiskunnallinen asema, niiden välillä olevat ristiriidat niin arvoissa kuin käsitteinä sekä molempien jatkuva vaikutus kansaamme tekevät niistä tutkimuksemme kannalta merkityksellisiä.

5 URHEILUN JA LIIKUNNAN ARVOT

Antiikissa 15-vuotias nuori vapautui oppi-isänsä alaisuudesta ja normina pidettiin itsensä kehittämisen jatkamista niin henkisesti kuin ruumiillisestikin, jos se vain taloudellisesti oli mahdollista. Gymnasioni oli opettanut urheilun ja filosofian kautta nuorelle kreikkalaisen yhteiskunnan perusarvot, joilla toteuttaa jatkossa itseään. Kreikkalainen tavoite oli olla 'kaunis ja etevä'. Kun taas vertaamme kreikkalaisia antiikin roomalaisiin, ei kuntoa pidettykään itseisarvona vaan keinona kestää kansalaiselle asetetut velvollisuudet. Näin ollen heidän suhteensa ruumiiseen oli paljon rationaalisempi. (Koski, Rissanen & Tahvanainen 2004, 22–24.)

Suomalaisessa kulttuurissa liikunnan arvot ovat aikaisemmin keskittyneet lähinnä virkistykseen ja mukavaan yhdessäoloon. Nämä arvot ovat edelleen nähtävissä koululaisia liikuntaan motivoivina asioina. (Palomäki & Heikinaro-Johansson 2010.) Tästä huolimatta yleiset, liikuntaan sitoutuvat arvot kuten terveys ja virkistys ovat pikkuhiljaa väistymässä kilpaurheilun arvojen tieltä. Samaa esittää myös Suni (2003) toteamalla, etteivät perinteiset ilon, terveyden - ja työkyvyn ylläpito enää kaikille riitä.

Urheilussa ”oikeat suoritukset ja teot erottuvat vääristä... ensisijaisesti konkreettisten toimien ja niiden säännönmukaisuuksien ja vasta toissijaisesti moraalien suhteen” (Heikkala 1992). Tällä Heikkala (1992) tarkoittaa, että urheilulla on oma logiikkansa, joka tavoittelee voittoa ja pyrkii estämään tappion. Urheilu voi tässä valossa näyttäytyä tulostavoitteellisena toimintana, joka tähtää saavuttamaan asettamansa tavoitteet katsomatta niiden hintaa. Toisaalta urheilun voi myös nähdä lapsia kasvattavana ja arvoiltaan tukevana toimintana. Tästä hyvänä esimerkkinä toimivat monet lapsille ja nuorille suunnatut urheilu- ja liikuntakampanjat, kuten Reilu Peli ja Kaikki Pelaa.

Urheilu eroaa liikunnasta, jonka tavoitteita voidaan ajatella olevan oman työkyvyn ja terveyden ylläpito sekä positiivisen elämänhalun säilyttäminen (Sunni & Taulaniemi 2003).

Tietoa riittävästä liikunnasta sekä sen terveydellisistä vaikutuksista tuntuu löytyvän, mutta keskeiseksi ongelmaksi Koski toteaa sen, etteivät ihmiset siltikään liiku (Nieminen 2009). Näin ollen oman aikamme liikunta ja urheilu pitänee kuitenkin sisällä molemmat antiikin arvokkaiksi koetut määritelmät, mutta painotus niiden välillä on hyvin yksilöllinen. Työkykyä ylläpitävä liikunta on omiaan tukemaan valtiiovallan ajamaa linjaa, kun taas yksilölle voi joissakin tapauksissa olla tärkeämpää vain oman ulkonäkönsä kilpailukykyisyys. Salospohjan (2009) mukaan liikkujan yhdeksi keskeiseksi arvoksi onkin noussut ulkonäköihanteiden ohjaama unelmavartalo, jota tavoitellaan vielä mahdollisimman nopeasti.

Urheilu ja liikunta ovat päällekkäisiä termejä, joiden erottaminen voi ajoittain olla mahdotonta. Vaikeinta on määrittää, milloin liikunta muuttuu urheiluksi ja jos näin tapahtuu muuttuvatko arvot fyysisen rasituksen taustalla? Liikunnan näkeminen hyvänä ja urheilun pahana toimintana on mustavalkoistamista, joka voi demonisoida urheilun. Seuraavassa lähdemmekin käsittelemään liikunnan ja urheilun kasvatuseroita juuri tästä näkökulmasta. Lähdemme käsittelemään tätä ristiriitaista suhdetta kasvatuksen kannalta.

5.1 Liikunta ja urheilu kasvattajina

Suomalaisten koulujen liikunnantunneilla opetetavat arvot ovat hyvin yhteneväiset eri koulujen välillä, joka näkyy tunneilla suoritettavana arvokasvatuksena.

Liikunnanopetuksessa korosteiseen asemaan nousevat arvot koskevat niin omaa kuin muidenkin hyvinvointia. Tämä selviää Ilmasen, Jaakkolan sekä Matilaisen (2010) tekemästä tutkimuksesta, jonka mukaan liikunnanopettajien arvoperusta oli varsin yhtenäinen. Ilo, virkistys, nautinto sekä tasa-arvo koettiin yleisesti tärkeiksi arvoiksi. Näihin liikunnanopetuksen arvoihin pureudumme syvemmin vielä liikunnanopetuksen arvopohja käsittelevässä luvussa.

Liikunnanopetuksemme tähtää vahvasti arvokasvatuksellaan yksilön moraalisen ajattelun kehittämiseen. Urheilulla taas on erilaiset lähtökohdat ja tavoitteet. Urheiluseurat pyrkivät

kasvattamaan huippu-urheilijoita, jolloin päätavoitteena on kansainvälisten menestyjien kasvattaminen. Vaarana toiminnassa on yksilön henkisen kasvattamisen jääminen minimaaliseksi. Samalla kun lapsesta tehdään huippu-urheilijaa, olisi seuroilla mahdollisuus kasvattaa hänelle lihasten ja lajitaitojen lisäksi oikeanlainen käsitys oikeasta ja väärästä. Tämä on otettu suomalaisessa urheilukulttuurissa huomioon muun muassa perustamalla Nuori Suomi ry. Sen tavoitteena on säilyttää perinteisiä ilon ja virkistyksen arvoja sekä aikaansaada seurakentällä keskustelua urheilun kasvattamisvastuusta (Nuori Suomi ry 2011). Ero huippu-urheilijan ja liikuntaa harrastavan välille on vaikeaa tehdä, vaikka kaikille onkin selvää etteivät ammattiurheilijat ja lasten liikuntakerhot tavoittele samaa päämäärää. Tämän vuoksi arvojen tulee olla eettisesti kestäviä ja perusteltavia kaikessa liikunnassa.

Kokkonen (2002) pohtii urheilun kasvatusroolia lainaamalla Heinilän (1982) ajatusta urheilun suuresta merkityksestä yksilön minäkuvalle. Samalla Heinilä (1982) nostaa esille Puhakaisen mielipiteet suomalaisesta urheilujärjestelmästä, jonka eettiset arvot eivät ole yhteneväiset yhteiskuntamme arvokasvatuksen kanssa. Hän kritisoikin kilpaurheilun unohtaneen keskustelun oikeasta ja väärästä. (Kokkonen 2002.) Liikunnanopetuksen ja urheiluseurojen arvokasvatuksen välillä voi näin ollen nähdä tavoitteellisia eroja. Liikunnanopetuksen arvokasvatuksen pyrkiessä edistämään yksilöä yhteisölliseksi toimijaksi, voi urheiluseurojen kasvatus unohtaa Nuori Suomen tarjoamat hyvät kasvatusaatteet. Tämän ehkäisemiseksi tulisikin panostaa kasvattajien eli valmentajien koulutukseen.

Huippu-urheilijan ongelmana voi olla yksilöllinen, itsensä toteuttaminen, jossa päämääränä ei ole yhteisön moraalinen hyvä vaan kilpailu, voitto sekä niiden kautta saavutettu maksimaalinen hyöty. Tätä ajatusmallia tukee Ilmasen kommentti siitä, että urheilusta on tullut ammattimaista työtä, jonka tavoitteena on turvata kansallinen olympiamenestys. Tämä löyhä moraalinen sekä voiton tavoittelu ovat johtaneet markkinoiden säätelemään toimintakulttuuriin, jota ohjaavat markkinatalouden ja viihteen lait. (Terho 2009.) Tämän ei sallisi sekoittuvan lasten ja nuorten urheiluun. Aikuiset luovat toimintaympäristön, tavat

sekä viitekehysten, missä tulevat yhteiskunnan jäsenet kasvavat. Seuraavaksi käsittelemmekin tätä urheilun ja yhteiskunnan arvomaailmojen keskinäistä suhdetta.

5.2 Urheilu ja yhteiskunta vuoropuhelussa

Tämänhetkisten liikunnan arvojen voidaan katsoa olevan lähtökohtaisesti yksilökeskeisellä tasolla. Tieto oman fyysisen ja psyykkisen kunnan ylläpitämisestä tai kehittymisestä toimii liikkujaa motivoivana tekijänä, johon sisältyy vertailu kanssaihmiin. Taustalla ei paina kilpailu sekunneista, kunniaa tai rahallisista palkinnoista, mutta voimme kuitenkin huomata liikunnassa tapahtuneen arvojen muutoksen, johon on osallisena niin urheilu kuin yhteiskunta.

Arvojen muutos ja liikunnassa aistittava kilpaurheilumainen suorittaminen näyttävät osaltaan kasvattavan yhteiskuntamme yksilöiden välistä kuilua. Toiseen päähän asettuvat liikkumisesta kiinnostuneet ja sen vakavasti ottavat huippu- ja himourheilijat, kun taas toisessa päässä ovat ehkä jo koululiikunnasta tarpeekseen saaneet inaktiiviset, liikuntaan tottumattomat yksilöt. Tätä ajatusta puoltaa osaltaan niin vapaa-ajan liikunnan kasvu ja työmatkaliikunnan vähentyminen kuin yhdeksäsluokkalaisilla teetetty fyysistä aktiivisuutta koskeva kysely, jonka mukaan yksilöiden väliset erot fyysisessä kunnossa näyttävät edelleen kasvavan. (Helakorpi ym. 2007; Palomäki & Heikinaro-Johansson 2011). Koski jatkaa vielä, ettei liikunnalle kyetä antamaan arvoa elämän kiireisimpinä vuosina, vaan edelle ajavat muut arvot, jolloin liikunnalle ja terveydelle jää aikaa vasta keski-ikää lähestyessä (Nieminen 2009). Liikunnanopetuksen yhteiskunnallinen tavoite onkin kantaa vastuu jokaisen kasvattamisesta terveyttä edistävään, liikunnalliseen elämäntapaan, ja estää tätä kautta liikuntakulttuurimme polarisoitumasta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004).

Kokkonen (2002) nostaa esille näkemyksen suomalaisen urheilun ja yhteiskunnan arvoeroista. Hänen mielestään kilpaurheilujärjestelmässä toimivat eettiset arvot eivät ole edes sen toimijoille täysin selvillä, ja oikeasta ja väärästä tulisi keskustella enemmän

järjestelmän piirissä. Osittain tästä johtuen kilpaurheilumaailma vääristää liikunnan sekä yhteiskunnan arvoja.

Samaa arvoihin vaikuttamista tapahtuu silti myös toisin päin, sillä yhteiskunta ohjaa arvoillaan ja asenteillaan urheilumaailmaa ja sen kehitystä. Saman toteaa myös Kokkonen (2002), joka mainitsee arvovaikuttajiksi muun muassa penkkiurheilijat sekä median. Yksi hyvä esimerkki markkinavoimien vaikutuksesta urheiluun on sprinttihiihtokilpailuiden tuominen kaupunkien keskustoihin. Näin katsojilla on helppo päästä paikalle ja mainostajat saavat huomattavasti enemmän näkyvyyttä. Ryhmä, jonka vaikutus taas urheiluun on Kokkosen mielestä heikko, on sen ilmiöiden parissa toimivat tutkijat. Veijolan (1991) mukaan suomalaiselle tutkimukselle onkin ollut tyypillistä pitäytyä liikunnan myönteisissä vaikutuksissa. Ei ole uskallettu ottaa itsenäisesti kantaa, vaan näytetty vihreää valoa olympialiikkeen arvoille ilman kritiikkiä ja pohdintaa. Urheilu näyttäytyy kansalle moraalisesti pyhänä ja koskemattomana (Heikkala 1992), joka voi myös osaltaan aiheuttaa edellä mainittua tutkimuksen kritiikittömyyttä.

Kilpaurheilun ja urheilijan välillä tapahtuva moraalinen ja eettinen paini ei näy median meille tarjoamassa juhlallisessa kuvassa kilpaurheilusta. Taustalla tapahtuvat lieveilmiöt, ovat urheilukulttuurin sisälle syntyneitä alakulttuureja. Heikkala (1992) viittaa näihin lieveilmiöihin, joita hän kutsuu ”epävirallisiksi säännöiksi”, esimerkillään jääkiekossa tapahtuvasta vastustajan ”kuumentamisesta”. Vastustajan pään sisälle pyrkiminen verbaalisin keinoin on kentällä tapahtuvaa pelaajien kesken hyväksyttävää toimintaa, jonka tarkoituksena on saada vastustajan peli hajoamaan. Kritiikittömyys tällaista toimintaa kohtaan kuvastaa hyvin sitä, miten urheilumaailma vääristää yhteiskunnan ja liikunnan arvorakenteita.

Uutela näkee myös, että medially on keskeinen rooli liikunnan ja elintapojen edistämisessä (Nieminen 2009). Tällä hetkellä hedonismia korostava kulttuurimme ei toiminnallaan kuitenkaan edesauta vaan vaikeuttaa tuota edistämistä. Huippu-urheilu toimii median tavoin ja tarjoaa kansalle kokemuksia ja elämyksiä, joihin me haluamme samaistua samalla ihailien aikamme gladiaattoreiden suorituksia. Vaikka tiedämme hyvin huippu-urheilun

taustalla tapahtuvan vilpin, emme silti halua uskoa sitä todeksi ennen kuin se voidaan meille varmuudella osoittaa. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että hyväksymme vilpin niin pitkään kunnes joku taho sen meitä ennen tuomitsee. Oikean ja väärän rajan hämärtyminen urheilussa voi myös johtaa normien sekä arvomaailmoiden muutoksiin yksilö - ja yhteisötasoilla. Urheilu on siis osittain eriytynyt tavallisen ihmisen liikunnasta.

Yhteiskunta ja urheilumaailma ovat jatkuvassa muutoksessa sekä yhteydessä toisiinsa. Ei siis ole yksiselitteistä keskustella näiden kahden välisestä vuorovaikutuksesta. Vaikuttaja ja muuttuja vaihtuvat ajan, lajin sekä arvostusten mukaan. Keskustelu pyörii myös urheilun ja liikunnan ympärillä, jolloin keskiöön nousevat liikkumisella tavoitellut päämäärät ja arvovalintojen vaikeus. Seuraava luku avaakin yhteiskunnan arvovalintoja, joihin vaikuttaa osaltaan sekä liikunnan että urheilun arvot.

6 PERUSKOULUN ARVOPOHJA

6.1 Opetussuunnitelma-käsitteen määrittely

Opetussuunnitelma on ennakkosuunnitelma kaikista toimista, joilla tavoitellaan koululle asetettuja päämääriä. Opetussuunnitelman tarkoitus on siis ohjata opettajia ja koulun muuta henkilökuntaa järjestämään tarkoituksenmukaisia oppimistilanteita. Englanninkielessä sanaa opetussuunnitelma vastaa termi curriculum, joka alun perin tarkoitti ainoastaan lapsen oppimiskokemusten suunnittelua. (Hirsjärvi 1990, 132.) Eri kielten välillä opetussuunnitelma -termit voivat siis tarkoittaa hieman eri asioita, mikä vaikeuttaa erikielisten aineistojen ymmärtämistä ja vertailua.

Opetussuunnitelmakomitea linjasi käsitteen vuonna 1970 seuraavasti: *”Opetussuunnitelma sisältää selvitykset kaikista tärkeimmistä toimenpiteistä ja järjestelyistä, joiden avulla koulu pyrkii koulukasvatukselle asetettuihin päämääriin”*. Opetussuunnitelmakomitea siis ymmärsi opetussuunnitelman Hirsjärven (1990) tavoin pelkkää oppiainesluetteloa huomattavasti laajemmaksi kokonaisuudeksi. Nykypäivänä opetussuunnitelman käsite ei ole juurikaan muuttunut, sillä vuonna 2004 Opetushallitus määritteli opetussuunnitelman kansalliseksi kehykseksi, jonka pohjalta paikallinen opetus laaditaan ja jossa päätetään perusopetuksen kasvatus- ja opetustyöstä (tavoitteista ja sisällöistä) sekä opetuksen järjestämiseen liittyvistä seikoista (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2004).

Rinteen (1984, 49–50) mukaan opetussuunnitelma rakentuu opetussuunnitelmadeterminanteista. Hänen mukaan opetussuunnitelmien kolme determinanttia ovat sosialisatio, individualisatio sekä tietojen välittäminen. Hirsjärvi (1992, 132) nimeää determinantit hieman eriävästi, sillä hänen mukaan kolme opetussuunnitelmadeterminanttia ovat yhteiskunta, oppilas ja tiedonalueet. Rinteen esittämä determinanttijako pohjautuu Tylerin (1969) opetussuunnitelman perusteiden malliin, joka on Rinteen (1984, 49–50) mukaan vakiinnuttanut asemansa

opetussuunnitelmateorian yhtenä rationaalisenä perusmallina. Determinanttimalli on hyödyllinen, kun halutaan tarkastella opetussuunnitelmien erilaisia ulottuvuuksia ja vaikutusalueita.

6.2 Peruskoulu-uudistus

Nykyisen peruskoulumme arvopohja perustuu vuonna 1970 toteutettuun peruskoulu-uudistukseen, jossa koko koulujärjestelmämme pistettiin uuteen muotoon. Aikaisempi koulujärjestelmä, joka perustui sadan vuoden takaisiin ratkaisuihin, oli auttamatta vanhentunut eikä enää vastannut olemassa olevaa sivistystarvetta tai yhteiskunnan muuttuvaa arvomaailmaa. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970, 14.)

Sodanjälkeisessä Suomessa elettiin murroksen aikaa. Tuotantotoiminnan tehostuminen oli edistänyt taloudellista kasvua ja kohottanut kansan elintasoja, jonka seurauksena oli kohonnut myös ihmisten sivistystaso (Nurmi 1989, 100–101). Lisäksi tuotantotekniikan kehittyminen ja automatisoituminen vaikuttivat koulutustarpeen nousuun, sillä tuotannon kehityksen myötä väheni lihasvoiman osuus ihmisen työpanoksessa. Ihmisen tiedoilla ja henkisillä kyvyillä oli sen sijaan kasvava merkitys, koska kehityksen myötä monissa työpaikoissa järjestely- ja suunnittelutaitojen tyylliset ominaisuudet oli aikaisemmin suuremmassa arvossa. (Nurmi 1989, 101.) Fyysisen työn vähenemisen myötä kasvoi tiedollisen taidon tarve, jonka vuoksi oli tarpeellista kehittää sivistys- ja koulutustoimintaa.

Työn luonteen muutoksen takia tarvittiin yhä enemmän hyvin koulutettua työvoimaa. Tämän tarpeen tyydyttämiseksi koulunkäynnin ulkoiset esteet piti poistaa, jotta kansan koko lahjakkuuspotentiaali saataisiin käyttöön. (Nurmi 1989, 101.) Aikaisemmin esimerkiksi perheen sosioekonomisella asemalla oli keskeinen merkitys lapsen tulevaan koulutustasoon. Tähän ratkaisuksi keksittiin yhtenäiskoulu, jossa koulutus annettaisiin koko oppivelvollisuusaikana kaikille lapsille yhtenäisessä peruskoulussa (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970, 13). Siten yhteiskunnan muutokset pakottivat

koulujärjestelmän muutoksiin. Suuren muutoksen vuoksi päättäjien tuli muodostaa uuden koulujärjestelmän arvopohja, koska ihmisten arvot ja arvostukset olivat myös muuttuneet.

6.3 Peruskoulun opetussuunnitelmien arvopohja

Koulutuksen arvopohja määritellään opetussuunnitelmassa. Eri aikakausien opetussuunnitelmat ovat hyviä dokumentteja yhteiskunnan muutosten analysointiin. Niissä eritellään yhteiskunnan sen aikaista arvomaailmaa, joten niiden keskinäisen vertailun avulla voidaan löytää yhteiskunnassa mahdollisesti tapahtuneita arvomaailman muutoksia. Seuraavaksi keskitymme peruskoulun opetussuunnitelman perusteisiin ja sen esittämään perusopetuksen yleiseen arvopohjaan sekä sen muutoksiin eri opetussuunnitelmissa.

6.3.1 Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö 1970

Peruskoulu-uudistuksessa Suomen koulujärjestelmä rakennettiin uudestaan. Uuden järjestelmän mukana muokkautuivat myös koulun edistämät arvot, sillä uudessa opetussuunnitelmassa opetuksen arvot määriteltiin sen ajan yhteiskunnan mukaan. Sodan jälkeisessä Suomessa korostettiin demokraattisen päätöksenteon kautta tasa-arvoa, joka muodostuikin uuden koulujärjestelmän ideologiseksi kulmakiveksi (Lappalainen 1985, 235).

Koulu-uudistuksen arvopohjaa eritellään tarkemmin komiteamietinnön Kasvatuksen eettiset ja sosiaaliset tavoitteet -osiossa, jossa tärkeimmäksi arvoksi nousi yhdessä eläminen sekä siihen tarvittavien sosiaalisten ja eettisten taitojen edistäminen (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970, 37). Tähän yhteisön toiminnan kehittämiseen pohjautuu myös muut peruskoulu-uudistuksessa nimetyt arvot, sillä niiden avulla pyritään edistämään ihmisten yhteistyön onnistumista. Komiteamietinnössä painotettiin ystävällisyyttä, auttavaisuutta, oikeudenmukaisuutta sekä totuudellisuutta. Myös sellaiset eettisen kasvatuksen peruskäsitteet kuten velvollisuus, vastuu ja omatunto nousivat esiin komiteamietinnössä. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970, 37).

Edellä mainittujen arvojen ohella koulu-uudistuksessa mainitaan arvopohjaksi myös Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, jossa painotetaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970, 38). Ihmisoikeuksien ja tasa-arvon kunnioittaminen oli vahvasti esillä jo peruskoulun alkumetreillä.

YK:n julistuksen sisältämien arvojen lisäksi koulu-uudistuksessa nostettiin esille myös yhteiskunnan normien ja lakien kunnioittaminen. Komiteamietinnössä painotetaan, että kouluissa tulisi erityisesti kohdistaa huomiota perustuslakiin, jonka tarkoituksena on turvata yhteisön tärkeimpien arvojen toteutuminen. Tämän lisäksi koulu-uudistuksessa painotettiin suomalaisen kulttuurin ja sen rakenteiden sekä historian kunnioittamista. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970, 38.)

6.3.2 Peruskoulun opetussuunnitelma 1985

Vuoden 1985 peruskoulun opetussuunnitelman perusteet valmistuivat viisitoista vuotta peruskoulu-uudistuksen jälkeen. Suomalainen yhteiskunta oli tällä välillä muuttunut jo paljon, sillä 1950-luvulta liikkeelle lähtenyt kiihtyvä taloudellinen kasvu oli lisännyt ihmisten ja yhteiskunnan vaurautta huomattavan nopeasti. Suomesta oli tullut hyvinvointivaltio, jonka sekä yksityiset että julkiset taloudelliset voimavarat olivat kasvaneet huomattavasti. (Heiskala, 2006, 15–20.)

Vuoden 1985 peruskoulun opetussuunnitelmasta löytyy paljon samoja arvoja, kuin viisitoista vuotta aikaisemmin julkaistusta opetussuunnitelmasta. Samassa ajassa yhteiskunta muuttui melko paljon, mutta opetussuunnitelmien arvopohja näytti säilyttävän perustansa. Esimerkiksi aikaisemman opetussuunnitelman ensisijainen arvo eli yhdessä eläminen löytyy myös vuoden 1985 opetussuunnitelman päätavoitteista. Muita vuosien 1970 ja 1985 opetussuunnitelmien yhteneviä arvoja ovat myös YK:n ihmisoikeudet,

kansallinen yhtenäisyys sekä kansalliset arvot (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985, 10.)

Vuoden 1985 opetussuunnitelmassa ei mainita suomalaisten lakien kunnioittamista erityisenä arvona, mutta kansallisilla arvoilla tarkoitetaan todennäköisesti samaa asiaa. Lakien kunnioittamisen ohella vuoden 1985 opetussuunnitelmassa ei mainita myöskään edellisessä suunnitelmassa painotettuja perusarvoja kuten esimerkiksi ystävällisyyttä, auttavaisuutta, oikeudenmukaisuutta tai totuudellisuutta. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985, 10–14.)

Uusia arvopainotuksia vuoden 1985 opetussuunnitelmasta löytyy muutamia. Esimerkiksi kansainvälisyyskasvatus eli oppilaiden kasvattaminen maailmanlaajuista yhteisvastuuta kantaviksi kansalaisiksi nousi uutena arvona esille. Myös sukupuolten tasa-arvoa korostetaan erityisesti. Edellisessä opetussuunnitelmassa puhuttiin myös tasa-arvosta, mutta silloin painotuksena oli vielä erilaisten ihmisten välinen eikä sukupuolten välinen tasa-arvo. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985, 10–14.) Naisten asema ja arvostus sekä kansainvälisyyskasvatus olivat kasvattaneet siis huomattavasti arvostustaan 1960-luvun lopun ja 1980-luvun alun välisenä aikana.

Sukupuolten tasa-arvon ja kansainvälisyyden ohella vuoden 1985 opetussuunnitelmassa uutena arvona nousi esille myös ympäristönsuojelu (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985, 12). Ympäristönsuojelun esille nouseminen vuoden 1985 opetussuunnitelmassa kuvaa hyvin edellisinä vuosikymmeninä tapahtunutta elinympäristön suojelun arvostuksen kasvamista yhteiskunnassa. Ympäristöongelmat ja niiden seurauksesta 1970-luvun lopulla syntynsä saanut vihreä liike olivat hiljalleen nostaneet ympäristönsuojelun arvostusta Suomessa (Laakkonen, 1999).

6.3.3 Peruskoulun opetussuunnitelma 1994

Maailma oli murroksessa 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Valtiolliset, poliittiset ja taloudelliset kriisit muuttivat maailmaa muutamassa vuodessa merkittävästi. Nämä voimakkaat yhteiskunnalliset muutokset Opetushallitus halusi huomioida myös perusopetuksessa. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 8–10.)

Valtioiden kaatuminen ja syvä lama järjestyivät maailmaa sekä suomalaista yhteiskuntaa. Suurin muutos suomalaisessa yhteiskunnassa oli kuitenkin tapahtunut rakenteellisesti, sillä siirtyminen suunnittelutaloudesta kilpailukykytalouteen muutti suomen kansan ja yhteiskunnan arvomaailmaa. Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta, sillä sääntelyn ja suunnittelun nimiin vannonut ajattelutapa vaihtui kaikilla elämänalueilla kilpailua korostavaksi. (Heiskala, 2006.)

Nämä yhteiskunnan mullistukset näkyvät osittain vuoden 1994 peruskoulun opetussuunnitelmassa ja sen arvoperustassa: *”Muuttuvassa maailmassa erityisesti elämänhallintaan liittyvät arvo- ja moraalikysymykset ovat keskeisiä”* (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 9). Opetussuunnitelman arvopohdinnassa haluttiin reagoida yhteiskunnan muutokseen ja sen aiheuttamaan ihmisten syrjäytymiseen. 1990-luvun alun taloudellinen kriisi oli nostanut suomalaisten työttömyyden ja sen kautta yhteiskunnallisen syrjäytymisen uudelle tasolle (Heiskala, 2006). Elämänhallinnan ohella vuoden 1994 opetussuunnitelmassa uusina arvoina mainitaan myös ihmisten terveys ja hyvinvointi, joiden arvostus yhteiskunnassa oli nousussa. Näitä arvoja lähdettiin tavoittelemaan täysin uudella oppiaineella terveystiedolla. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994.)

Vuoden 1985 opetussuunnitelman arvoista moni piti asemansa myös vuoden 1994 uudistuksessa. Kansallisten arvojen ja kansallisen kulttuuriperinteen vaaliminen korostuvat edelleen kuten myös ympäristönsuojelu, josta kuitenkin tällä kertaa puhutaan kestävä kehityksen yhteydessä. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjulistuksen sisältämiä arvoja sen sijaan korostetaan vielä aikaisempaakin enemmän. Myös

kansainvälisyyskasvatus säilyi uudessa vuoden 1994 opetussuunnitelmassa. Huomioitavaa on kuitenkin monikulttuurisuuden korostuminen. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 9.)

Vuoden 1994 opetussuunnitelman arvoperustan pohdinnassa ei sen sijaan mainita yhdessä elämistä ja yhteisöllisyyttä eikä ihmisten ja sukupuolten välistä tasa-arvoa, jotka olivat edellisessä vuoden 1985 opetussuunnitelmassa arvoperustan kulmakiviä. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 9.) Tasa-arvo mainitaan YK:n julistuksessa, joten se sisältyi edelleen opetussuunnitelman arvoperustaan. Yhteisöllisyyttä ei kuitenkaan mainita missään yhteydessä. Sen puuttumista vuoden 1994 opetussuunnitelmasta saattaa selittää yhteiskunnassa 1980- ja 1990-lukujen välillä tapahtunut arvomurros, jossa oli pääosassa siirtyminen individualisempaan suuntaan. Yksilökeskeiset arvot (=yksilöiden välillä löyhät siteet, kukin yksilö pitää ensisijaisesti huolta itsestään) olivat yleistyneet ja kollektiiviset arvot (=yksilöt kuuluvat ensisijaisesti ryhmään) harvinaistuneet suomalaisessa yhteiskunnassa. (Helkama & Seppälä 2006.)

6.3.4 Perusopetuksen opetussuunnitelma 2004

1990-luku oli murroksen aikaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Vuosikymmenen alun rankka lama ja sitä seurannut nousukausi sekä liittyminen Euroopan unionin jäsenvaltioksi olivat jättimäisiä muutoksia, sillä ne tapahtuivat vain yhden vuosikymmenen aikana (Heiskala 2006). Myös käsitys tiedosta ja oppimisesta oli muuttunut, sillä konstruktivistisen oppimiskäsityksen (=oppilas rakentaa itse tiedon itselleen) arvostus oli hiljalleen noussut. (Lindström 2004, 8).

Opetushallitus muutti 2000-luvun alussa jälleen perusopetuksen opetussuunnitelmaa, sillä edellä mainitut globaalit myllerrykset olivat muokanneet yhteiskuntaa merkittävästi. Vuoden 2004 opetussuunnitelman arvopohjassa yhteiskunnan muutos ei kuitenkaan näy selkeästi. Ihmisoikeuksia, demokratiaa, kansallisia arvoja ja suomalaista kulttuuria korostetaan kuten aikaisemmissakin opetussuunnitelmissa. (Perusopetuksen

opetussuunnitelman perusteet 2004, 12.) Vanhat perusarvot olivat edelleen omalla paikallaan.

Vuoden 2004 opetussuunnitelmassa korostetaan aikaisempaa enemmän luonnonsuojelua ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttämistä sekä monikulttuurisuuden suvaitsemista. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 12.) Monikulttuurisuuden ja suvaitsevuuksien arvostuksen kasvaminen vuosien 1994 ja 2004 välillä johtuu todennäköisesti maahanmuuton huomattavasta lisääntymisestä Suomessa. Kun vielä 1980-luvun lopussa Suomeen muutti vuosittain vain noin 3000 ulkomaalaista, niin vuonna 2009 vastaava määrä oli yli 18000 ulkomaalaista (Myrskylä 2010).

Yhteisöllisyyttä ja vastuullisuutta tai yksilöiden ja sukupuolten välistä tasa-arvoa ei mainittu vuoden 1994 opetussuunnitelman arvopohjassa. Vuoden 2004 opetussuunnitelmaan nämä aikaisempien vuosien (1970 ja 1985) opetussuunnitelmien kulmakivet ovat kuitenkin tulleet takaisin. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 12.) Tämä on osoitus arvojen syklisyydestä ja niiden painotusten vaihtelusta.

Uusina arvoina vuoden 2004 opetussuunnitelmassa on yksilön vapaudet ja oikeudet. Opetuksen poliittinen sitoutumattomuus, uskonnollinen tunnuksettomuus sekä liikenneturvallisuus mainitaan myös ensimmäisen kerran. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 12.) Pientä yhteiskunnan muuttumista on tunnistettavissa vuoden 2004 opetussuunnitelmasta, sillä se sisältää melko paljon uusia arvoja.

Opetushallituksen kansainvälisen vertailututkimuksen mukaan suomalaisissa opetussuunnitelmissa on luonteenomaista taidollisten tavoitteiden painotus. Opetuksen lähtökohtana, osana oppiaineita ja oppilaan arvioinnin kriteereinä toimivat oppiainekohtaiset taidot. Niiden voidaan nähdä olevan keskeisessä asemassa kaikissa suomalaisissa opetussuunnitelmissa. (Opetushallitus 2011.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmissa koulujen kasvatustyölle annetaan siis paljon erilaisia arvoja. Opetussuunnitelmien arvopohja on melko pysyvä, mutta pieniä muutoksia voidaan siinäkin nähdä ajan mukaan tapahtuvan. Toiset arvot kuten ihmisarvot mainitaan jokaisessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa ja toiset arvot kuten yhteisöllisyys näkyy arvopohjassa vain ajoittain.

Peruskoulun opetussuunnitelmat heijastavat yhteiskuntamme tilaa ja muutosta. Peruskouluuudistuksessa on Ilmasen ym. (2010) mukaan nähtävissä yhteiskuntamme siirtymistä sotia edeltäneestä maaseutuyhteiskunnasta nopeasti kaupungistuvaksi teollisuusyhteiskunnaksi, kun taas vuoden 1994 opetussuunnitelman yksilökeskeiset arvot kuvastavat hyvin 1990-luvun murrosta, jossa Heiskalan (2006) mukaan yksilökeskeisille arvoille annettiin paljon painoa. Viimeisin opetussuunnitelma edustaa sen sijaan jälkimodernin hyvinvointivaltion arvopäämääriä, sillä siinä ei korosteta suomalaisen nyky-yhteiskunnan vallitsevia arvoja kuten kilpailua ja tehokkuutta (Ilmanen ym. 2010).

On mielenkiintoista nähdä, mitä opetushallituksen laatimaan uuteen opetussuunnitelmaan nimetään 2010-luvun arvopohjaksi. Yleisessä keskustelussa uudistuksen tavoitteeksi on nimetty Suomen nostaminen maailman osaavimmaksi kansaksi vuoteen 2020 mennessä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011). Nähtäväksi jää, mitä tämä abstrakti tavoite tarkoittaa peruskoulun käytännön opetuksen ja arvojen kannalta.

7 LIIKUNNANOPETUKSEN ARVOPOHJA

Voimistelunopetus tuli suomalaisiin kouluihin 1800-luvun puolivälin tienoilla ja vuoden 1872 koulujärjestyksessä myös tyttökoulut otettiin mukaan voimistelunopetuksen piiriin (Ilmanen 1982, 31–36). Voimistelunopetuksen aloittamista perusteltiin tällöin sillä, että se oli paras tapa estää nuorisoa uhkaava fyysinen rappeutuminen (Ilmanen 1982, 39). 1800-luvun loppupuolella liikunnanopetuksen arvopäämääränä oli siis nuorten fyysisen kunnon ylläpitäminen.

Vuonna 1970 tapahtuneessa peruskoulu-uudistuksessa liikunnan arvopäämääriä määriteltiin kokonaan uudestaan. Tällöin liikunnanopetuksen tärkeimmäksi arvoksi määriteltiin fyysisen kunnon ylläpitäminen ja kehittäminen (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970, 289). Liikunnanopetuksen tärkeimmäksi arvopäämääräksi asetettiin peruskoulu-uudistuksessa näin ollen täysin sama arvo, kuin yli sata vuotta aikaisemmin voimistelunopetuksen alkuaikoina.

Osittain tämä on varmasti sattumaa, sillä voimistelun, liikunnan ja urheilun arvostus ja tavoitteet ovat tuona ajanjaksona muuttuneet hyvin paljon. Välillä voimistelun opetukseen liitettiin maanpuolustuksellisia arvoja ja välillä urheilupainotteisella liikunnanopetuksella tavoiteltiin kansakunnan eheyttämistä isänmaallisessa hengessä (Ilmanen ym. 2010). Toisaalta se voi myös tarkoittaa, että liikunnanopetuksen arvopäämäärät ovat hyvin pysyviä. Seuraavaksi tarkastelemme tarkemmin liikunnanopetuksen arvopohjan muuttumista suomalaisessa yhteiskunnassa. Tarkastelujaksona käytämme 1970-luvun peruskoulu-uudistuksen jälkeistä aikaa.

Vuoden 1970 peruskoulun ensimmäisessä opetussuunnitelmassa liikunnanopetuksen tärkeimmäksi arvopäämääräksi nimettiin siis fyysisen kunnon ylläpitäminen ja kehittäminen. Muita arvopäämääriä sen aikaisella liikunnanopetuksella oli virikkeiden ja mahdollisuuksien antaminen jatkuvan liikuntaharrastuksen syntymiseen, ilon ja

virikistyksen tuottaminen sekä kasvatuksen eettisten, esteettisten ja sosiaalisten tavoitteiden edistäminen. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I 1970, 289–290.)

Peruskoulu-uudistuksessa vuonna 1970 liikunnanopetuksen arvopäämäärissä painottui siis fyysisen kunnon ylläpitäminen ja kehittäminen sekä liikuntaharrastuksen sytyttäminen liikkumisen ilon avulla.

Vuoden 1985 opetussuunnitelmassa tärkeimmiksi arvopäämääriksi määriteltiin liikunnallinen elämäntapa, jatkuva liikunnanharrastus, toiminta- ja työkykyisyys, terveyden, kouluvireisyyden ja muun oppimisen edistäminen, yhteistoimintakyvyn kehittäminen sekä liikunnallisen ilmaisun ja liikuntakulttuurin ymmärtämisen mahdollisuuksien tarjoaminen. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985, 175.)

Vuoden 1970 opetussuunnitelmaan ja sen liikunnanopetuksen arvopäämääriin verrattuna vuoden 1985 arvopäämäärät eivät ole muuttuneet kovinkaan paljon. Samoja arvopäämääriä molemmissa ovat liikuntaharrastuksen edistäminen sekä yhteistoiminnan ja sosiaalisuuden kehittäminen. Fyysisen kunnon edistäminen muuttui vuoden 1985 opetussuunnitelmassa toiminta- ja työkyvyn edistämiseksi ja esteettisyyden edistäminen liikunnallisen ilmaisun ymmärtämiseksi.

Suomi oli käynyt läpi syvän laman ja yhteiskunta oli muuttunut huomattavasti, kun opetussuunnitelman perusteita uudistettiin seuraavan kerran vuonna 1994. Tällöin liikuntakasvatuksen arvopäämääriksi nimettiin liikuntatarpeen tyydyttäminen, liikunnasta saatu ilo ja elämykset, itsetuntemuksen ja omanarvontunnon vahvistaminen sekä terveelliset elämäntavat. Myös opiskeluvireys, rentoutumistaito, itsensä ilmaiseminen, esteettiset kokemukset, kansallinen liikuntakulttuuri sekä yhteistoiminta mainittiin asioiksi, joita liikunnanopetuksella voitaisiin kehittää. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994, 107.)

Koululiikunnan arvopäämäärät painottuvat vuoden 1994 opetussuunnitelmassa hieman erilaisilla. Siinä keskitytään fyysisen toimintakyvyn ylläpitämisen sijaan psyykkisiin päämääriin kuten iloon ja virikistykseen sekä itsetuntemuksen ja omanarvontunnon

vahvistamiseen. Tämä painotusero vastasi sen hetkisen yhteiskunnan tarpeeseen nostaa kovia kokenut henkinen ilmapiiri takaisin jaloilleen.

Viimeksi perusopetuksen opetussuunnitelmaa muokattiin vuonna 2004. Nykypäivänä liikunnanopetuksen päämääränä on vaikuttaa myönteisesti oppilaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn ja hyvinvointiin sekä ohjata oppilasta ymmärtämään liikunnan terveydellinen merkitys. Tämän lisäksi liikunnanopettajan päämääränä on kehittää samalla oppilaiden itsetuntemusta ja suvaitsevuutta sekä korostaa oppilaille yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta, sekä reilua peliä. Ensimmäisen kerran opetussuunnitelmassa nostetaan esiin myös se, että liikunnanopetuksen yhteydessä on korostettava yleistä turvallisuutta sekä turvallista liikennekäyttäytymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 246.)

Huomioitavaa uusimmassa opetussuunnitelmassa ja sen liikunnan arvopohjassa on se, että ensimmäisen kerran liikunnan ymmärretään vaikuttavan oppilaisiin kokonaisvaltaisesti (fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti). Kokonaisvaltaisuuden painottamisen ohella myös sosiaaliset arvot kuten vastuullisuus, yhteisöllisyys, suvaitsevaisuus sekä reilu peli nousevat uusimmassa liikunnanopetuksen arvopohjassa jalustalle.

Liikunnanopetuksen arvopäämäärissä on nähtävissä eri opetussuunnitelmien välillä ainoastaan pieniä eroja. Loppujen lopuksi liikunnanopetuksen arvopohja on viimeisen 40 vuoden aikana muuttunut kuitenkin melko vähän. Jokaisessa opetussuunnitelmassa pyritellään melko samoja tavoitteita ja arvoja pienin painotuseroin. Liikunnallisen elämäntavan sytyttäminen, ilo, virkistys ja hyvinvointi sekä yhteisölliset arvot nousevat lopulta jokaisessa opetussuunnitelmassa liikunnanopetuksen tärkeimmiksi arvopäämääriksi.

8 LIKUNNANOPETUKSEN ARVOTUTKIMUSTEN TULOKSIA

Liikunnanopetuksen arvotutkimuksen historia on melko lyhyt. Kunnolla se lähti käyntiin vasta 1980-luvulla, jolloin varsinkin Yhdysvalloissa innostuttiin liikunnanopetuksen arvojen kartoittamisesta. Hiljalleen myös muualla on innostuttu liikunnan arvopohjan selvittämisestä. Suomessa liikunnanopetuksen arvotutkimusta on tehty hyvin vähän, sillä aihe on vasta viime vuosina noussut kunnolla pinnalle. Esittelemme seuraavaksi ensin Annerstedtin (2008) pohjoismaiden liikunnanopetusta käsittelevää tutkimusta, jonka jälkeen käymme läpi Suomessa ja ulkomailla tehtyjä liikunnanopetuksen arvotutkimuksia.

8.1 Liikunnanopetuksen pohjoismainen malli

Annerstedt (2008) on tutkinut Pohjoismaiden (Ruotsi, Tanska, Suomi ja Norja) liikunnanopetuksen opetussuunnitelmien tavoitteita ja arvoja ja niiden eroja. Hänen mukaan kaikissa Pohjoismaissa liikunnanopetus on hyvin samanlaista ja voidaankin jopa puhua liikunnanopetuksen pohjoismaisesta mallista. Kaikissa maissa liikunnanopetuksessa nimittäin painottuvat melko samat sisällöt ja tavoitteet.

Liikunnanopetuksen arvopohja on Annerstedtin (2008) mukaan myös hyvin yhteneväinen Pohjoismaiden välillä. Kaikissa maissa liikunnanopetuksen tärkeimmiksi elementeiksi nousevat fyysinen aktiivisuus, sosiaalisuus sekä terveys. Pohjoismaissa painotetaan erityisesti yhteistyön, sosialisoinnin sekä ryhmässä toimimisen merkitystä liikunnanopetuksessa.

Annerstedtin (2008) mukaan kaikissa Pohjoismaissa liikunnanopetuksen tavoitteissa painottuu myös elinikäisen liikunnallisen elämäntavan opettaminen oppilaille liikuntatunneilla viihtymisen avulla. Siten liikunnanopetuksessa pyritään liikuntatuntien positiivisten kokemusten kautta innostamaan oppilasta fyysiseen aktiivisuuteen myös vapaa-ajalla. Liikunnanopetuksen tärkein tavoite on Annerstedtin (2008) mukaan kaikissa

Pohjoismaissa oppilaan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys, positiivinen kehonkuva sekä terveellisen elämäntavan saavuttaminen.

Annerstedtin (2008) ohella opetussuunnitelmien arvoja Euroopassa on kartoittanut Hardman (2008), joka tutkimuksessaan selvitti liikunnanopetuksen tilaa Euroopassa. Hänen kartoituksensa mukaan eurooppalaisissa liikunnanopetuksen opetussuunnitelmissa nousi eniten esille fyysisten taitojen kehittäminen, persoonallinen ja sosiaalinen kasvu, terveystavoitteellinen kunto sekä aktiivinen elämäntapa. Nämä arvot ovat hyvin samankaltaisia Annerstedtin (2008) löytämien arvojen kanssa, joten mahdollista olisi nähdä myös liikunnanopetuksen eurooppalainen malli. Hardmanin (2008) tekemä arvokartoitus on kuitenkin hyvin pintapuolinen, joten lisätutkimuksella olisi syytä selvittää, onko pohjoismaisella ja yleiseurooppalaisella liikunnanopetuksen arvopohjalla todellisia yhteneväisyyksiä.

Sekä Annerstedtin (2008) että Hardmanin (2008) mainitsevat arvot ja tavoitteet on poimittu eri maiden opetussuunnitelmista, joten tärkeää on myös analysoida, miten liikunnanopettajat itse näkevät liikunnanopetuksen arvomaailman rakentuvan. Seuraavaksi käsittelemme liikunnanopettajille ja -opiskelijoille tehtyjä arvotutkimuksia.

8.2 Liikunnanopettajien arvomaailma eri maissa

Ilmanen ym. (2010) tutkivat suomalaisten liikunnanopettajien (N = 200) käsityksiä liikunnanopetuksen arvoista. Tutkimukseen osallistuneista opettajista suurin osa toimi liikunnanopettajana yläkoulussa tai lukiossa. Kyselyssä liikunnanopettajien tuli nimetä liikunnanopetuksen kolme tärkeintä arvoa. Tuloksissa arvoista on tehty luokittelut, niin että samankaltaiset arvot muodostavat aina oman luokkansa. Tulosten mukaan kärkeen nousi neljä luokkaa: a) ilo, virkistys ja nautinto, b) tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus, c) sosiaalisuus sekä d) terveys, hyvinvointi ja kunto. Myös liikunnallinen elämäntapa, liikuntataitojen oppiminen sekä turvallisuus nousivat yksittäisinä arvoina esille. Ilmanen ym. (2010) ohella myös Kangas ja Kyllönen (2011) ovat keskittyneet liikunnanopetuksen

arvoihin Pro gradu -tutkielmassaan- Tulosten pohjalta he nostavat opettajaopiskelijoiden (N= 78) liikunnanopetuksen tärkeimmiksi arvoiksi liikunnan ilon, liikunnallisen elämäntavan ja sosiaalisuuden ja suvaitsevaisuuden.

Lambdin ja Steinhardt (1991) tutkivat ala- ja yläkoulun liikunnanopettajien (N = 60) merkittävimpiä liikunnanopetuksen arvoja Yhdysvalloissa. Heidän melko pienen aineistonsa mukaan yhdysvaltalaisten liikunnanopettajien tärkeimmät liikunnanopetuksen arvot olivat hyvä kunto, oppilaiden vapaaehtoisen liikunnan lisääminen, motoristen taitojen kehittäminen sekä henkinen, sosiaalinen ja emotionaalinen kasvu.

Alakouluopettajaopiskelijat (N = 97) kokivat Yhdysvalloissa liikunnanopetuksen keskeisimmiksi arvoiksi Xiangin, Lowyn ja McBriden (2002) tutkimuksen mukaan fyysisen kunnan, sosiaaliset taidot sekä motoriset perustaidot. Näiden arvojen päämääräksi alakouluopettajaopiskelijat mainitsivat lapsen kokonaisvaltaisen kehittämisen liikunnanopetuksen avulla. Tätä ajatusta tukee myös Tsangaridoun (2008) kvalitatiivinen tutkimus, jossa kyproslaiset alakouluopettajaopiskelijat nostivat liikunnanopetuksen tärkeimmiksi arvoiksi oppilaiden psykomotoristen, kognitiivisten ja sosiaalisaffektiivisten taitojen kehittämisen.

Placek ym. (1995) tutkivat sen sijaan yhdysvaltalaisten liikunnanopettajaopiskelijoiden (N = 476) arvomaailmaa. Heidän tutkimuksensa mukaan opiskelijoiden mielestä liikunnanopetuksen keskeisimpiä arvoja olivat motoristen taitojen oppiminen, kunnan kehittäminen sekä sosiaalinen vuorovaikutus ja persoonallinen kasvu. Tutkimuksia vertailtaessa on selkeästi nähtävissä, että Yhdysvalloissa liikunnanopettajat ja liikunnanopettajaopiskelijat jakoivat melko samat arvot (Placek ym. 1995; Lambdin & Steinhardt 1991). Myös eri opiskelijaryhmien liikunnanopetuksen arvomaailmat olivat yhtenevät (Xiang ym. 2002; Tsangaridou 2008; Placek ym. 1995).

Opettajien arvopohjan tutkimiseen on kehitetty myös siihen tarkoitettu tutkimusmenetelmä. VOI-arvomittarin kehittivät alun perin Ennis ja Hooper (1988). Nykyisin on käytössä VOI2-mittari, sillä Ennis ja Chen (1993) muokkasivat mittaria hieman käytöstä saatujen

kokemusten perusteella. VOI2-arvomittarin (engl. Value Orientation Inventory) avulla opettajien arvomaailmaa määritellään viiden eri arvoluokan avulla. Kangas ja Kyllönen (2011) ovat suomentaneet Pro gradu -tutkielmassaan nämä arvoluokat hyvin. Heidän mukaan Ennisin luokat ovat suomeksi käännettynä oppiaineen hallinta (DM; Disciplinary Mastery), oppimisprosessi (LP; Learning Process), itsensä toteuttaminen (SA; Self-actualization), sosiaalinen vastuullisuus (SR; Social Responsibility) sekä yhteisvastuullisuus (EI; Ecological Integration).

Edellä mainitulla VOI2-arvomittarilla liikunnanopettajan arvoja on tutkittu Euroopassa muun muassa Belgiassa, jossa Behets (2001) tutki yläkoulun liikunnanopettajien (N = 636) arvomaailmaa. Belgialaisten liikunnanopettajien keskeisimmiksi arvoluokiksi nousivat tässä tutkimuksessa sosiaalinen vastuullisuus, oppimisprosessi sekä oppiaineen hallinta. Behets (2001) selvitti tutkimuksessaan myös belgialaisten liikuntakasvatuksen opiskelijoiden käsityksiä liikunnanopetuksen arvoista, jotka olivat käytännössä samat kuin opettajilla.

Behets ja Vergauwen (2004) tutkivat myöhemmin liikunnanopetuksen arvoeroja eri koulutasojen liikunnanopettajien välillä tullen siihen tulokseen, että yläkouluopettajat painottivat liikunnanopetuksessa sosiaalista vastuullisuutta, kun taas alakouluopettajat korostivat oppiaineen hallintaa. Tutkimuksessa selvitettiin myös sukupuolten välisiä eroja liikunnanopetuksen arvoissa niin alakoulu- kuin yläkoulutasolla. Yläkoulussa toimivat naisliikunnanopettajat painottivat opetuksessaan miehiä enemmän itsensä toteuttamista. Alakoulussa liikuntaa opettavat naiset sen sijaan korostivat miehiä enemmän sosiaalista vastuullisuutta.

Behetsin ohella liikunnanopettajien arvoja VOI2-arvomittarin avulla on tutkinut Euroopassa myös Curtner-Smith ja Meek (2000), jotka tutkivat englantilaisten liikunnanopettajien (N = 200) arvoja. Heidän tutkimuksensa mukaan englantilaisten liikunnanopettajien tärkeimmät arvoluokat olivat oppiaineen hallinta, oppimisprosessi sekä sosiaalinen vastuullisuus. Sekä Belgiassa että Englannissa liikunnanopetuksen arvopohjassa painottuivat siis samat arvoluokat vain hieman eri järjestyksessä.

Aasiassa liikunnanopettajien arvoja VOI2-arvomittarin avulla on tutkittu Taiwanissa, jossa alakoulun, yläkoulun ja lukion liikunnanopettajien (N = 353) tärkeimmiksi arvoluokiksi nousivat oppimisprosessi, itsensä toteuttaminen ja yhteisvastuullisuus. Huomioitavaa Taiwanilaisten opettajien arvomaailmassa oli, että he eivät painottaneet opetuksessaan liikuntataitojen hallintaa, kuten suurin osa muista samalla mittarilla suoritetuista arvotutkimuksista. (Liu ja Silverman 2006.)

Kansainvälisten tutkimusten tuloksia vertailtaessa kotimaiseen tutkimukseen, suomalaisten liikunnanopettajien käsitykset liikunnanopetuksen arvoista näyttävät hieman eroavan monen muun maan liikunnanopettajien arvoista. Monissa maissa liikunnanopettajat painottavat tutkimusten mukaan enemmän fyysisiä arvoja kuten liikuntataitojen oppimista sekä hyvää kuntoa, kun taas Suomessa näiden ohella painottuvat vahvasti myös psyykkiset ja sosiaaliset arvot. Arvotutkimusten vertailussa tulee toisaalta ottaa huomioon se, että eri maissa tehdyt tutkimukset on suoritettu hyvin eri tavoin. Tällöin tulosten vertailtavuus heikkenee.

Liikunnanopettajien arvokäsitysten lisäksi on mielenkiintoista selvittää myös se, kumpuavatko liikunnanopettajien arvot opetussuunnitelmien arvopohjista vai kenties jostain muualta. Seuraavassa luvussa käsittelemme opetussuunnitelmien toteutumista koulumaailmassa.

8.3 Opetussuunnitelmien toteutuminen koulumaailmassa

Vertailemalla opetussuunnitelman arvopohjaa ja liikunnanopettajien ilmoittamia arvoja voimme nähdä, että ainakin Suomessa liikunnanopettajien arvopohja on lähes sama kuin mitä sen perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan tulisi olla. Ilmasen ym. (2010) tutkimustuloksista on nimittäin nähtävissä hyvin peruskoulun opetussuunnitelmien arvopäämääriä. Viimeisten vuosikymmenien aikana kaikissa perusopetuksen opetussuunnitelmissa on painotettu liikunnallisen elämäntavan sytyttämistä, iloa, virkistystä

ja hyvinvointia sekä yhteisöllisiä arvoja, jotka kaikki löytyvät myös liikunnanopettajien nimeämistä arvoista.

Kansainvälisesti opetussuunnitelmien arvopäämäärien ja tavoitteiden toteutumisesta liikunnanopetuksessa on tehty jonkin verran tutkimusta. Jo aikaisemmin esille tulleessa Lambdinin ja Steinhardtin (1991) liikunnanopettajien arvotutkimuksessa selvitettiin liikunnanopettajien arvomaailman ohella myös sitä, miten opetussuunnitelman tavoitteet toteutuvat opetuksessa. Tutkimuksessa tuli esille merkkejä siitä, että opetussuunnitelman tavoitteet todella siirtyvät liikunnanopettajien opetukseen.

Myös toisensuuntaisia tutkimustuloksia opetussuunnitelman toteutumisesta on esitetty. Esimerkiksi Chenin ja Ennisin (1996) tutkimuksen mukaan liikunnanopettajat painottavat opetuksessaan opetussuunnitelman sisällöstä sitä ainesta, joka on yhteydessä heidän omaan arvomaailmaansa. Siten Chenin ja Ennisin (1996) mukaan opettajien omilla arvoilla ja taustoilla on huomattavasti merkitystä opetuksen sisältöön. Stran ja Curtner-Smith sen sijaan (2009) tutkivat laadullisessa tutkimuksessaan liikunnanopettajaksi opiskelevien henkilökohtaisten arvo-orientaatioiden vaikutusta liikunnanopetuksen toteuttamiseen. Myös heidän tulostensa mukaan opettajan henkilökohtaisilla mieltymyksillä on vaikutusta liikunnanopetuksen toteuttamistapaan ja liikunnanopetuksen sisältöihin.

Zhu, Ennis ja Chen (2011) tutkivat Yhdysvalloissa konstruktivistisen opetussuunnitelman toteuttamisen ongelmia liikunnanopetuksessa. Heidän tutkimuksessaan liikunnanopettajan henkilökohtaiset arvot ja mieltymys toisenlaista liikunnanopetusta kohtaan (konstruktivistisen opetussuunnitelman sijaan) sekä koulun sisäiset rajoitukset vaikuttivat liikunnanopettajan opetukseen ja sen sisältöön. Myös Zhun, Ennisin ja Chenin (2011) tutkimuksen mukaan opettajan arvoilla ja mieltymyksillä oli vaikutusta opettajan päätöksiin opetussuunnitelman toteutuksesta.

Opetussuunnitelman toteutumisesta koulumaailmassa on monenlaista tietoa. Joidenkin tutkimusten mukaan opetussuunnitelman arvot siirtyvät myös käytännön opetukseen. Toisissa tutkimuksissa taas liikunnanopettajien omat arvot saavat lisäpainoarvon, jonka

vaikutus näkyy liikunnanopetuksen toteutuksessa. Aihetta on selvitetty kuitenkin liian vähän, jotta voitaisiin tehdä tarkkoja johtopäätöksiä siitä, mistä liikunnanopetuksen arvot todella kumpuavat. Jatkotutkimuksen tarve on siis ilmeinen.

9 TUTKIMUSONGELMAT JA -MENETELMÄT

Tutkimuksemme perustuu Ilmasen, Jaakkolan ja Matilaisen viime vuosina tekemään liikunnanopetuksen arvotutkimukseen. He ovat tutkimustensa pohjalta kehittäneet liikunnanopetuksen arvoja sekä myös yleisiä elämänarvoja tutkivan kyselylomakkeen, jota tässä tutkimuksessa käytetään. Tämä tutkimus on sekä määrällinen että laadullinen tutkimus, sillä analysoimme aineistoamme molemmilla menetelmillä. Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää millaisia liikunnanopetuksen arvoja ja yleisiä elämän arvoja liikunnan- ja luokanopettajaopiskelijoilla on sekä eroavatko nämä ryhmät toisistaan arvojen perusteella.

Tutkimusongelmiksi muodostuivat seuraavat kysymykset:

1. Miltä opiskelijoiden yleinen arvomaailma näyttää aineiston perusteella?
2. Miltä opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvomaailma näyttää aineiston perusteella?
3. Onko liikunnanopettajaopiskelijoiden ja luokanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetukselle antamien arvojen välillä eroja?
4. Onko opiskelijoiden nimeämässä liikunnanopetuksen arvoissa eroja sukupuolten välillä?

9.1 Osallistujat

Tutkimuksemme tutkittavat koostuivat Jyväskylän yliopiston ensimmäisen vuoden luokan- ja liikunnanopettajaopiskelijoista. Luokanopettajaopiskelijoiden kohdalla tutkimus lähetettiin ensimmäisen vuoden luokanopettaja- ja erityisopettajaopiskelijoille (n=130), joista yhteensä 71 (56 naista, 15 miestä) vastasi kyselyyn. Vastausprosentiksi luokanopettajaopiskelijoiden aineistossa muodostui 55 %. Poistimme luokanopettajaopiskelijoiden aineistosta 9 vastaajaa, jotka eivät olleet vastanneet mihinkään kohtaan. Kuvaamme jatkossa tätä 71 opiskelijan ryhmää termillä luokanopettajaopiskelijat.

Liikunnanopettajaopiskelijoiden tapauksessa tutkimus lähetettiin ensimmäisen vuoden liikunnanopettaja-, liikunnan yhteiskuntatieteen ja liikuntabiologian opiskelijoille (n=88), joista kyselyyn vastasi 77 opiskelijaa (48 naista, 29 miestä). Vastausprosentiksi liikunnanopettajaopiskelijoiden aineistossa tuli näin ollen 86 %. Poistimme liikunnanopettajaopiskelijoiden aineistosta viisi vastaajaa, joiden pääaine ei kuulunut tutkimuksemme viiteryhmään. Tutkimukseen osallistui yhteensä 147 opiskelijaa, jotka vastasivat kyselyyn verkosta ladattavan elektronisen kyselylomakkeen avulla. Vastanneiden liikunnanopettajaopiskelijoiden keski-ikä oli 21 vuotta (keskihajonta 2,8), kun taas luokanopettajaopiskelijoilla se oli 23 vuotta (keskihajonta 5,5). Kuvaamme jatkossa tätä liikunnanopiskelijoista koostuvaa ryhmää termillä liikunnanopettajaopiskelijat, sillä pääosa joukosta koostuu liikuntapedagogiikan opiskelijoista. Lisäksi koemme, että eri pääaineiden hakuprosessien samankaltaisuus sekä opintojen varhainen vaihe luovat opiskelijaryhmästä melko homogeenisen.

9.2 Aineiston keruu

Tutkimus esiteltiin molemmille ryhmille (ensimmäisen vuoden luokan- ja liikunnanopettajaopiskelijoille) heille suunnatuilla kursseilla alkusyksystä 2010. Tämän jälkeen kyseisille opiskelijoille lähetettiin sähköposti, jossa oli suora linkki Internetissä täytettävään kyselyyn. Otantamenetelmämme on näyte, sillä tutkimuksemme kohderyhmä

on valittu tiettyjen ominaisuuksien perusteella. Tässä tapauksessa aineisto on kerätty tietyistä tiedekunnista ja tietyltä vuosikurssilta. Tilastollisen yleistämisen onnistumiseksi etenkin kvantitatiivisessa tutkimuksessa vaaditaan yleensä satunnaisotanta, mutta koska tutkimuksemme tarkoitus on lähinnä kuvailla tietyn ryhmittymän arvo-orientaatioita, näyte sopii hyvin otantamenetelmäksi. (Valli 2001, 13.)

9.3 Tutkimusmenetelmät

Kyselylomake. Tutkimuksessa käytetyn kyselylomakkeen ovat luoneet Ilmanen ym. (2010) tutkimuksensa pohjalta, jossa he selvittivät suomalaisten liikunnanopettajien liikunnanopetukseen rinnastamia arvoja. Kyseisessä tutkimuksessa tutkittiin liikunnanopetuksen arvoja kolmen avoimen kysymyksen avulla. Tutkimuksen perusteella kyseiset tutkijat kehittivät laajemman kyselylomakkeen, jossa avointen vastausten lisäksi liikunnanopetuksen arvoja tutkitaan myös strukturoitujen arviointien avulla. Lisäksi uudessa kyselylomakkeessa vastaajilta tiedustellaan myös heidän yleisiä elämänarvojaan kolmen avoimen kysymyksen sekä eräänlaisen arvojärjestys -tehtävän avulla. Uutta kyselylomaketta on jo käytetty tutkimustyössä, sillä Kangas ja Kyllönen (2011) käyttivät sitä pro gradu -tutkielmassaan selvittäessään luokanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvoja. Tutkimuksessamme käytetty kyselylomake (Liite 1) koostuu siis viidestä osiosta:

Taustatekijät. Vastaajilta pyydettiin kyselyn alkuun seuraavat taustatekijät:

- sukupuoli
- syntymävuosi
- tiedekunta
- koulutusohjelma
- opintojen aloittamisvuosi

Yleiset arvot (avoimet kysymykset). Vastaajia pyydettiin vastaamaan kolmeen avoimeen kysymykseen tärkeimmistä yleisistä elämänarvoistaan. Vastauskohtia ennen oli seuraava

ohje: ” Yleiset arvot. Arvoihin sisältyy ajatus toivotusta päämäärästä, jota arvostamme tai tavoittelemme. Arvot heijastuvat valintoihimme ja toimintaamme yksin tai yhdessä muiden kanssa. Mainitse ja sijoita tärkeysjärjestykseen kolme arvoa, jotka ovat elämässäsi tällä hetkellä tärkeitä. Voit kuvailla arvoa joko yhdellä sanalla tai pidemmällä lauseella. ”

Yleiset arvot (arvostukset järjestykseen). Vastaajia pyydettiin asettamaan kymmenen yleistä arvoa/arvostusta järjestykseen. Vastaamista ennen oli seuraava ohje: ” Seuraavassa luetellaan joukko asioita, jotka sinun tulisi asettaa tärkeysjärjestykseen siten, että merkitset ykkösen sinulle tärkeimmän asian kohdalle, kakkosen toiseksi tärkeimmän asian kohdalle jne. aina numeroon 10 asti. Varmista, että jokainen asia saa eri järjestysnumeron. ”

Arvot liikunnanopetuksessa (strukturoidut arvioinnit). Vastaajia pyydettiin arvioimaan liikunnanopetuksen arvoja erilaisten väittämien avulla. Vastaamista ennen oli seuraava ohje: ” Seuraavassa esitämme liikunnanopetuksen arvoihin ja tavoitteisiin liittyviä väittämiä. Merkitse mielestäsi sopivinta vaihtoehtoa vastaava numero kussakin väittämässä. Vaihtoehtoina ovat: 1. Täysin eri mieltä5. Täysin samaa mieltä ”. Arvioinnit perustuivat siis 5-portaiseen Likert-asteikkoon. Väittämiä oli yhteensä 67 ja ne oli jaettu 13 ulottuvuuteen, jotka olivat terveys, hedonismi, tasa-arvo, sosiaalisuus, aktiivisuuteen kannustaminen, itseohjautuvuus, saavutukset, turvallisuus, kilpailu, vaihtelunhalu, perinteiden säilyttäminen, universalismi ja yhdenmukaisuus.

Arvot liikunnanopetuksessa (avoimet kysymykset). Vastaajia pyydettiin vastaamaan kolmeen avoimeen kysymykseen tärkeimmistä liikunnanopetuksen arvoistaan. Vastauskohtia ennen oli seuraava ohje: ” Liikunnanopetukseen liittämäsi arvot. Mitkä ovat mielestäsi liikunnanopetuksen kolme tärkeintä arvoa tärkeysjärjestyksessä? ”

9.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksesta on pyritty tekemään mahdollisimman luotettava tarkastelemalla tutkimuksen luotettavuutta sen eri vaiheissa. Metsämuurosen (2008, 64) mukaan luotettavuustarkastelut

ovat oleellinen osa tutkimusta, ja yleensä tutkimuksen luotettavuus on suoraan verrannollinen tutkimuksessa käytettyjen mittareiden luotettavuuteen. Mittarin ohella luotettavuutta voidaan lisätä myös monin muun keinoin, joista kerromme myöhemmin.

Tutkimuksen luotettavuutta on perinteisesti kuvattu kahdella termillä; reliabiliteetilla ja validiteetilla (Metsämuuronen 2008, 64). Reliaabelius tarkoittaa Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, 226) mukaan tutkimuksen ja mittaustulosten toistettavuutta. Reliaabeli tutkimus tuottaa satunnaisvirheettömiä tuloksia. Tarkastelimme tutkimuksessa käytetyn kvantitatiivisen mittarin reliabiliteettia kysymysten johdonmukaisuuden avulla, jota testasimme Cronbachin alfa-kertoimien avulla. Esitämme nämä tulokset myöhemmin omassa luvussaan.

Toinen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä käsite validius sen sijaan tarkoittaa mittarin ja tutkimusmenetelmien kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Validi tutkimusmenetelmä tuottaa systemaattisvirheettömiä tutkimustuloksia (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisällön validiteetin tarkastelussa tutkitaan, ovatko tutkimuksessa ja sen mittareissa käytetyt käsitteet teorian mukaisia, kun taas ulkoisen validiteetin tarkastelussa tutkitaan tutkimuksen yleistettävyyttä. (Metsämuuronen 2008, 64.)

Tutkimuksemme yleistettävyyttä eli ulkoista validiteettia voidaan pitää kohtalaisen hyvänä, sillä tutkimuksemme otos on melko suuri ($n=147$). Tutkimuksemme validiutta parantaa myös tutkimusmenetelmien yhteiskäyttö eli triangulaatio. Brymanin (1992, 59–61) mukaan määrällisten ja laadullisten metodien yhdistämisellä eli metodisella triangulaatiolla voidaan laajentaa tutkimuksen näkökulmaa ja täten lisätä tutkimuksen validiutta tuomalla molempien metodien vahvuudet mukaan tutkimukseen.

Tutkimukssamme on mukana kaksi eri tutkijaa, joten tutkimuksemme validiutta parantaa myös tutkijatriangulaatio. Hirsjärven ym. (2007, 228) mukaan useampien tutkijoiden osallistuminen tutkimuksen tekoon parantaa erityisesti tutkimustulosten analysoinnin ja

tulkinnan luotettavuutta. Kahden tutkijan käyttö vähentää näin ollen tulosten analysoinnin ja tulkinnan virheitä, joita yksi tutkija ei aina huomaa.

Arvot liikunnanopetuksessa -mittarissa käytettyjen väittämien sisäistä johdonmukaisuutta ovat testanneet aikaisemmin jo Kangas ja Kyllönen (2011), jotka Pro gradu -tutkielmassaan testasivat vinokulmaisesti rotatoidun (oblimin) pääkomponenttianalyysin ja Cronbachin alfa-kertoimien avulla tutkimuksessamme käytettyjen määrällisten kysymysten johdonmukaisuutta. Kankaan ja Kyllösen (2011) pääkomponenttianalyysin tuloksena oli 16 pääkomponenttia, joiden ominaisarvo oli 1, ja jotka yhdessä selittivät 79.76 % varianssista. Kangas ja Kyllönen (2011) loivat pääkomponenteista summamuuttujat, joista he hylkäsivät viisi alhaisten Cronbachin alfa-kertoimien perusteella, ja päätyivät näin ollen lopulta 11 summamuuttujaan, jotka olivat liikunnan ilo, liikunnallinen elämäntapa, sosiaalisuus ja suvaitsevaisuus, terveys ja kunto, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus, perinteet, elämyksellisyys, autonomia, turvallisuus, käyttäytyminen sekä kilpailu.

Faktorianalyysien ongelmana aineistossamme on mittarimme sisältämien väittämien suuret korrelaatiot keskenään. Suurin osa väittämistämme korreloi voimakkaan positiivisesti keskenään, sillä väittämien sisältämät arvot saavat useimmiten korkeita vastauksia. Vain kilpailuun liittyvät arvot korreloivat negatiivisesti muiden arvojen kanssa. Tämän vuoksi perinteiset faktorianalyysit eivät sovi mittarimme reliabiliteetin testaamiseen ja summamuuttujien muodostamiseen. Perinteisten eksploratiivisten faktorianalyysien tarkoituksena on lisäksi pyrkiä etsimään muuttujajoukosta faktoreita, joista tutkijoille ei etukäteen ole ollut odotuksia. Tutkimuksessamme faktorit on muodostettu etukäteen, joten mittarimme ei täytä eksploratiivisten faktorianalyysien perusolettamuksia. (Metsömuuronen 2008, 598–614.)

Näistä syistä johtuen muodostimme omat tutkimuksemme summamuuttujat mittarin kehittäneiden tutkijoiden Ilmasen, Jaakolan ja Matilaisen mukaan. Kyseiset tutkijat ovat mittaria kehittäessään luoneet edellä mainitut 13 arvoulottuvuutta Schwartzin arvotyyppejä hyväksikäyttäen. Jokaista arvoulottuvuutta mitataan 5-7 väittämän avulla ja se sisältää yhteensä 67 väittämää. Mittarin pilotointivaiheessa tutkijat ovat testanneet nämä

arvoulottuvuudet toimiviksi. Muodostimme summamuuttujamme suoraan näistä arvoulottuvuuksista. Kaikkien summamuuttujien sisäistä johdonmukaisuutta kuvaava Cronbachin alfa-kerroin ylitti raja-arvona pidetyn .70. Näin ollen väittämät mittasivat samaa asiaa. Minkään väittämän poistaminen ei olisi nostanut Cronbachin alfa-kerrointa merkittävästi.

9.5 Laadullinen analyysi

Analysoimme tutkimuksemme laadullista aineistoa aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Tuomen ja Sarajärven (2009, 95) mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus, jolloin analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaan. Avainajatuksena aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on se, etteivät analyysiyksiköt ole ennalta sovittuja, vaan ne nousevat esille aineistosta.

Milesin ja Hubermanin (1994, 10) mukaan sisällönanalyysin teknisessä vaiheessa aineiston alkuperäisilmaisuja pelkistetään ja ryhmitellään yhtäläisten ilmaisujen joukoksi. Tämän jälkeen yhtäläiset ilmaisut yhdistetään samaan luokkaan ja luokalle annetaan kuvaava nimi. Menettelimme laadullisissa analyyseissämme edellä mainittujen sisällönanalyysin analyysimallien mukaan, sillä lähestyimme aineistoa ilman ennakkokäsityksiä tai oletuksia. Tuomen ja Sarajärven (2009, 96) mukaan aineiston puolueeton lähestyminen koetaan laadullisessa tutkimuksessa ongelmalliseksi, sillä tutkijoilla on usein vaikeuksia tunnistaa omia ennakkokäsityksiään. Pyrimme analyyseissämme tunnistamaan tämän ongelman pohtimalla omia ennakkokäsityksiämme analyysiemme eri vaiheissa.

Luimme vastaukset moneen kertaan läpi, jonka jälkeen pelkistimme ja ryhmittelimme aineistoa luokiksi, jotka lopuksi nimesimme niiden kokonaisuutta parhaiten kuvailevin nimin. Aineiston tulkinnan ja luokiksi ryhmittelyn teimme yhteisen harkintamme mukaan. Laineen (2001, 41) mukaan erityisesti fenomenologis-hermeneuttisen perinteen piirissä intuition merkitys on tässä vaiheessa tärkeä. Heidän mukaansa

merkityskokonaisuudet ”nähdään” sisäisen yhteenkuuluvaisuuden perusteella, kunhan aineistoon vain riittävästi paneudutaan. Aineiston luokittelun jälkeen laskimme kunkin luokan mainintamäärät eli frekvenssit ja muodostimme niistä taulukot, joissa luokat ovat frekvenssien mukaisessa järjestyksessä.

Toteutimme tutkimuksemme laadulliset analyysit näin ollen Milesin ja Hubermanin (1994, 10–12) kuvaaman aineistolähtöisen laadullisen analyysin kolmivaiheisen prosessin mukaan. Tämän prosessin kolme vaihetta ovat: 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli ryhmittely ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen.

9.6 Määrällinen analyysi

Analysoimme tutkimuksemme määrällistä aineistoa *SPSS Statistics 19* -ohjelmalla.

Analyysit kohdistuivat lähinnä strukturoituihin kysymyksiin, joilla mitattiin opiskelijoiden liikunnanopetukseen liittämiä arvoja 5-portaisen Likert-asteikon avulla. Kuvailimme aineistoa lukumäärien, keskiarvojen ja keskihajontojen avulla. Muodostimme muuttujajoukostamme 13 summamuuttujaa, joiden avulla loimme kuvan opiskelijoiden arvo-orientaatioista liikunnanopetusta kohtaan. Järjestimme arvot järjestykseen keskiarvojen perusteella. Arvojärjestysmittarin analyysissä laskimme koneen avulla mainintojen frekvenssejä ja prosentteja eri arvoille.

Vertailimme summamuuttujien avulla opiskelijoita eri taustamuuttujien (sukupuoli ja tiedekunta) nähden. Vertailut suoritimme riippumattomien otosten t-testillä, sillä se soveltuu hyvin sukupuolten ja eri opiskelijaryhmien vertailuun. T-testillä saamiemme t-arvojen ja vapausasteiden avulla laskimme myös Cohenin d-kertoimen, jonka avulla pystyimme arvioimaan paremmin tulostemme tilastollista mielekkyyttä eli efektikokoaa. Suuri Cohenin d-kertoimen arvo kertoo suuremmasta poikkeamasta tutkittavassa ilmiössä. Efektikoko on suuri, kun d-arvo on suurempi kuin 0.80, keskisuuri kun d-arvo on 0.40–0.50 välillä ja pieni arvolla ollessa pienempi kuin 0.20. (Cohen 1988, 24.)

10 TULOKSET

10.1 Opiskelijoiden yleiset arvot

Tutkimuksessamme yleisiä arvoja mitattiin kahdella eri menetelmällä; avoimilla kysymyksillä ja arvojärjestysmittarilla. Alkuun esittelemme yleisten arvojen vastauksista esille nousseet arvoluokat ja niiden frekvenssit. Avointen vastausten frekvenssit on esitetty sekä molemmat opiskelijaryhmät yhdessä että erikseen. Tätä osiota seuraa arvojärjestys - mittarin tulokset, jossa luokittelun perusteena sekä tavoitteena on tuoda ilmi eri arvojen ja arvostusten painottuminen tärkeästä vähemmän tärkeään. Mittarin tulokset on esitetty prosentteina.

10.1.1 Yleiset arvot avointen vastausten perusteella

Avoimissa vastauksissa opiskelijoita pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä yleistä elämänarvoaan. Tulkitsimme avoimia vastauksia ja yhdistelimme luokkia aikaisemman tutkimuksen, kirjallisuuden ja oman harkintamme mukaan päätyen kuuteentoista arvoluokkaan (taulukko 1). Niiden joukossa on luokka ”*Muut*”, johon sijoitimme vastaukset, jotka eivät sopineet luonnollisesti mihinkään muuhun luokkaan ja jotka mainittiin vähemmän kuin neljä kertaa.

Avointen vastausten frekvenssien jakautumisen tarkastelu osoitti, että opiskelijoiden yleisimmiksi arvoluokiksi nousivat ”*Terveys ja hyvinvointi*” sekä ”*Perhe, ystävät ja ihmissuhteet*”, jotka saivat mainintoja huomattavasti muita enemmän. Näiden arvoluokkien maininnat painottuivat myös selkeästi eniten tärkeimmän ja toiseksi tärkeimmän arvon kohdalla. Viimeiseen kolmikkoon jäivät arvoluokat ”*Hengellisyys ja usko*”, ”*Ympäristö ja luonto*” sekä ”*Raha ja toimeentulo*”, joista kaikki saivat alle kymmenen mainintaa.

TAULUKKO 1. Luokan- ja liikunnanopettajaopiskelijoiden yleiset arvot avointen vastausten (n= 147) perusteella. Vastaaajia pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä yleistä elämänarvoa. Luokat ovat frekvenssien mukaisessa järjestyksessä.

Yleisten arvojen arvoluokat	Tärkein	II-tärkein	III-tärkein	Yht.
1. Terveys ja hyvinvointi	44	45	13	102
2. Perhe, ystävät ja ihmissuhteet	35	34	24	93
3. Universaalit moraaliarvot	7	13	18	38
4. Onnellisuus	20	5	11	36
5. Koulutus, opiskelu ja sivistys	1	12	17	30
6. Rakkaus	12	8	6	26
7. Rehellisyys, luottamus ja totuus	9	8	8	25
8. Muut	2	5	10	17
9. Itseohjautuvuus	2	4	7	13
10. Sosiaalisuus ja yhteisöllisyys	6	3	3	12
11. Harrastaminen ja vapaa-aika	1	-	10	11
12. Muiden huomioiminen, altruismi	2	3	6	11
13. Kunnioitus ja hyväksyntä	1	3	5	9
14. Hengellisyys ja usko	5	3	-	8
15. Ympäristö ja luonto	-	-	6	6
16. Raha ja toimeentulo	-	1	3	4
Yhteensä	147	147	147	441

Luokanopettajaopiskelijoiden yleisten arvojen avoimista vastauksista eniten mainintoja saivat arvoluokat ”*Perhe, ystävät ja ihmissuhteet*” sekä ”*Terveys ja hyvinvointi*” (taulukko 2). Niiden ero seuraaviin arvoluokkiin ei kuitenkaan ollut huomattava, koska luokanopettajaopiskelijoiden vastauksissa vastausten hajonta oli hyvin suuri. Vähiten mainintoja luokanopettajaopiskelijoilta saivat arvoluokat ”*Ympäristö ja luonto*” sekä ”*Raha ja toimeentulo*”, joista molemmat saivat vain yhden maininnan kolmanneksi tärkeimpänä arona.

TAULUKKO 2. Luokanopettajaopiskelijoiden yleiset arvot avointen vastausten (n= 71) perusteella. Vastaajia pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä yleistä elämänarvoa. Luokat ovat frekvenssien mukaisessa järjestyksessä.

Yleisten arvojen arvoluokat	Tärkein	II-tärkein	III-tärkein	Yht.
1. Perhe, ystävät ja ihmissuhteet	19	15	8	42
2. Terveys ja hyvinvointi	15	11	7	33
3. Universaalit moraaliarvot	7	10	11	28
4. Rehellisyys, luottamus ja totuus	5	6	7	18
5. Koulutus, opiskelu ja sivistys	-	9	8	17
6. Onnellisuus	6	3	6	15
7. Rakkaus	7	4	3	14
8. Hengellisyys ja usko	5	3	-	8
9. Sosiaalisuus ja yhteisöllisyys	3	2	2	7
10. Muiden huomioiminen, altruismi	1	2	4	7
11. Kunnioitus ja hyväksyntä	1	3	2	6
12. Muut	1	1	4	6
13. Harrastaminen ja vapaa-aika	1	-	4	5
14. Itseohjautuvuus	-	2	3	5
15. Ympäristö ja luonto	-	-	1	1
16. Raha ja toimeentulo	-	-	1	1
Yhteensä	71	71	71	213

Liikunnanopettajaopiskelijoiden yleisten arvojen avoimista vastauksista nousivat selkeästi esille arvoluokat ”*Terveys ja hyvinvointi*”, sekä ”*Perhe, ystävä ja ihmissuhteet*” (taulukko 3). Niistä ensin mainitun oli huomioinut lähes jokainen vastaaja, vastausten painottuessa tärkeimmän ja toiseksi tärkeimmän arvon kohdalla. Huomattavaa on myös ”*Hengellisyys ja usko*” arvoluokan jääminen täysin ilman mainintoja.

TAULUKKO 3. Liikunnanopettajaopiskelijoiden yleiset arvot avointen vastausten (n= 77) perusteella. Vastaajia pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä yleistä elämänarvoa. Luokat ovat frekvenssien mukaisessa järjestyksessä.

Yleisten arvojen arvoluokat	Tärkein	II-tärkein	III-tärkein	Yht.
1. Terveys ja hyvinvointi	30	34	6	70
2. Perhe. ystävät ja ihmissuhteet	16	20	16	52
3. Onnellisuus	14	2	6	22
4. Koulutus, opiskelu ja sivistys	1	3	9	13
5. Rakkaus	5	4	3	12
6. Muut	1	4	6	11
7. Universaalit moraaliarvot	-	3	7	10
8. Itseohjautuvuus	2	2	4	8
9. Rehellisyys, luottamus ja totuus	4	2	1	7
10. Harrastaminen ja vapaa-aika	-	-	6	6
11. Sosiaalisuus ja yhteisöllisyys	3	1	1	5
12. Ympäristö ja luonto	-	-	5	5
13. Muiden huomioiminen, altruismi	1	1	2	4
14. Raha ja toimeentulo	-	1	2	3
15. Kunnioitus ja hyväksyntä	-	-	3	3
16. Hengellisyys ja usko	-	-	-	-
Yhteensä	77	77	77	231

Vertailtaessa luokanopettaja- ja liikunnanopettajaopiskelijoiden yleisten arvojen vastausten jakautumista huomattaviksi eroiksi nousevat vastausten hajonta sekä arvoluokkien eri järjestys. Liikunnanopettajaopiskelijoiden vastauksissa kaksi eniten mainintoja saanutta luokkaa saivat kaikista vastauksista 53 prosenttia, kun taas luokanopettajaopiskelijoiden vastauksissa vastaava prosenttiluku oli 35. Tämä toimii yhtenä osoituksena siitä, että luokanopettajaopiskelijoiden vastaukset jakautuivat tasaisemmin kautta linjan.

”*Universaalit moraaliarvot*” saivat 13 prosenttia luokanopettajaopiskelijoiden vastauksista. Luokka sijoittui tällä mainintamäärällä kolmanneksi tasaisesti jakautuneessa frekvenssitaulukossa. Tämä tulos eroaa selvästi liikunnanopettajaopiskelijoiden vastaavan arvoluokan frekvenssien määrästä. Heidän taulukossaan ”*Universaalit moraaliarvot*” saivat vain 4 prosenttia maininnoista ja sijoittui seitsemänneksi.

Toinen osoitus arvoluokkien eriävästä järjestyksestä opiskelijaryhmien välillä on ”*Hengellisyys ja usko*” -luokan sijoittuminen taulukoissa. Luokanopettajaopiskelijoiden vastauksissa kyseinen luokka nousi kahdeksanneksi, kun taas liikunnanopettajaopiskelijoiden keskuudessa luokka jäi viimeiseksi kokonaan ilman mainintoja. Samasta taulukoiden välisestä erosta on osoituksena myös ”*Rehellisyys, luottamus ja totuus*” -luokan saamien vastausten määrät. Luokanopettajaopiskelijoiden ryhmässä kyseinen luokka sai yli 2,5 kertaa enemmän mainintoja kuin liikunnanopettajaopiskelijoiden ryhmässä.

10.1.2 Yleiset arvot arvojärjestys -mittarin perusteella

Arvojärjestys -mittarissa opiskelijoiden tuli asettaa kymmenen yleistä elämänarvoa järjestykseen. Teimme opiskelijoiden vastausten pohjalta järjestysnumeroihin perustuvan kolmijakoisen luokittelun. Tämän luokittelun perusteena sekä tavoitteena on tuoda ilmi eri arvojen ja arvostusten painottuminen tärkeästä vähemmän tärkeään. Tästä syystä molemmissa ääripäissä luokat koostuvat kolmesta järjestysnumerosta, jolloin väliin jäävät järjestysnumerot 4-7 muodostavat keskimmäisen luokan.

Tärkeimpään (1-3) järjestysnumeroluokkaan asetettiin eniten kolmea arvoa: ”*Oma perhe*”, ”*Terveys*” sekä ”*Tasa-arvo ihmisten välillä*” (taulukko 4). Näistä jokainen asetettiin yli 50 prosenttisesti tärkeimpien kolmen arvon joukkoon. Seuraavat neljä arvoa sen sijaan painottuvat vastaajilla selkeästi keskimmäiseen luokkaan. Viimeisestä kolmesta arvosta esille nousevat ”*Talouden ja kulutuksen kasvu*” ja ”*Suomen kilpailukyky*”, joista molemmat on sijoitettu noin 80 prosenttisesti viimeiseen (7-10) järjestysnumeroluokkaan.

TAULUKKO 4. Luokan- ja liikunnanopettajaopiskelijoiden yleiset arvot arvojärjestys - mittarin (n=141) perusteella. Vastaajia pyydettiin asettamaan kymmenen yleistä arvoa järjestykseen. Taulukossa järjestysnumerot ovat lajiteltu prosenteittain kolmeen ryhmään, 1-3, 4-7 sekä 8-10. Arvot ovat järjestetty sen mukaan, mikä niistä on saanut eniten mainintoja 1-3 ryhmään.

Arvo	Järjestysnumeroluokat			Yht.
	1-3	4-7	8-10	
1. Oma perhe	73,0	15,7	11,3	100,0 %
2. Terveys	68,1	22,0	9,9	100,0 %
3. Tasa-arvo ihmisten välillä	51,1	42,5	6,4	100,0 %
4. Maailmanrauha	29,8	54,6	15,6	100,0 %
5. Nälän poistaminen	27,0	58,8	14,2	100,0 %
6. Luonnon säilyminen	25,5	61,7	12,8	100,0 %
7. Ahkeruus ja tunnollisuus	14,2	66,7	19,1	100,0 %
8. Talouden ja kulutuksen kasvu	12,8	8,5	78,7	100,0 %
9. Oma uralla eteneminen	12,1	50,3	37,6	100,0 %
10. Suomen kilpailukyky	7,1	9,9	83,0	100,0 %

10.2 Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvot

Tutkimuksessamme liikunnanopetuksen arvoja mitattiin kahdella eri menetelmällä; avoimilla kysymyksillä ja strukturoiduilla väittämillä. Alkuun esittelemme liikunnanopetuksen arvojen vastauksista esille nousseet arvoluokat ja niiden frekvenssit. Avointen vastausten frekvenssit ovat esitetty sekä molemmat opiskelijaryhmät yhdessä että erikseen. Tätä osiota seuraa strukturoitujen väittämien tulokset, jossa summamuuttujat on muodostettu mittarin kehittäneiden Ilmasen, Jaakkolan ja Matilaisen alkuperäinen jaon mukaan.

10.2.1 Liikunnanopetuksen arvot avointen vastausten perusteella

Kyseisessä osiossa opiskelijoita pyydettiin vastaamaan kolmeen avoimeen kysymykseen tärkeimmistä liikunnanopetuksen arvoistaan. Tulkitsimme liikunnanopetuksen arvojen avoimia vastauksia ja muodostimme luokat aikaisemman tutkimuksen, aineistosta nousseiden teemojen ja oman harkintamme mukaan (taulukko 5). Viidentoista arvoluokan joukossa on luokka ”Muut”, johon sijoitimme vastaukset, jotka eivät sopineet luonnollisesti mihinkään muuhun luokkaan ja jotka mainittiin vähemmän kuin kolme kertaa.

Liikunnanopetuksen avointen vastausten frekvenssien tarkastelu osoitti yksilöllisen hyvinvoinnin painottuvan opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvoissa. Kolme eniten mainintoja saanutta arvoa ”*Liikunnan ilo ja positiiviset kokemukset*”, ”*Terveys, hyvinvointi ja työkyky*” sekä ”*Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen*” nousevat selvästi esille yhteisfrekvenssin sekä tärkeimmän arvon kohdalla.

Inhimillisiä arvoja korostivat luokat ”*Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus*” sekä ”*Suvaitsevaisuus, kunnioittaminen ja toisten huomioiminen*”. Ne nousivat aineistosta esille yhteensä 69 maininnalla, joka on osoituksena moraalisten arvojen keskeisyydestä opiskelijoiden parissa. Edellisten lisäksi huomattavaa on myös ”*Turvallisuus*” -luokan saamat kolme mainintaa ja viimeinen sija.

TAULUKKO 5. Luokan- ja liikunnanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvot avointen vastausten (n= 135) perusteella. Vastaajia pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä liikunnanopetukseen liittyvää arvoa. Luokat ovat frekvenssien mukaisessa järjestyksessä.

Liikunnanopetuksen arvojen arvoluokat	Tärkein	II-tärkein	III-tärkein	Yht.
1. Liikunnan ilo ja positiiviset kokemukset	43	23	14	80
2. Terveys, hyvinvointi ja työkyky	24	18	20	62
3. Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen	23	16	13	52
4. Yhteisöllisyys, sosiaalisuus ja toisten huomioiminen	4	21	20	45
5. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus	19	12	12	43
6. Suvaitsevaisuus, kunnioittaminen ja toisten huomioiminen	4	10	12	26
7. Motoristen taitojen kehittäminen	1	7	14	22
8. Aktiivinen osallistuminen	4	6	10	20
9. Muut	2	5	7	14
10. Liikunnan monipuolisuus	4	4	3	11
11. Oppilaan minäkuvan kehitys	3	4	4	11
12. Eriyttäminen	3	5	-	8
13. Elämyksellisyys	-	2	2	4
14. Itseilmaisu ja luovuus	1	2	1	4
15. Turvallisuus	-	-	3	3
Yhteensä	135	135	135	405

Luokanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen avoimista vastauksista eniten mainintoja saivat arvoluokat ”*Liikunnan ilo ja positiiviset kokemukset*” sekä ”*Terveys, hyvinvointi ja työkyky*”, jotka saivat yhteensä 76 mainintaa (taulukko 6). Liikunta ja sen tuottama hyvinvointi painottuivat siis luokanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvoissa. Vähiten mainintoja luokanopettajaopiskelijoilta saivat erityisesti

liikunnanopetukseen liittyvät arvoluokat ”Eriyttäminen” sekä ”Elämyksellisyys”, jotka saivat yhteensä vain yhden maininnan. Näiden ohella luokanopettajaopiskelijoiden avoimista vastauksista nousi esille myös ”Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen” -arvoluokan sijoittuminen vasta kuudennelle sijalle.

TAULUKKO 6. Luokanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvot avointen vastausten (n= 67) perusteella. Vastaaaja pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä liikunnanopetukseen liittyvää arvoa. Luokat ovat frekvenssien mukaisessa järjestyksessä.

Liikunnanopetuksen arvojen arvoluokat	Tärkein	II-tärkein	III-tärkein	Yht.
1. Liikunnan ilo ja positiiviset kokemukset	20	8	11	39
2. Terveys, hyvinvointi ja työkyky	14	13	10	37
3. Yhteisöllisyys, sosiaalisuus ja toisten huomioiminen	4	13	12	29
4. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus	10	6	4	20
5. Aktiivinen osallistuminen	2	5	8	15
6. Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen	5	4	5	14
7. Suvaitsevaisuus, kunnioittaminen ja toisten huomioiminen	3	7	3	13
8. Oppilaan minäkuvan kehitys	3	3	3	9
9. Motoristen taitojen kehittäminen	-	2	6	8
10. Muut	1	3	3	7
11. Liikunnan monipuolisuus	3	2	-	5
12. Itseilmaisu ja luovuus	1	1	-	2
13. Turvallisuus	-	-	2	2
14. Eriyttäminen	1	-	-	1
15. Elämyksellisyys	-	-	-	0
Yhteensä	67	67	67	201

Liikunnanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen avoimista vastauksista nousivat selkeästi esille liikuntaan ja hyvinvointiin liittyvät arvoluokat ”*Liikunnan ilo ja positiiviset kokemukset*”, ”*Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen*” sekä ”*Terveys, hyvinvointi ja työkyky*” (taulukko 7). Ne yhdessä keräsivät yli puolet maininnoista. Taulukon toisessa päässä esille nousivat oppilaan psyykkiseen kehitykseen liittyvät arvoluokat ”*Oppilaan minäkuvan kehitys*” sekä ”*Itseilmaisuu ja luovuus*”, jotka saivat yhteensä vain 4 mainintaa.

TAULUKKO 7. Liikunnanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvot avointen vastausten (n= 68) perusteella. Vastaajia pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä liikunnanopetukseen liittyvää arvoa. Luokat ovat frekvenssien mukaisessa järjestyksessä.

Liikunnanopetuksen arvojen arvoluokat	Tärkein	II-tärkein	III-tärkein	Yht.
1. Liikunnan ilo ja positiiviset kokemukset	23	15	3	41
2. Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen	18	12	8	38
3. Terveys, hyvinvointi ja työkyky	10	5	10	25
4. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus	9	6	8	23
5. Yhteisöllisyys, sosiaalisuus ja toisten huomioiminen	-	8	8	16
6. Motoristen taitojen kehittäminen	1	5	8	14
7. Suvaitsevaisuus, kunnioittaminen ja toisten huomioiminen	1	3	9	13
8. Eriyttäminen	2	5	-	7
9. Muut	1	2	4	7
10. Liikunnan monipuolisuus	1	2	3	6
11. Aktiivinen osallistuminen	2	1	2	5
12. Elämyksellisyys	-	2	2	4
13. Oppilaan minäkuvan kehitys	-	1	1	2
14. Itseilmaisuus ja luovuus	-	1	1	2
15. Turvallisuus	-	-	1	1
Yhteensä	68	68	68	204

Liikunnanopettajaopiskelijoiden ja luokanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen avoimia vastauksia vertailtaessa ei voi välttyä huomaamasta niiden monia eroavaisuuksia. Hyvänä esimerkkinä eroavaisuudesta on se, että vain kolme luokkaa on suunnilleen yhtenevällä sijalla taulukoissa. Muuten arvoluokkien saamat frekvenssit ja paikat taulukoissa vaihtelevat selkeästi.

Yksittäisenä esimerkkinä esiin nousee ”*Yhteisöllisyys, sosiaalisuus ja toisten huomioiminen*” -arvoluokan erilainen arvostus ryhmien välillä.

Luokanopettajaopiskelijoilla kyseinen arvoluokka sai 29 mainintaa ja sijoittui taulukossa kolmanneksi, kun taas liikunnanopettajaopiskelijoilla arvoluokka sai vain 16 mainintaa ja sijoittui taulukossa viidenneksi. Kyseisen arvoluokan maininnoissa ryhmien välinen ero on siis lähes kaksinkertainen. Myös oppilaiden psyykkiseen kehitykseen liittyvät arvoluokat saavat ryhmien välillä hyvin erilaisen arvostuksen. Liikunnanopettajaopiskelijoilla kyseiset arvoluokat saivat yhteensä vain kaksi mainintaa, kun taas luokanopettajaopiskelijoilla ne saivat yhteensä 11 mainintaa.

10.2.2 Liikunnanopetuksen arvot strukturoitujen vastausten perusteella

Liikunnanopetuksen arvojen kvantitatiivisessa osiossa opiskelijoita pyydettiin arvioimaan liikunnanopetuksen arvoja erilaisten väittämien avulla. Summamuuttujat eli arvoluokat on sijoitettu taulukkoon 8 järjestäen ne keskiarvojen mukaan. Korkea keskiarvo tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että opiskelijat ovat olleet samaa mieltä väittämän sisältämän arvon tärkeydestä liikunnanopetuksessa.

Keskiarvojen perusteella opiskelijoiden tärkeimmäksi arvoluokaksi liikunnanopetuksessa nousi ”*Hedonismi*”, joka asettaa nautinnon ja mielihyvän keskeiseen rooliin. Toiseksi tärkeimmäksi koettu arvoluokka opiskelijoiden keskuudessa oli moraaliarvoihin kuuluva ”*Tasa-arvo*”. Kahden kärjen ohella keskiarvoista nousee esille toiseksi pienimmän keskiarvon saanut ”*Turvallisuus*”, joka jäi myös aikaisemmin esitetyissä liikunnanopetuksen avointen vastausten tuloksissa hyvin matalalle. Lisäksi huomattavaa on myös ”*Kilpailu*” -arvoluokan keskiarvo, joka jäi viimeiseksi selkeästi muiden alapuolelle. Kilpailu olikin ainoa arvo, joka opiskelijoiden vastauksissa sai negatiivisen painotuksen eli vastaukset painoutuivat eri mieltä -sarakeeseen.

TAULUKKO 8. Luokan- ja liikunnanopettajaopiskelijoiden liikunnanopetuksen arvot (keskiarvot ja keskihajonnat) strukturoitujen vastausten ja niistä muodostettujen summamuuttujien perusteella.

Arvoluokat (summamuuttujat)	ka	kh
1. Hedonismi	4.35	.67
2. Tasa-arvo	4.22	.64
3. Aktiivisuuteen kannustaminen	4.14	.72
4. Sosiaalisuus	4.08	.77
5. Terveys	3.93	.69
6. Itseohjautuvuus	3.92	.76
7. Universalismi	3.85	.87
8. Vaihtelunhalu	3.83	.69
9. Yhdenmukaisuus	3.59	.77
10. Saavutukset	3.58	.60
11. Perinteiden säilyttäminen	3.31	.67
12. Turvallisuus	3.16	.68
13. Kilpailu	1.80	.80

n=132–139

10.3 Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen vertailu

Tutkimme taustatekijöiden yhteyksiä opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvoihin t-testillä. Taustatekijöinä käytimme sukupuolta sekä tiedekuntaa. T-testin antaman t-arvon ja sen merkitsevyyden lisäksi esitämme taulukoissa myös Cohenin d -kertoimen, joka kuvaa merkitsevyyden efektikokoaa.

Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen vertailussa tiedekunnan mukaan löytyi tilastollisesti merkitseviä eroja (taulukko 9). Ero tiedekuntien opiskelijoiden välillä oli merkitsevä tasa-arvossa, aktiivisuuteen kannustamisessa sekä itseohjautuvuudessa. Ero oli kaikissa edellä mainituissa samansuuntainen; liikunnanopettajaopiskelijat korostivat kyseisiä arvoja luokanopettajaopiskelijoita enemmän. Kyseisten erojen efektikoko eli painoarvo on Cohenin d-kertoimen perusteella kohtuullinen, sillä arvot liikkuvat lähellä 0.40, jota pidetään keskisuurena kertoimena.

TAULUKKO 9. Liikunnanopettajaksi ja luokanopettajiksi opiskelevien liikunnanopetuksen arvojen vertailu (t-testi) tiedekunnan mukaan.

Liikunnanopetuksen arvojen summamuuttujat	Liikunta			OKL			t	p	d
	n	kh	kh	n	ka	kh			
1. Terveys	72	3.98	.50	67	3.88	.85	.81	.42	.138
2. Hedonismi	72	4.35	.48	67	4.35	.83	-.20	.98	.003
3. Tasa-arvo	72	4.33	.46	67	4.10	.78	2.10	.04*	.359
4. Sosiaalisuus	72	3.08	.61	66	4.08	.91	.02	.99	.003
5. Aktiivisuuteen kannustaminen	69	4.26	.52	66	4.01	.87	2.02	.045*	.350
6. Itseohjautuvuus	69	4.04	.70	65	3.78	.80	2.02	.045*	.352
7. Saavutukset	69	3.62	.57	65	3.53	.63	.84	.40	.147
8. Turvallisuus	68	3.16	.65	64	3.20	.72	-.29	.77	.052
9. Kilpailu	68	1.86	.67	64	1.74	.91	.89	.37	.157
10. Vaihtelunhalu	68	3.85	.55	64	3.80	.82	.47	.64	.082
11. Perinteiden säilyttäminen	68	3.26	.68	64	3.36	.65	-.92	.36	.161
12. Universalismi	68	3.88	.81	64	3.81	.93	.48	.63	.085
13. Yhdenmukaisuus	68	3.69	.68	64	3.48	.84	1.61	.11	.282

*p<.05, **p<.01

Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen vertailussa sukupuolen mukaan löytyi myös tilastollisesti merkitseviä eroja (taulukko 10). Ero sukupuolten välillä oli tilastollisesti merkitsevä sosiaalisuudessa, turvallisuudessa ja kilpailussa sekä melkein merkitsevä itseohjautuvuudessa. Naisopiskelijat korostivat miesopiskelijoita enemmän sosiaalisuutta, itseohjautuvuutta sekä turvallisuutta. Miesopiskelijat sen sijaan nostivat kilpailun naisopiskelijoita selkeästi tärkeämpään asemaan. Edellä mainittujen erojen efektikoko Cohenin d-kertoimen perusteella on hyvä, sillä arvot ovat yli 0.50, jota pidetään vähintään keskisuurena kertoimena.

TAULUKKO 10. Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen vertailu (t-testi) sukupuolen mukaan.

Liikunnanopetuksen arvojen arvoluokat	Miehet			Naiset			t	p	d
	n	kh	kh	n	ka	kh			
1. Terveys	38	3.93	.49	101	3.93	.75	.01	.99	.001
2. Hedonismi	38	4.19	.54	101	4.41	.71	1.76	.08	.300
3. Tasa-arvo	38	4.04	.72	101	4.28	.60	1.97	.51	.337
4. Sosiaalisuus	37	3.76	.75	101	4.19	.74	3.01	.00**	.516
5. Aktiivisuuteen kannustaminen	34	4.07	.67	101	4.16	.74	.61	.54	.106
6. Itseohjautuvuus	34	3.64	.73	100	4.01	.75	2.55	.01*	.444
7. Saavutukset	34	3.48	.53	100	3.61	.62	1.13	.26	.197
8. Turvallisuus	33	2.88	.84	99	3.28	.60	3.00	.00**	.526
9. Kilpailu	33	2.15	.88	99	1.69	.74	-2.94	.00**	.516
10. Vaihtelunhalu	33	3.72	.77	99	3.86	.67	1.07	.29	.187
11. Perinteiden säilyttäminen	33	3.13	.66	99	3.37	.66	1.81	.07	.318
12. Universalismi	33	3.62	.92	99	3.92	.84	1.77	.08	.310
13. Yhdenmukaisuus	33	3.47	.82	99	3.63	.75	1.00	.32	.175

*p<.05, **p<.01

11 POHDINTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, millaisia ovat opiskelijoiden yleiset arvot ja heidän käsityksensä liikunnanopetuksen arvoista. Lisäksi tavoitteenamme oli tarkastella, onko eri tiedekuntien opiskelijoiden tai sukupuolten välillä eroa liikunnanopetukselle annetuissa arvoissa strukturoitujen mittarien mukaan. Seuraavaksi pohdimme tulostemme käytännön merkityksiä, tutkimuksemme rajoituksia sekä jatkotutkimusehdotuksia.

11.1 Opiskelijoiden yleinen arvomaailma

Tutkimustehtävänäimme oli kartoittaa opiskelijoiden yleistä arvomaailmaa. Tutkimme sitä avointen vastausten sekä arvojärjestysmittarin antamien tulosten avulla. Avointen vastausten perusteella opiskelijoiden yleisimmiksi arvoiksi nousivat ”*Terveys ja hyvinvointi*” sekä ”*Perhe, ystävät ja ihmissuhteet*”. Viimeiseen kolmikkoon jäivät arvoluokat ”*Hengellisyys ja usko*”, ”*Ympäristö ja luonto*” sekä ”*Raha ja toimeentulo*”. Luokan- ja liikunnanopettajaopiskelijoiden yleisten arvojen eroiksi nousivat niiden hajonta sekä arvoluokkien eri järjestys. Luokanopettajaopiskelijoiden arvot jakautuivat arvoluokkien kesken selkeästi liikunnanopettajaopiskelijoita tasaisemmin. Arvoluokkien järjestyksen erot olivat huomattavia ”*Universaalit moraaliarvot*”, ”*Hengellisyys ja usko*” sekä ”*Rehellisyys, luottamus ja totuus*” -arvoluokkissa.

Arvojärjestysmittarin tulosten perusteella opiskelijoiden yleisimmiksi arvoiksi nousivat ”*Oma perhe*”, ”*Terveys*” sekä ”*Tasa-arvo ihmisten välillä*”. Viimeisiksi jäivät arvot ”*Talouden ja kulutuksen kasvu*” ja ”*Suomen kilpailukyky*”. Vertailtaessa arvojärjestysmittarin tuloksia avoimiin vastauksiin on selkeästi nähtävillä tulosten yhteneväisyys; terveys sekä läheiset ihmissuhteet nousevat tärkeimmiksi arvoiksi molemmilla tutkimusmenetelmillä. Menetelmät tuottavat myös yhdenmukaisen näkemyksen taloudellisten, kulutuksellisten sekä rahaa koskevien arvojen vähäisestä arvostuksesta opiskelijoiden keskuudessa.

Opiskelijoiden vastauksista voi tehdä karkean jaon Niiniluodon (1994, 40–46) itseisarvoihin sekä välinearvoihin. Kolme tärkeintä arvoa edustavat itseisarvoja, kun taas vähäiselle arvostukselle jääneet arvot voidaan nähdä välinearvoina. Näinkin selkeä eroa itseisarvojen ja välinearvojen painottumisessa kertoo mielestämme opiskelijoiden kyvystä erottaa päämäärät sekä niiden tavoitteluun tarvittavat välineet toisistaan.

Opiskelijoiden vastauksista nostamamme yleiset elämänarvot sijoittuvat von Wrightin (2001,34–38) arvoluokittelussa terveydellisesti hyvän, hedonisesti hyvän sekä välineellisesti hyvän alueille. Terveys on helppo sijoittaa terveydellisesti hyvän luokkaan sen luonteenomaisen yhteyden takia. Se edistää jonkin olennon omaa hyvää eli hyvinvointia, sillä esimerkiksi hyvistä silmistä tai hyvästä sydäimestä on hyötyä lähinnä terveydellisesti, ei niinkään teknisesti tai välineellisesti.

Ihmissuhteisiin liittyvät arvot ovat hieman hankalampi sijoittaa von Wrightin käsitteisiin. Sijoitimme sen lopulta hedonistiseksi hyväksi, koska koimme sen tarkoittavan tässä kontekstissa miellyttävää ja hyvää juuri ihmisen itsensä kokemana. Ilman ihmissuhteiden mielekkyyttä ne eivät ole enää tärkeitä ihmissuhteita. Toisin sanoen ihmissuhteen ollessa epämiellyttävä se muuttuu välineelliseksi hyväksi, jolloin suhde on olemassa vain päämäärän tavoittelemista varten. Välineellisesti hyvästä erinomaisena esimerkkinä toimii opiskelijoiden vähäisesti arvostama talous ja siihen liittyvät arvot. Raha ja toimeentulo ovat ajassamme yksilöiden tavoittelemia asioita tai instrumentteja normaalin elämän ylläpitämiseksi. Rahasta sinällään ei välttämättä saada suoraa nautintoa tai sen tekemistä ei pidetä miellyttävänä, vaan sen avulla voidaan hankkia nautintoja, olivatpa ne henkisiä tai fyysisiä.

Tarkastellessamme opiskelijoiden yleisiä elämänarvoja suhteessa nykykäsityksiin sekä kirjallisuuteen on selkeästi nähtävillä arvojen yhteys Ilmasen ym. (2010) mainitsemaan jälkimodernin hyvinvointivaltion arvopäämääriin. Niissä talouden arvojen sijasta pyritään korostamaan enemmänkin yhteisöllisyyttä ja ihmissuhteita sekä vastuullista elämäntapaa, jossa hyvinvoinnin edistäminen on laaja-alaista. Tämä painotus on nähtävillä myös viimeisimmässä Peruskoulun opetussuunnitelmassa (2004), jossa oppilaiden yhteisöllisyys

ja vastuullisuus sekä ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen ovat korostetussa asemassa.

Taloudelliset ja kilpailulliset arvot eivät edellisten esimerkkien perusteella ole keskeisiä yhteiskunnassamme. Tämä on kuitenkin jollain tasolla ristiriidassa kokemuseräisen todellisuutemme kanssa, jossa kilpailu on koko ajan läsnä ihmisten arkipäivässä (Heiskala 2006). Yhtenä syynä tälle ristiriidalle näemme maamme koulujärjestelmän, joka opetussuunnitelmissaan painottaa pehmeitä arvoja, mutta todellisuudessa kilpailuttaa oppilaita jatkuvasti (Ilmanen ym. 2010). Asiaan ottaa kantaa myös Helsingin Sanomissa 27.2.2012 julkaistu Pauliina Grönholmin kirjoitus, jossa paneudutaan kilpailuun jatko-opiskelupaikoista. Tähän kilpailuun valmistaudutaan suunnittelemalla opintopolkua jo aikaisin peruskoulussa.

Tutkimuksemme valossa Helkaman (1997) maallistuneet arvot sekä Allardtin (1983) aistillinen kulttuuri, jotka Mikkola (2003) leimaa uuden keskiluokan arvomaailman pohjaksi, eivät vastaa tai rakenna täysin nykyisen opiskelijan arvolähtökohtia. On huomattavaa, että arvot kuten perhe, tasa-arvo ja terveys ovat tuloksissamme jättäneet kilpailulliset ja taloudelliset arvot taakseen. Taloudellisten arvojen jääminen taka-alalle todentaa Schwartzin (1992) näkemystä siitä, että puutearvojen (talous, turvallisuus) ollessa taattuina, keskiöön nousevat postmaterialistiset, elämänlaatua ja itseilmaisua korostavat arvot.

Tuloksemme, jotka tukevat ei-kilpailullisia inhimillisiä arvoja, eivät mielestämme kuitenkaan sulje pois Mikkolan (2003) näkemystä individuaaleista toimijoista, joiden päätökset ovat ulkopuolisista auktoriteeteista riippumattomia. Opiskelijat nostivat yleisissä arvoissa kärkeen terveyden ja perheen, jotka todentavat individualistisen yhteiskunnan arvoja (Hofstede 1980, 1991, 2001, Helkaman & Seppälän 2006, 139 mukaan). Kun yksilöiden väliset sosiaaliset ja taloudelliset siteet ovat löyhiä, ensisijaiseksi nousee itsestään ja lähimmäisistään huolehtiminen. Tälle vastakohtana on kollektiivinen yhteiskunta, jossa yksilöt saavat turvan kiinteistä ryhmistä, joille he ovat uskollisia. Yhteisöllisyyden väheneminen, jolla on perusteltu viime vuosien kauheuksia kuten

esimerkiksi kouluampumisia, voi olla osasyynä kollektiivisen turvallisuuden tunteen puutteelle.

Ajallemme on tyypillistä arvojen kaaos, joka on seurausta individualististen arvojen korosteisesta asemasta. Tämä arvojen kaaos sekä opiskelijoiden eriävät arvo-orientaatiot suhteessa Mikkolan (2003) tutkimaan keskiluokkaan tukevat Allardtin (1983, 51–57) teoriaa arvojen syklisyydestä. Tätä teoriaa mukailleen nykyinen postmateriaalinen ja aistillinen kulttuuri olisi murroksessa, jonka seurauksena olisi jälleen uskontokeskeinen arvopohja.

Tuloksia pohdittaessa ei voida välttyä kysymykseltä, vastaavatko opiskelijat totuuden mukaisesti arvokysymyksiin? Heidän vastauksensa voi perustua yksilön todellisiin arvoihin tai heihin voi vaikuttaa ajatus siitä, mitä minun odotetaan vastaavan eli miten minun arvomaailmani tulisi olla rakentunut. Yksilön oman kokemus- ja arvomaailman ulkopuoliset arvot voivat siis tutkimustilanteessa nousta korosteiseen asemaan, jolloin vastauksissa esiintyvä arvoaines pitää sisällään ympäristöstä opittuja tavoitteita koskevia valintatapumuksia sekä ihanteita. Tällöin opiskelijoiden vastaukset nähdään kirjallisuuskatsauksessa esittelemämme sosiologisen arvomääritelmän kautta, jossa arvot rakentuvat kulttuurista käsin (Allardt 1983).

Toisaalta vastauksiin voi myös vaikuttaa arvojen ja ihanteiden sekoittuminen keskenään (Turunen 1992, 59–94). Yksilö ei siis vastatessaan tiedosta toteuttamiensa arvojen sekä vastaamiensa ihanteiden eroa, jolloin hän pitää ihanteita tavoittelemisen arvoisina, lähes platonisina ihannearvoina kuitenkin niihin toiminnallaan tietoisesti pyrkimättä.

11.2 Opiskelijoiden liikunnanopetuksellinen arvomaailma

Tutkimustehtävänäme oli kartoittaa opiskelijoiden liikunnanopetuksellista arvomaailmaa. Tutkimme sitä avointen vastausten sekä strukturoitujen väittämien antamien tulosten avulla. Avoimissa vastauksissa kolme eniten mainintoja saanutta arvoa olivat ”*Liikunnan ilo ja*

positiiviset kokemukset”, ”*Terveys, hyvinvointi ja työkyky*” sekä ”*Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen*”, jotka kaikki korostavat yksilön hyvinvointia. Näiden ohella huomattavan määrän mainintoja saivat moraaliset arvot kuten tasa-arvo ja suvaitsevaisuus. ”*Turvallisuus*” jäi opiskelijoilla vähäisimmälle huomiolle. Liikunnanopettajaopiskelijoiden ja luokanopettajaopiskelijoiden vastauksia vertailtaessa esille nousee arvoluokkien järjestyksen selkeät eroavaisuudet. Esimerkkinä ”*Yhteisöllisyys, sosiaalisuus ja toisten huomioiminen*” -arvoluokka, joka oli luokanopettajaopiskelijoille huomattavasti tärkeämpi arvo kuin liikunnanopettajaopiskelijoille.

Strukturoiduissa väittämissä opiskelijoiden tärkeimmiksi arvoluokiksi liikunnanopetuksessa nousivat ”*Hedonismi*” sekä ”*Tasa-arvo*”. Kahden kärjen ohella keskiarvoista nousi esille viimeisiksi jääneet ”*Turvallisuus*” ja ”*Kilpailu*”. Vertailtaessa strukturoitujen väittämien tuloksia avoimiin vastauksiin on nähtävillä tulosten yhteneväisyys hedonismin sekä moraaliarvojen suhteen. Toisaalta mittarit antavat erilaisen kuvan terveyden koetusta arvostuksesta; avoimissa vastauksissa toiseksi ja kolmanneksi sijoittuneet luokat painottavat terveyden merkitystä yksilön elämässä, kun taas strukturoiduissa väittämissä terveys jäi vasta viidennelle sijalle. Vähäisimmälle arvostukselle jääneet luokat osoittavat kuitenkin jälleen tulosten yhteneväisyyttä, sillä sekä turvallisuus että kilpailu jäivät molemmilla tutkimusmenetelmillä vähäiselle arvostukselle (kilpailu luokiteltiin avoimissa vastauksissa luokkaan ”*Muut*”, joten se sai alle kolme mainintaa).

Jako Niiniluodon (1994. 40–46) itseisarvoihin ja välinearvoihin voidaan tehdä myös liikunnanopetuksen arvojen kohdalla. Hedonismi, moraaliset arvot ja terveys voidaan nähdä itseisarvoina. Myös vähäiselle arvostukselle jäänyt turvallisuus lukeutuu edelliseen joukkoon, joten itseisarvojen painottuminen vain vastausten kärkipäähän ei ole yhtä selkeä kuin yleisissä arvoissa. Kilpailun voidaan kuitenkin nähdä lukeutuvan välinearvoihin.

Opiskelijoiden vastauksissa esille nostamamme hedonismi, moraaliset arvot sekä terveys ovat luontevasti sijoitettavissa von Wrightin (2001, 34–38) hedonistisesti, inhimillisesti sekä terveydellisesti hyvän arvoluokkiin. Mielestämme tämä kertoo opiskelijoiden painottavan liikunnanopetuksessa hyvinvointia. Hedonismin kannalta katsottuna yksilön

kokiessa liikunnan iloa ja positiivisia kokemuksia kykenee hän saavuttamaan mielihyvän tunteen, joka edesauttaa hyvinvoinnin tavoitteen saavuttamista. Yksilön hyvinvointia tavoittelee myös terveydellinen hyvä, jossa liikunnallisen elämäntavan koetaan osaltaan edistävän terveyttä sekä hyvinvointia. Inhimillinen hyvä taas tavoittelee hyvinvointia ryhmätasolla, jolloin yksilö voi edesauttaa toiminnallaan sekä omaa että muiden hyvinvointia liikuntatilanteissa.

Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvomaailma osoittautui tulostemme perusteella yhteneväiseksi suomalaisten liikunnanopettajien arvojen kanssa, sillä Ilmanen ym. (2010) tutkimuksen mukaan liikunnanopettajat nostivat liikunnanopetuksen tärkeimmiksi arvoiksi ilon, virkistyksen ja nautinnon, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden, sosiaalisuuden sekä terveyden, hyvinvoinnin ja kunnon. Opettajien nimeämistä arvoista löytyy näin ollen niin hedonismi, terveys kuin moraaliarvotkin, joita opiskelijat painottivat vastauksissaan.

Vertailu kansainvälisten tutkimusten kanssa osoittaa, että jo aiemmin esittämämme erot suomalaisten sekä kansainvälisten liikunnan arvojen välillä ovat nähtävissä. Kansainvälisen liikuntakulttuurin fyysiset arvot eivät ole lähtökohtana suomalaiselle liikunnanopettamiselle ja liikuntakulttuurille, vaan taustalla painottuvat psyykkiset ja sosiaaliset arvot (Ilmanen ym. 2010; Lambdin & Steinhardt 1991; Placek ym. 1995; Behets 2001; Curtner-Smith & Meek 2000; Liu & Silverman 2006).

Perusopetuksen opetussuunnitelmien (1985, 1994, 2004) keskeiset liikunnanopetuksen arvopäämäärät, liikunnallisen elämäntavan sytyttäminen, ilo, virkistys ja hyvinvointi, näkyvät selkeästi myös tuloksissamme. Edellä mainittujen arvojen ohella opetussuunnitelmissa korostuneet yhteisölliset arvot voidaan löytää tutkimustuloksistamme. Näitä yhteisöllisiä arvoja todentavat opiskelijoiden arvoista niin tasa-arvo, suvaitsevaisuus, yhteisöllisyys, sosiaalisuus kuin toisten huomioiminenkin, jotka nousevat molemmilla mittareilla melko korkealle.

Kilpailun jääminen tuloksissamme vähäiselle arvostukselle on osoituksena kilpaurheilun ja liikunnanopetuksen arvo-orientaatioiden eroista. Kilpaurheilussa on Heikkalan (1992)

mukaan oma logiikkansa, joka tavoittelee voittoa ja pyrkii estämään tappion. Liikunnassa ja liikunnanopetuksessa sen sijaan on keskiössä terveys ja hyvinvointi, jotka nousevat esiin niin tutkimuksista kuin opetussuunnitelmistakin (Palomäki & Heikinaro-Johansson 2010; Ilmanen ym. 2010; Perusopetuksen opetussuunnitelma 1985, 1994, 2004). Näyttääkin siltä, etteivät kilpailulliset arvot ja asenteet ole näkyvissä opettajien tai opetussuunnitelmien arvomaailmassa.

Kilpailu on kuitenkin aina ollut ominainen osa liikuntaa, eikä sitä ole tarpeellista siitä tyystin erottaakaan. Liikuntatapahtumassa jokainen suoritus ja liike ovat näkyvillä, jolloin yksilöt luonnostaan vertailevat kykyjään sekä kilpailevat suorituksillaan toisten kanssa. Tämä ei ole ominaista lukuaineissa, sillä töitä tehdään usein yksin, pulpetissa istuen. Liikuntatunti on turvallinen ympäristö opettaa kilpailun avulla tunteiden käsittelyä, mutta kilpailun korostuminen voi johtaa negatiiviseen ilmapiiriin.

Onkin ensisijaisen tärkeää, etteivät liikunnanopettajat anna järjestelmän ohjata opetustaan kilpailupainotteiseen suuntaan, johon esimerkiksi erilaiset testit ja taulukot ohjaavat. Vertailun tulisi kohdistua yksilön omiin aikaisempiin suorituksiin sen sijaan, että kilpaillaan tuloksilla sekä suorituksilla muiden kanssa. Kilpailu on siis luonnollinen osa liikuntatapahtumaa, mutta järjestelmän tai liikunnanopettajan ei tulisi sitä painottaa. Oppilaiden ihmisenä kehittymisen kannalta olisi tärkeää keskittyä sanalliseen palautteeseen, sillä Ahmavaaran (2010, 98–99) mukaan arvosanoista tulee helposti itsetarkoitus, joka ei tue tietojen ja taitojen karttumista eikä terveen itsetunnon kehittymistä.

Kilpailun ohella opiskelijoiden vastauksissa vähäiselle arvotukselle jäi turvallisuus, jonka mainitsi avoimissa vastauksissaan vain kaksi prosenttia opiskelijoista. Liikunnanopettajilla vastaava prosentti oli 11 (Ilmanen ym. 2010). Ilmanen ym. (2010) vertasivat tutkimuksessaan myös opettajia Nuoren Suomen valmentajiin ja ohjaajiin, joista kukaan ei nostonut vastauksissaan turvallisuutta esille. Nämä tulokset kertovat, että liikuntakasvatuksessa turvallisuutta osaavat arvostaa ainoastaan koulumaailmassa työskentelevät opettajat. Tähän vaikuttavia syitä voivat olla niin korkeampi koulutustaso, työkokemus kuin lisääntynyt pelko vahinkotapausten seuraamuksista. Nykypäivänä

opettajat ovat joutuneet myös painostuksen kohteiksi, mikä osaltaan vaikuttaa jo työstä suoriutumiseen sekä sen järjestämiseen. Harvinaisia eivät ole myöskään tapaukset, joissa opettajia syytetään tuomioistuimissa vanhempien toimesta. Esimerkiksi onnettomuudet uimaopetuksessa on tuomioistuimissa ratkaistu niin, että opettaja kantaa viime kädessä jakamattoman vastuun oppilaiden turvallisuudesta (Puustinen 2007).

Kokonaiskatsauksena näyttää siltä, että opiskelijoiden arvot niin yleisissä elämän arvoissa kuin liikunnanopetuksen arvoissa painottuvat yksilön yleiseen hyvinvointiin. Selvää kontekstieroa yleisten sekä liikunnanopetuksellisten arvojen välillä ei tutkimuksemme valossa ole havaittavissa. Liikunnanopetuksen tavoitteena on Perusopetuksen opetussuunnitelman (2004) mukaan kehittää oppilaita kokonaisvaltaisesti, joten olisikin hyvin outoa, jos liikunnanopetuksen tavoitteet ja arvot eroaisivat paljon elämän yleisistä arvoista.

11.3 Opiskelijaryhmien erot liikunnanopetuksen strukturoiduissa vastauksissa

Tutkimustehtävänäme oli kartoittaa, onko liikunnanopettajiksi ja luokanopettajiksi opiskelevien liikunnanopetuksen arvojen välillä eroja strukturoiduissa vastauksissa. Tutkimme opiskelijoiden eroja liikunnanopetuksen arvoissa t-testillä, jonka perusteella ero tiedekuntien opiskelijoiden välillä oli melkein merkitsevä tasa-arvossa, aktiivisuuteen kannustamisessa sekä itseohjautuvuudessa. Ero oli kaikissa edellä mainituissa samansuuntainen; liikunnanopettajaopiskelijat korostivat kyseisiä arvoja luokanopettajaopiskelijoita enemmän. T-arvoille lasketut Cohenin d-kertoimet olivat keskisuuret, joten opiskelijaryhmien väliltä löydettyjä eroja voidaan pitää painoarvoiltaan riittävinä.

Eri opiskelijaryhmien välillä ei ole aikaisemmin tehty vertailevaa tutkimusta liikunnanopetuksen arvoista. Yhdysvaltalaisia tutkimuksia tarkasteltaessa on nähtävissä luokanopettajaopiskelijoiden ja liikunnanopettajaopiskelijoiden jakavan liikunnanopetuksessa saman arvomaailman (Xiang ym. 2002; Tsangaridou 2008; Placek

ym. 1995). Behets ja Vergauwen (2004) tutkivat alakoulu- ja yläkouluopettajien liikunnanopetuksen arvoeroja tullen siihen tulokseen, että yläkouluopettajat painottivat liikunnanopetuksessa sosiaalista vastuullisuutta, kun taas alakouluopettajat korostivat oppiaineen hallintaa. Behetsin ja Vergauwenin (2004) tulokset, joiden mukaan eri koulutasojen opettajat painottavat liikunnanopetuksessa eri arvoja, ovat samansuuntaisia kuin opiskelijoilta saamamme tulokset.

Tarkasteltaessa tuloksiamme ja löytämiämme arvoeroja Perusopetuksen opetussuunnitelman (2004, 246–248) pohjalta, sijoittuvat tasa-arvo, aktiivisuuden kannustaminen sekä itseohjautuvuus keskeisinä liikunnanopetuksellisinä tavoitteina vuosiluokille 5-9. Tämä painotusero arvopäämäärissä kertoo osaltaan liikunnanopettajaopiskelijoiden suuntautumisesta aineopettajiksi yläkouluun sekä toisen asteen oppilaitoksiin. Toisaalta näinkin suuri Opetussuunnitelman suuntainen arvojen painotusero vasta-aloittaneiden opiskelijaryhmien välillä hakee perusteluaan. Perusteluja voidaan ajatusleikkinä hakea jopa tiedekuntien hakuprosesseista, joiden voidaan nähdä tavoittelevan tietyn arvopohjan omaavia yksilöitä koulutusohjelmiinsa. Näin ollen kiinnostus tulisikin suunnata opiskelijoiden taustaan ja pyrkiä sitä kautta ymmärtämään sekä perustelemaan arvojen erilaisuuksia.

Opiskelijoiden väliltä löydettyä liikunnanopetuksen arvojen painotuseroa voidaan yrittää perustella opiskelijoiden urheilutaustan ja -historian kautta. Liikunnanopettajaopiskelijoista hyvin moni omaa pitkän kokemuksen toiminnasta urheiluseurojen valmennuksen alaisuudessa. Kokkosen (2002) mukaan liikuntaharrastukseen ja urheiluvalmennukseen on yhteiskunnassamme latautunut yhä suuremmat kasvatukselliset odotukset. Tätä taustaa vasten urheilun arvojen tarttuminen liikkuviin nuoriin on luonnollista sekä seuratoiminnassa tavoitteellista. Näin ollen myös vastuu sekä tietoisuus seuratoiminnan kasvatuksellisista arvopäämääristä kasvaa. Tasa-arvo, aktiivisuuden kannustaminen sekä itseohjautuvuus ovat urheilun kannalta jatkuvasti tavoiteltavia sekä käytännön toiminnassa läsnä. Tasa-arvo näyttäytyy jokaisessa kilpailutilanteessa kilpailijoiden yhdenvertaisuutena suhteessa sääntöihin, kun taas aktiivisuuden kannustaminen ja itseohjautuvuus edustavat

yksilön positiivisia sekä eteenpäin vieviä voimia, joiden jatkuva konkreettinen toteuttaminen erottaa huippu-urheilijat tavallisista liikkujista.

Todellisuudessa on kuitenkin mahdotonta sanoa, onko hakuprosessilla, urheilutaustalla tai jollain muulla muuttujalla vaikutusta opiskelijaryhmien liikunnanopetuksen arvoeroihin. Tutkimukseemme osallistuneiden opiskelijoiden ollessa vasta ensimmäistä vuotta yliopistossa, perusteluja ei voida hakea edes heidän korkeakouluopintojensa pohjalta.

11.4 Sukupuolten väliset erot liikunnanopetuksen strukturoiduissa vastauksissa

Tutkimustehtävänäimme oli kartoittaa, onko sukupuolten välillä eroa liikunnanopetuksen arvoissa strukturoiduissa vastauksissa. Opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvojen vertailussa sukupuolen mukaan löytyi tilastollisesti merkitseviä eroja, sillä naisopiskelijat korostivat miesopiskelijoita enemmän sosiaalisuutta, itseohjautuvuutta sekä turvallisuutta, kun taas miesopiskelijat painottivat naisopiskelijoita enemmän kilpailua. Erojen efektikoot Cohenin d-kertoimen perusteella ovat mielekkäitä, sillä kaikki arvot ovat yli kertoimen 0.50.

Sukupuolten välisiä eroja liikunnanopetuksen arvoissa tutkineet Behets ja Vergauwen (2004) raportoivat yläkoulussa toimivien naisliikunnanopettajien painottavan opetuksessaan miehiä enemmän itsensä toteuttamista. Alakoulussa liikuntaa opettavat naiset sen sijaan korostivat miehiä enemmän sosiaalista vastuullisuutta. Verrattaessa edellisiä tuloksia sukupuolen mukaan jaettuihin, opiskelijoiden liikunnanopetuksen arvoja kartoittaneen strukturoidun tutkimusosion tuloksiin, on naisten kohdalla nähtävissä yhteneväisyyttä koulutasosta sekä työkokemuksesta huolimatta. Tuloksemme yhtenevät sosiaalisuuden (=sosiaalinen vastuullisuus) ja itseohjautuvuuden (=itsensä toteuttaminen) osalta, kun taas turvallisuus ei käsitteenä sovi suoraan mihinkään Behets ja Vergauwen (2004) käyttämän VOI2 -arvomittarin luokkaan.

Sukupuolten väliltä löydetyt erot liikunnanopetuksen arvoissa näyttäytyvät samantyyppisinä tendenssieroina arkipäivän toiminnassa. Vaikka sukupolineutraaliuteen pyritään yhteiskunnan eri alueilla, ei se poista syvälle kulttuuriin juurtuneita ajatusmalleja. Jo pieni lapsikin tunnistaa eron pojan ja tytön välillä, sillä lapsia kasvatetaan pienestä pitäen yhteiskuntamme sukupuolimallien mukaisesti. Julkusen (2005, 365–366) mukaan onkin tärkeä ymmärtää, että sukupuoliroolit kumpuavat juuri omasta yhteiskunnastamme, jossa ne ovat historian tapahtumien myötä muovautuneet tietynlaisiksi. Suomalaiset sukupuolten väliset suhteet ovat siis riippuvaisia yhteiskunnassamme toimivista sukupuolijärjestelmistä sekä malleista, joihin meidät asetetaan syntymästämme lähtien.

Asettaessamme löytämämme arvoerot Schwartzin ja Rubelin (2005, Helkaman 2009, 90–93 mukaan) tutkimustuloksiin, voimme nähdä niiden osaltaan tukevan käsityksiämme kulttuurimiljöössä vallitsevista sukupuolimalleista. Tutkimuksen mukaan hyväntahtoisuus on kaikkialla maailmassa naisille tärkeämpi arvo, jonka alle löytämämme sosiaalisuus voidaan sijoittaa. Kilpailu sen sijaan asettuu itsensä korostamisen sektorille, joka Schwartzin ja Rubelin tutkimuksen mukaan ilmentää nuorille sekä miehille tyypillisiä arvoja. Näiden arvojen painotus vaihteli valtion tasa-arvoisuuden mukaan, joka osaltaan tukee edellisen kappaleen ajatusta sukupuoliroolien yhteiskuntariippuvuudesta. Mitä tasa-arvoisempi valtio oli, sitä suurempia miesten ja naisten väliset erot olivat hyväntahtoisuuden ja valta-arvojen suhteen.

Edellä mainitut arvoerot kamppailevat yhteiskunnan eri foorumeilla, josta yhtenä osoituksena on naisten mukaan tuleminen aikaisemmin miesten hallitsemille työmarkkinoille. Tämän ansiosta lähes romantisoidut roolit kodin- ja perheen hoitajasta sekä leivän pöytään tuovasta miehestä ovat muuttuneet. Työkulttuurin aikaisemmin muovanneet miehet ja heidän näkemyksensä kovasta työilmapiiristä sekä kilpailusta ovat joutuneet haastetuiksi. Haastajana ovat pehmeämmät ja humanimmat arvot, kuten hyväntahtoisuus ja muiden ihmisten kohtaaminen. Sama arvojen välinen keskustelu on läsnä liikunnanopetuksessa, jolloin opettajalle kasautuu suuri vastuu siitä, millaiseksi hän oman opetuksensa ilmapiirin luo.

Sukupuolierot ovat havaittavissa niin liikunnanopetuksen arvoissa kuin arkipäivässämmekin. Suuntaus on silti selkeä: pyrimme yhä enemmän kaatamaan sukupuoliroolien asettamia muureja ja jopa luomaan sukupuolineutraalia yhteiskuntaa. Tämän ajatuksen edelläkävijänä ja toteuttajana toimii esimerkiksi Tukholmassa toimiva sukupuolineutraali päiväkotikoti, jossa sukupuoliin liittyviä stereotyyppioita vältellään viimeiseen asti (HS.fi 2011). Tämä tietoinen yksilöiden kasvattaminen vapaisiin rooleihin on kuitenkin vaikeaa, sillä on mahdotonta välttää kulttuurin ja historian muovaamilta toimintamalleilta sekä iän karttuessa kehittyviltä fyysisiltä sukupuoliominaisuuksilta. Etenkin kulttuurissa piilevät toimintamallit ovat hyvin stabiileita. Esimerkiksi motivaatiotutkimusten mukaan pojat ovat huomattavasti kilpailusuuntautuneempia liikuntatunneilla kuin tytöt (Soini 2006; Jaakkola 2002; Kokkonen 2003). Tulevaisuudessa onkin erittäin mielenkiintoista nähdä, onko sukupuolineutraalilla kasvatuksella vaikutusta yksilön arvoihin ja sukupuolten rooleihin yhteiskunnassamme.

11.5 Tutkimuksen rajoitukset

Tutkimustulostemme yleistäminen ei ole mielekästä, sillä tutkimuksemme kohderyhmä on valittu tiettyjen ominaisuuksien perusteella. Tutkimuksemme aineisto on kerätty tietyistä tiedekunnista ja tietyltä vuosikurssilta. Tilastollisen yleistämisen onnistumiseksi etenkin kvantitatiivisessa tutkimuksessa vaaditaan yleensä satunnaisotanta. Kvalitatiivinen tutkimus ei tähän yleistettävyyteen pyri. Tutkimuksemme tarkoitus oli lähinnä kuvailla tietyn ryhmittymän arvo-orientaatioita, joten näyte oli mielestämme sopiva otantamenetelmä.

Vaikeimpana osana tutkimustamme oli avointen vastausten analysointi. Tutkijoina jouduimme pohtimaan syvällisesti pitkien vastausten ydintä, kun yritimme luokitella niitä ja luoda niille yhdistäviä yläkäsitteitä. Etuna avointen vastausten tulkinnessa oli kuitenkin tutkijatriangulaatio eli useamman tutkijan osallistuminen vastausten analysointiin.

Tutkimuksemme rajoittavana tekijänä oli myös vaikeus tunnistaa yksilöiden omia ja heiltä odotettuja arvoja. Vastaajien tulisi olla hyvin tietoisia omista arvoistaan ja kyetä

perustelemaan ne itselleen, jotta he eivät toistaisi ympäristöstä opittuja arvoja, valintatapumuksia sekä ihanteita vastauksissaan. Tutkimusta tehtäessä törmäsimme välillä edellä mainitsemaamme ongelmaan, sillä osa vastanneista tuntui muodostaneen arvonsa dogmien tai ihanteiden pohjalta. Tätä ongelmaa on kuitenkin mielestämme mahdotonta arvotutkimuksesta tyystin poistaa.

11.6 Jatkotutkimusehdotuksia

Jatkossa olisi erittäin mielenkiintoista suorittaa vastaava tutkimus samalle kohdejoukolle yliopisto-opintojen loppupuolella. Tällöin pystyttäisiin selvittämään, onko eri tiedekunnissa annettavalla opetuksella vaikutusta opiskelijoiden arvomaailmaan. Pitkittäistutkimus tarjoaisi selkeän vertailukohdan opintoja edeltäneen ja opintojen loppuvaiheen arvo-orientaatioiden välille. Tuloksia sekä vertailua voisivat hyödyntää niin opiskelijat itse kuin myös tiedekuntien opintosuunnittelijat.

Mielestämme asuinpaikkakohtainen selvitys liikunnanopetuksen - sekä yleisten arvojen rakentumisesta toisi myös arvokasta tietoa. Jatkossa vastaavanlaista tutkimusta tehtäessä kannattaakin taustatiedoissa kysyä vastaajilta myös kasvupaikkakuntaa, sillä sen avulla voitaisiin tutkia liikunnanopetuksen arvojen alueellisia eroja. Mielenkiintoisin kysymys on varmasti se, löytyykö maalaisten ja kaupunkilaisten väliltä arvoeroja.

Vertailu liikunnanopettajaopiskelijoiden sekä liikunnanopettajien välisistä arvoeroista voisi tuoda esille liikunnan opetuksellisten arvojen eroja eri vuosikymmenillä kouluttautuneiden opettajien välillä. Tulosta voisi suhteuttaa vallitsevan Opetussuunnitelman arvoihin, jotka pitäisi olla perustana opettajien opetukselle kouluissa sekä osana opiskelijoille kasvatettavaa arvomaailmaa. Samalla saataisiin selville työkokemuksen mahdolliset vaikutukset arvo-orientaatioihin.

Lisätarvetta olisi myös tutkimukselle, jossa selvitettäisiin, mistä liikunnanopetuksen arvot todella kumpuavat. Aikaisempien tutkimusten pohjalta on ristiriitaista tietoa siitä,

toteuttavatko liikunnanopettajat työssään opetussuunnitelmien arvoja vai nouseeko henkilökohtaiset arvot opetettaessa keskiöön. Tätä on opettajan vaikea itse tunnistaa, sillä käytännön toiminta ja kirjatut tavoitteet eivät aina kohtaa.

LÄHTEET

- Ahlman, E. 1976. Kulttuurin perustekijöitä (2.painos). Jyväskylä: Gummerus.
- Airaksinen, T. 1987. Moraalifilosofia. Porvoo: WSOY.
- Allardt, E. 1983. Sosiologia I. Porvoo: WSOY.
- Annerstedt, C. 2008. Physical education in Scandinavia with a focus on Sweden: a comparative perspective. *Physical Education and Sport Pedagogy* 13 (4), 303–318.
- Behets, D. 2001. Value orientations of physical education preservice and inservice teachers'. *Journal of Teaching in Physical Education* 20 (2), 144–154.
- Behets, D. & Vergauwen, L. 2004. Value orientations of elementary and secondary physical education teachers in Flanders. *Research Quarterly for Exercise and Sport*. 75, 156–164.
- Bryman, A. 1992. Quantitative and qualitative research: further reflections on their integration. Teoksessa J. Brannen (toim.) *Mixing methods: Qualitative and quantitative research*. Aldershot: Avesbury.
- Chen, A. & Ennis, D. A. 1996. Teaching value-laden curricula in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education* 15 (3), 338–354.
- Cohen, J. 1988. *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. 3rd edition. New York, NY: Academic Press.
- Curtner-Smith, M.D. & Meek, G. A. 2000. Teachers' value orientations and their compability with the national curriculum for physical education. *European Physical Education Review* 6 (1), 27–45.
- Ennis, C.D. & Chen., A. 1993. Domain specifications and content representativeness of the revised value orientation inventory. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 64 (4), 436–446.
- Ennis, C.D. & Hooper, L.M. 1988. Development of an instrument for assessing educational value orientations. *Journal of Curriculum Studies* 20 (3), 277–280.
- Grönholm, P. 2012. Yhteishaku tuottaa päänvaivaa. *Helsingin Sanomat* 27.2.2012, A 10.

- Haapaniemi, R. 2010. Yhteisöllisyys ja kasvatusyhteisöt. Teoksessa T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Tammi.
- Hallamaa, J., Philström S., Pulliainen, U., Salmenkivi, E. & Sihvola, J. 2006. Filosofian Odysseia (1.–3. painos). Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hardman, K. 2008. The situation of physical education in schools: a European perspective. *Human Movement* 9 (1), 5–18.
- Heikkala, J. 1992. Hyvän urheilun idea. *Liikunta & Tiede* 29 (2), 14–15.
- Heiskala, R. 2006. Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.) Uusi jako: miten Suomesta tulikilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 14–42.
- Helakorpi, S., Patja, K., Prättälä, R. & Uutela, A. 2007. Suomalaisen aikuisväestön terveys käyttäytyminen ja terveys, kevät 2006. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B1/2007.
- Helkama, K. 1997. Arvojen ja ihmiskuvan murros. Teoksessa T. J. Hämäläinen (toim.) Murroksen aika: selviääkö Suomi rakennemuutoksesta? Helsinki: WSOY, 241–264.
- Helkama, K. 2009. Moraalipsykologia. Hyvän ja pahan tällä puolen. Porvoo: Edita.
- Helkama, K. & Seppälä, T. 2006. Arvojen muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.) Uusi jako: miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 131–155.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan (2.painos). Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. 1990. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, S. 1992. Kasvatustieteen käsitteistö (1.–3. painos). Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hytönen, J. 2010. Arvot opettajaksi opiskelevan kasvun lähtökohtana. Teoksessa T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Tammi.
- Ilmanen, K. 1982. Voimistelunopetuksen kuusi ensimmäistä vuosikymmentä. Vuodet 1882–1942. Teoksessa K. Ilmanen & T. Voutilainen (toim.) Jumpasta tiedekunnaksi. Suomalaisen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta 1882–1982. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 11–173.

- Ilmanen, K., Jaakkola T. & Matilainen P. 2010. Arvot liikunnanopetuksessa. *Kasvatus* 41 (1), 20–30.
- Jaakkola, T. 2002. Changes in students' exercise motivation, goal orientation, and sport competence as result of modifications in school physical education teaching practices. *Research Reports on Sport and Health Sciences. LIKES - Research Center for Sport and Health Sciences. University of Jyväskylä, Finland.*
- Julkunen, R. 2005. Hyvinvointivaltion sukupuolijärjestelmä – Jane Lewisin feministinen teoria. Teoksessa J. Saari (toim.) *Hyvinvointivaltio: Suomen mallia analysoimassa.* Helsinki: Yliopistopaino, 360–387.
- Kangas, O. 1994. Rationaalisen valinnan teorit. Teoksessa R. Heiskala (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia.* Tampere: Tammer-Paino Oy, 63–87.
- Kangas, T. & Kyllönen, J. 2011. Opettajaopiskelijoiden arvot liikunnanopetuksessa. *Kasvatustieteen pro gradu tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylä.*
- Katsauksia 2000. *Matkapuhelin ja tietokone suomalaisessa arjessa.* Helsinki: Tilastokeskus.
- Kokkonen, J. 2002. Verta, hikeä ja rasvaprosentteja – suomalainen liikuntatutkimus. *Impulssi* 21.
- Kokkonen, J. 2003. Changes in students' perceptions of task-involving motivational climate, teachers' leadership style, and helping behaviour as a result of modifications in school physical education teaching practices. *Research Reports on Sport and Health Sciences. LIKES- Research Center for Sport and Health Sciences. University of Jyväskylä, Finland.*
- Koski, S., Rissanen, M. & Tahvanainen, J. 2004. *Antiikin urheilu. Olympian kentiltä Rooman areenoille.* Jyväskylä: Gummerus.
- Kotkavirta, J. & Nyyssönen, S. 1996. *Ajatus. Etiikka.* Porvoo: WSOY.
- Kupiainen, J. & Sevänen, E. 1994. *Kulttuurintutkimus. Suomalaisen kirjallisuuden seura.* Helsinki: Gummerus.
- Laakkonen, S. 1999. *Historiaton ympäristö.* Teoksessa S. Laakkonen, S. Laurila & M. Rahikainen (toim.) *Harmaat aallot; ympäristönsuojelun tulo Suomeen.* Helsinki: Suomen historiallinen seura, 7–13.

- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lambdin, D. D. & Steinhardt, M. A. 1991. Elementary and secondary physical education teachers' perceptions of their goals, expertise, curriculum, and students' achievement. *Journal of Teaching in Physical Education* 11 (2), 103–111.
- Lappalainen, A. 1985. Peruskoulun opetussuunnitelman syntyprosessi ja peruskouluopetuksen johtamisjärjestelmän muotoutuminen. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 28. Väitöskirja.
- Leino, A-L. & Leino, J. 1988. Kasvatustieteen perusteet. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Lindström, A. 2004. Perusopetus uudistuu. Teoksessa E. Vitikka & O. Saloranta-Eriksson (toim.) Uudistuva perusopetus: näkökulmia opetuksen ja opetussuunnitelman kehittämiseen. Helsinki: Opetushallitus.
- Liu, H.-Y. & Silverman, S. 2006. The value profile of physical education teachers in Taiwan. *Sport, Education and Society* 11 (2), 173–191.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet. 2003. Opetushallitus.
- Metsämuuronen, J. 2008. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Vaajakoski: Gummerus.
- Mikkola, T. 2003. Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos. Tutkimus 241. Väitöskirja.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. *Qualitative data analysis* (2. painos). Thousand Oaks, California: Sage.
- Moisio, O-P. & Suoranta, J. 2009. Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Tampere: Juvenes print.
- Myrskylä, P. 2010. Maahanmuutossa suuria vuosivaihteluita. *Tilastokeskus; Tieto & Trendit* 4/5, 30–36.
- Nieminen, L. 2009. Seuralla vahva rooli liikunnan kehittäjänä. *Liikunta & Tiede* 46 (1), 64–65.
- Niiniluoto, I. 1994. Järki, arvot ja välineet. Keuruu: Otava.
- Nurmi, V. 1989. Kansakoulusta peruskouluun. Helsinki: WSOY.

- Ojanen, E. 2010. Arvot, tosiasiat ja sivistys. Teoksessa T. Jantunen & E. Ojanen (toim.)
Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Tammi.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016:
kehittämissuunnitelma. Viitattu 2.4.2012.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/Kesu_2011_2016_fi.pdf.
- Palomäki, S. & Heikinaro-Johansson, P. 2011. Liikunnan oppimistulosten
seuranta-arviointi perusopetuksessa 2010. Opetushallitus. Tampere: Juvenes Print.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. Komiteamietintö 1970:A 4.
Opetusministeriö.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II. Komiteamietintö 1970:A 5.
Opetusministeriö.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985. Opetushallitus.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. Opetushallitus.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus.
- Placek, J. H., Dodds, P., Doolittle, S. A., Portman, P. A., Ratliffe, T. A. & Pinkham, K.
M. 1995. Teaching recruits' physical education backgrounds and beliefs about
purposes for their subject matter. *Journal of Teaching in Physical Education* 14 (3),
246–261.
- Puohiniemi, M. 2006. Täsmäelämän ja uusyhteisöllisyyden aika. Espoo: Limor kustannus.
- Puustinen, M. 2007. Uusin ohjein uimaan. *Opettajalehti* 101 (22), 14–15.
- Rinne, R. 1984. Suomen oppivelvollisuuskoulun opetussuunnitelman muutokset vuosina
1916–1970: opetussuunnitelman intentioiden ja lähtökohtien teoreettis-historiallinen
tarkastelu. Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisusarja C.
- Rovio, E. & Saaranen-Kauppinen, A. 2009. Ryhmädynamiikka ja ryhmän
suhdejärjestelmät. Teoksessa E. Rovio, T. Lintunen & O. Salmi (toim.) *Ryhmäilmiöt
liikunnassa*. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.
- Salonen, T. 2000. Filosofian sanat ja konseptit. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Salospohja, T. 2009. Dopingaineiden käyttö houkuttaa yhä useampaa nuorta kuntosalin
harrastajaa. *Liikunta & Tiede* 46 (1), 60–63.

- Schwartz, S.H. 1992. Universals in the content and structure of values. Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. Teoksessa M. Zanna (toim.) *Advances in experimental social psychology*, Vol. 25. Academic press. San Diego, CA. 1–65.
- Siironen, E. & Vejjola, S. 1991. Karnevaalijahti on alkanut. *Liikunta & Tiede* 28 (3), 22–24.
- Soini, M. 2006. Motivaatioilmaston yhteys yhdeksäsluokkalaisten fyysiseen aktiivisuuteen ja viihtymiseen koulun liikuntatunneilla. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. Väitöskirja.
- Stran, M. & Curtner-Smith, M.D. 2009. Influence of two preservice teachers' value orientations on their interpretation and delivery of sport education. *Sport, Education and Society* 14 (3), 339–352.
- Sukupuolineutraali tukholmalaistarha ei erottele tyttöjä ja poikia. 2011. Helsingin Sanomien verkkolehti 27.6.2011. Viitattu 2.4.2012.
<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Sukupuolineutraali+tukholmalaistarha+ei+erottel+e+tytt%C3%B6j%C3%A4+ja+poikia/1135267232707>.
- Suni, J., Taulaniemi, A. 2003. Terveysliikunta - tavoitteena terveys, ei suorituskyky. *Kansanterveys-lehti* 10 (1), 5-6.
- Terho, P. 2009. Missä leikki ja kilvoittelu. *Kulttuurivihkot* 37 (1), 23–25.
- Tsangaridou, N. 2008. Trainee primary teachers' beliefs and practices about physical education during student teaching. *Physical Education and Sport Pedagogy* 13 (2), 131–152.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turunen, K.E. 1992. Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Tyler, R. W. 1969. Basic principles of curriculum and instruction (29. painos). Chicago: University of Chicago Press.
- United Nations. 1948. Universal Declaration of Human Rights. Viitattu 6.5.2011.
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>.
- Valli, R. 2001. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Vitikka, E. & Hurmerinta, E. 2011. Kansainväliset opetussuunnitelmasuuntaukset. Raportit ja selvitykset 2011:4. Opetushallitus. Tampere: Juvenes Print.
- Väri, V-M. 2010. Kasvatuksen ihanteista ja päämääristä tässä ajassa. Teoksessa T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Tammi.
- von Wright, G. H. 2001. Hyvän muunnelmat. Helsinki: Otava.
- Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. 1994. New York: Cramercy Books.
- Xiang, P., Lowy, S. & McBride, R. 2002. The impact of a field-based elementary physical education methods course on preservice classroom teachers' beliefs. *Journal of Teaching in Physical Education* 21 (2), 145–161.
- Zhu, X., Ennis, C. D. & Chen, A. 2011. Implementation challenges for a constructivist physical education curriculum. *Physical Education and Sport Pedagogy* 16 (1), 83–99.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuksessa käytetty kyselylomake.

TAUSTATIEDOT:

Sukupuoli:

nainen

mies

Syntymäaika pv.kk.vuosi (mahdollista uusintakyselyä varten)_____

Opiskelen:

liikunta- ja terveystiedettä

kasvatustiedettä

muuta, mitä : _____

Pääoppiaine:_____

Opintojen aloittamisvuosi:_____

YLEISET ARVOT. Arvoihin sisältyy ajatus toivotusta päämäärästä, jota arvostamme tai tavoittelemme. Arvot heijastuvat valintoihimme ja toimintaamme yksin tai yhdessä muiden kanssa. Mainitse ja sijoita tärkeysjärjestykseen kolme arvoa, jotka ovat elämässäsi tällä hetkellä tärkeitä. Voit kuvailla arvoa joko yhdellä sanalla tai pidemmällä lauseella.

Tärkein

arvo: _____

Toiseksi tärkein

arvo: _____

Kolmanneksi tärkein

arvo: _____

LIIKUNNANOPETUKSEEN LIITTÄMÄSI ARVOT. Mitkä ovat mielestäsi liikunnanopetuksen kolme tärkeintä arvoa tärkeysjärjestyksessä.

Tärkein

arvo: _____

Toiseksi tärkein

arvo: _____

Kolmanneksi tärkein

arvo: _____

LIIKUNNANOPETUKSEEN LIITTÄMÄSI ARVOT. Seuraavassa esitämme liikunnanopetuksen arvoihin ja tavoitteisiin liittyviä väittämiä. Merkitse mielestäsi sopivinta vaihtoehtoa vastaava numero kussakin väittämässä. Vaihtoehtoina ovat: 1. Täysin eri mieltä5. Täysin samaa mieltä

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Edistää oppilaiden terveyttä	1	2	3	4	5
Parantaa oppilaiden kuntoa	1	2	3	4	5
Edesauttaa oppilaiden painonhallintaa	1	2	3	4	5
Ehkäistä aikuisiän sairauksilta	1	2	3	4	5
Tukea työkyvyn säilymistä aikuisena	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Tuottaa oppilaille liikkumisen iloa	1	2	3	4	5
Antaa oppilaille virkistystä	1	2	3	4	5
Opettaa nauttimaan elämästä	1	2	3	4	5
Tuottaa hauskuutta oppilaille	1	2	3	4	5
Tuottaa oppilaille mielihyvää	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Edistää suvaitsevuutta ja monikulttuurisuutta	1	2	3	4	5
Ottaa huomioon sukupuolten erilaiset tarpeet	1	2	3	4	5
Kannustaa liikunnassa heikkoja	1	2	3	4	5
Kohdella oppilaita samanarvoisina	1	2	3	4	5
Saada kaikki mukaan liikkumaan	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Edistää ryhmähenkeä	1	2	3	4	5
Opettaa oppilaita rehellisyyteen	1	2	3	4	5
Vaalia yhdessä tekemisen perinnettä	1	2	3	4	5
Opettaa erilaisuuden hyväksymistä	1	2	3	4	5
Kannustaa lähimmäisen auttamiseen	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Edistää elinikäistä liikuntaharrastusta	1	2	3	4	5
Kannustaa omaehtoiseen liikuntaan	1	2	3	4	5
Kannustaa oppilaita luonnossa liikkumiseen	1	2	3	4	5
Ohjata oppilaita urheiluharrastuksiin	1	2	3	4	5
Kannustaa oppilasta koulumatkaliikuntaan	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Kannustaa uuden oppimiseen	1	2	3	4	5
Opettaa itsenäiseen ajatteluun	1	2	3	4	5
Kannustaa asettamaan omia tavoitteita	1	2	3	4	5
Kannustaa omiin valintoihin	1	2	3	4	5
Opettaa itsenäisyyteen	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Opettaa motorisia perustaitoja	1	2	3	4	5
Tuottaa liikunnallista pääomaa	1	2	3	4	5
Varmistaa oppilaiden uimataito	1	2	3	4	5
Kannustaa urheilumenestykseen	1	2	3	4	5
Kannustaa saavutuksiin elämässä	1	2	3	4	5
Luoda pohja monipuolisille liikuntataidoille	1	2	3	4	5
Opettaa kilpaurheilun lajitekniikoita	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Opettaa oppilaille liikennesääntöjä	1	2	3	4	5
Huolehtia koulumatkojen ja välituntien turvallisuudesta	1	2	3	4	5
Varmistaa liikuntatuntien turvallisuus	1	2	3	4	5
Kertoa liikunnan vammautumisqueistä	1	2	3	4	5
Välttää riskialttiita liikkeitä	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Luoda kilpailuhenkeä	1	2	3	4	5
Arvostella oppilaita saavutusten perusteella	1	2	3	4	5
Antaa arvosana sosiaalisen vertailun perusteella	1	2	3	4	5
Käyttää keskinäistä kilpailua opetuskeinona	1	2	3	4	5
Luokitella oppilaat paremmuusjärjestykseen	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Tarjota liikuntatunneilla jännitystä	1	2	3	4	5
Antaa oppilaille haasteita liikunnassa	1	2	3	4	5
Uskaltaa kokeilla voimakkaita kokemuksia tuottavia lajeja	1	2	3	4	5
Ottaa opetukseen elämysliikuntaa	1	2	3	4	5
Tarjota vaihtoehtoisia liikkumismalleja	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Opettaa perinteisten suomalaislajien taitoja	1	2	3	4	5
Edistää kansalaisten maanpuolustuskuntoa	1	2	3	4	5
Ylläpitää perinteistä leikkikulttuuria	1	2	3	4	5

Ohjata vuodenaikojen mukaiseen liikuntaan	1	2	3	4	5
Kokeilla kansallisen kisailun perinnelajeja	1	2	3	4	5
Opettaa marjojen ja sienien keruuta luonnossa	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Opettaa luonnon kunnioittamista	1	2	3	4	5
Opettaa sosiaalista oikeudenmukaisuutta	1	2	3	4	5
Opettaa ahkeruutta ja sisukkuutta	1	2	3	4	5
Opettaa ihmisten välistä suvaitsevaisuutta	1	2	3	4	5
Korostaa kansojen tasa-arvoisuutta	1	2	3	4	5

Liikunnanopetuksen arvoina ovat: (1.Täysin eri mieltä...5.Täysin samaa mieltä)

Opettaa kunnioittamaan opettajia	1	2	3	4	5
Opettaa hyviä käytöstapoja	1	2	3	4	5
Kannustaa itsehillintään	1	2	3	4	5
Noudattaa perusopetuksen opetussuunnitelmaa	1	2	3	4	5
Vaatia asianmukaisia liikuntavarusteita tunneilla	1	2	3	4	5

Kiitos osallistumisesta kyselyyn - Siirtymällä seuraavalle sivulle lomake tallentuu ja kysely päättyy!